

การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

**MEDITATION PRACTICE PROMOTION DEVELOPMENT OF
MEDITATION CENTERS IN PRACHUAP KHIRIKHAN PROVINCE**

พระครูวิจิตรธรรมวิทย์ (บุญเลิศ ปญญาวุธ)

ดุสิตนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๑

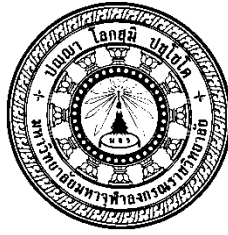
การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

พระครูวิจิตรธรรมวิทย์ (บุญเลิศ ปญฺญาวุโธ)

ดุขฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Meditation Practice Promotion Development of Meditation Centers in Prachuap Khirikhan Province

Phrakhruwijitrddhammawiphat (Boonlerd Paññavudho)

A Disscertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นำคชชฎินิพนธ์เรื่อง
“การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมปурณ์ จุฑกโธ, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบคชชฎินิพนธ์

(รศ.ดร.พฤทศสรรค์ สุทธิไชยเมธี)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร)

กรรมการ

พระปลัดระพิน พุทธิสารโธ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.ประเสริฐ อีลาว)

กรรมการ

(ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมคชชฎินิพนธ์

ดร.ประเสริฐ อีลาว

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูวิจิตรธรรมวิภิช)

- ชื่อคุณนิพนธ์** : การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์
- ผู้วิจัย** : พระครูวิจิตรธรรมวิภาช (บุญเลิศ ปณณาวุโธ)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์**
- : ดร. ประเสริฐ ธิลาวัณ, พธ.บ . (การบริหารรัฐกิจ), พธ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์), พธ.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)
 - : ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, พธ.บ.(การบริหารรัฐกิจ), ศศ.ม. (การจัดการพัฒนาสังคม), รป.ด.(รัฐประศาสนศาสตร์)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑.เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ๒.เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และ ๓.เพื่อเสนอการพัฒนาการส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๘ รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๐ รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการสำรวจกับกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๓๔๗ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๘๗๙ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า

๑. สภาพทั่วไปของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า วัดมีส่วนสำคัญในการทำหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนา ด้วยสภาพสังคมปัจจุบันพระพุทธศาสนามีทั้งส่วนที่เจริญก้าวหน้าขึ้นและเสื่อมโทรมลงไป พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนถ่ายทอดธรรมะและการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา และเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติชอบจะทำให้ประชาชนยอมรับนับถือและยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในทุกอำเภอ ๆ ละ ๓ หรือ ๔ แห่ง จึงทำให้ประชาชนสามารถเข้าปฏิบัติธรรมได้ตลอดเวลา แต่ก็ยังมีประชาชนเข้าปฏิบัติธรรมในจำนวนที่น้อย รวมถึงพระวิปัสสนาจารย์ก็ยังไม่เพียงพอ สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งไม่มีการประสานงานกันเป็นเครือข่าย ขาดความร่วมมือในการบริหารจัดการ ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันได้

๒. องค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ประชาชนมีความสนใจเข้าปฏิบัติธรรมขึ้นอยู่กับ ๓ ส่วน ได้แก่ **ด้านสถานที่** วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต้องมีความพร้อมสำหรับการให้บริการแก่ประชาชน มีความเหมาะสม สะอาด สงบเงียบและสะดวกสบาย **ด้านบุคลากร** เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมหรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นแบบอย่างของความดี มีจริยธรรม ที่ทำให้ประชาชนเห็นแล้วเกิดความศรัทธา และปฏิบัติตามได้ **ด้านการบริหารจัดการ** มีการอบรมการฝึกสอนปฏิบัติธรรมที่มีความหลากหลายเพื่อให้ประชาชนได้เลือกปฏิบัติตามความต้องการ

๓. การพัฒนาการส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำนักปฏิบัติธรรมต้องมีการปรับปรุงสถานที่ให้มีความพร้อมเพื่อการใช้งานตลอดเวลา คณะสงฆ์ควรกำหนดให้มีสร้างพระวิปัสสนาจารย์เพิ่มมากขึ้น และทำการพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ที่มีอยู่แล้วให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น ให้ได้รับองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่ทันสมัย จัดให้มีโครงการปฏิบัติธรรมเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ ทั้งโครงการที่เป็นแบบระยะสั้น แบบระยะยาวเพื่อให้สามารถรองรับความต้องการของประชาชนหลากหลายกลุ่ม บางโอกาสต้องให้มีการเปลี่ยนแปลงสถานที่ ด้วยการให้ออกไปปฏิบัติธรรมตามหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สถานที่หน่วยงานราชการ บริษัทเอกชน สถานศึกษา เป็นต้น

Dissertation Title : Meditation Practice Promotion Development of
Meditation Centers in Prachuap Khiri Khan Province.

Researcher : Phrakhruwijitrdhammawiphat (Boonlerd Paññavudho)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Management)

Dissertation Supervisory Committee

: Dr.Prasert Thilao B.A. (Public Administration), M.A.
(Public Administration), Ph.D. (Public Administration)

: Assist.Prof. Dr. Kiattisak Sukleung. B.A.(Public
Administration), M.A.(Social Development
Management), D.P.A. (Public Administration).

Date of Graduation : March 27 2019

Abstract

Objectives of this research were; 1. to study general conditions and problems of people's meditation practice in Prachuap KhiriKhan Province. 2. to study structure of meditation centers of Prachuap KhiriKhan Province and 3. to propose the meditation centers promotion development of Prachuap KhiriKhan Province.

The findings were as follow.

1. Conditions, problems and obstacles of the meditation centers of Prachuap Khiri Khan Province were found that monasteries play the important roles in inheriting Buddhism. Since Buddhism has both tendencies to progress and decline. So monks play the most important roles in preaching and transferring Buddhadhamma to people to follow. Monks have to set the good examples with good behave to arouse the people's faith so that they will practice Buddhadhamma. There are 3 to 4 meditation centers at every district in Prachuap Khiri Khan Province, rpvding conveniences for people to practice meditation. Even though, there are still a few people to attend the meditation centers, also the meditation masters are limited. There is not coordination among meditation centers to help one others.

Some meditation centers are located in the middle of city with many distracting environment, causing problems for meditation practice.

2. The structures or components of the meditation centers in Prachuap Khiri Khan Province were found that important factors that makes people interested in dharma practice depends on 3 parts; namely, **Place**, monasteries that are used for the meditation centers are ready and equipped with clean, peaceful and convenient facilities. **Personnel**; meditation center masters and meditation teachers must be competent and knowledgeable, good examples, well ethical behave that induce faith and acceptance and **Management**; the meditation centers provide many methods of meditation teaching that allow people to choose in line with their preference.

3. Guidelines for the meditation centers promotion development of Prachuap khirikhan Province were that the meditation centers should regularly improved, ready for activities at all times. Sangha Order should create more new meditation teachers and develop those existing teachers with new knowledge and competency. There should be regular meditation practice with both short and long terms to suit the unpredictable needs of various groups of people. In some occasions, there should be meditation practice outside of the centers, such as government offices, private companies and educational institutes, etc

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์เล่มนี้สำเร็จด้วยดีด้วยความช่วยเหลือและเมตตาจิตจากบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายท่าน ดังต่อไปนี้ คือ ท่านคณะกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์ ผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์ ดร. ประเสริฐ ธิลาว ประธานกรรมการที่ปรึกษาดุชฎินิพนธ์, ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง กรรมการที่ปรึกษาดุชฎินิพนธ์ ซึ่งได้กรุณาให้คำแนะนำคำปรึกษา ชี้แนะ ตรวจสอบเพิ่มเติมและแก้ไขข้อมูลให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ รศ.ดร.พทธีสรร์ค สุทธิไชยเมธี ประธานกรรมการสอบดุชฎินิพนธ์, ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร กรรมการการสอบดุชฎินิพนธ์, พระปลัดระพี นพุทธิสารโร, ดศ.ดร. กรรมการสอบดุชฎินิพนธ์, อาจารย์ ดร.ประเสริฐธิลาว กรรมการการสอบดุชฎินิพนธ์, ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง กรรมการสอบดุชฎินิพนธ์และเลขานุการกรรมการตรวจสอบดุชฎินิพนธ์ ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงเพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร., รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นิยมางกูร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐพล ใจเย็นมา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต ที่กรุณาตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยและให้คำปรึกษาทำให้ดุชฎินิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณคณาจารย์ในคณะสังคมศาสตร์ที่ได้ให้ความเมตตาชี้แนะแนวทางในการศึกษา ตลอดจนถึงในการทำดุชฎินิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตทุกรูปที่มีไมตรีจิตช่วยเหลือในด้านการเรียน คำแนะนำเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนให้กำลังใจในการทำดุชฎินิพนธ์ และขอขอบพระคุณพระเถรานุเถระซึ่งได้อนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำการวิจัยในครั้งนี้

สุดท้ายนี้ ความดีใด ๆ อันจะพึงมีจากดุชฎินิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ ตลอดจนผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งเป็นผู้ให้กำลังใจสนับสนุนให้ข้าพเจ้าได้มีความรู้และประสบความสำเร็จในปัจจุบันและต่อไป

พระครูวิจิตรธรรมวิรัช (บุญเลิศ ปญญาวุธ, หงษา)

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์	๑๓
๒.๒	แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ	๒๓
๒.๓	แนวคิดหลักเกี่ยวกับทฤษฎีการพัฒนา	๒๗
๒.๔	ความหมายของการบริหารจัดการ	๓๐
๒.๕	แนวคิดการจัดการ	๓๖
๒.๖	ปัจจัยการบริหารจัดการ	๓๗
๒.๗	กระบวนการบริหารจัดการ	๓๙
๒.๘	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ	๔๗
๒.๙	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา	๕๐
๒.๑๐	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรม	๕๗
๓.๑	แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๑
๔.๑	สภาพทั่วไปของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๗๒
๔.๒	แสดงค่าความถี่ของผลการสัมภาษณ์ ด้านสันติสสนา	๗๖
๔.๓	แสดงค่าความถี่ของผลการสัมภาษณ์ ด้านสมาธิปนา	๘๐
๔.๔	แสดงค่าความถี่ของผลการสัมภาษณ์ ด้านสมุเตเตชนา	๘๓
๔.๕	แสดงค่าความถี่ของผลการสัมภาษณ์ ด้านสัมปหังสนา	๘๗
๔.๖	แสดงค่าความถี่ของผลการสัมภาษณ์ ด้านสถานที	๙๐
๔.๗	แสดงค่าความถี่ของผลการสัมภาษณ์ ด้านการบริหารจัดการ	๙๔
๔.๘	แสดงค่าความถี่ของผลการสัมภาษณ์ ด้านบุคคลากร	๙๘
๔.๙	แสดงค่าความถี่ของผลการสัมภาษณ์ ด้านข้อเสนอแนะ	๑๐๒
๔.๑๐	แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๓
๔.๑๑	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล โดยรวม	๑๐๕
๔.๑๒	การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสันติสสนา	๑๐๖
๔.๑๓	การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสมาธิปนา	๑๐๗
๔.๑๔	การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสมุเตเตชนา	๑๐๘

๔.๑๕	การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสัมปหังสนา	๑๐๙
๔.๑๖	การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่	๑๑๐
๔.๑๗	การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคคล	๑๑๑
๔.๑๘	การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการบริหารจัดการ	๑๑๒

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๙
๔.๑	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๒๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

งานวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ “พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙”, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙ ซึ่งมีจำนวน ๔๕ เล่ม ในการวิจัย ได้ใช้ชื่อย่อ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)

ที.ปา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ใช้ “พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙” เป็นหลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ขอ/หนา เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๘/๑๒๗. หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ ขอที่ ๑๗๘ หน้าที่ ๑๒๗ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนาถือเป็นพื้นฐานของมนุษยสัมพันธ์ เพราะเป็นหลักคำสอนที่ขัดเกลาจิตใจของมนุษย์จากระดับต่ำไปถึงระดับสูง ตั้งแต่เข้าใจตนเองไปถึงเข้าใจผู้อื่น หากบุคคลใดปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาแล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่ได้นำหลักพุทธศาสนาไปประยุกต์เพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์ เนื่องจากมีหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหลายประการที่เป็นการสร้างความรัก ความศรัทธาให้กับคนอื่น และแน่นอนว่าเมื่อใครก็ตามที่นำหลักธรรมของพุทธศาสนาไปปฏิบัติย่อมเกิดประโยชน์แก่ตนเอง เช่น สามารถตั้งตัวให้เป็นหลักเป็นฐานได้ สามารถตั้งตนอยู่ในหลักศีลในธรรม สามารถดับกิเลสให้พ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง

ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด จำนวน ๒๖ แห่ง ประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ที่เข้าปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังยังมีจำนวนน้อย จากสถิติของผู้เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แต่ละแห่ง เมื่อวัดค่าจากจำนวนผู้ปฏิบัติธรรมต่อปี ยังมีผู้เข้าปฏิบัติธรรมน้อยมาก^๑ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน จึงมีความสำคัญในการทำหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนา สภาพสังคมปัจจุบันพระพุทธศาสนามีทั้งส่วนที่เจริญก้าวหน้าและเสื่อมโทรมลง พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ เป็นผู้สั่งสอน ถวายทอด การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส การสนทนาธรรม การแนะนำ การตอบปัญหาและการแสดงธรรม อีกทั้งในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงทำให้ถูกยอมรับว่าเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน การเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติชอบ จะทำให้ประชาชนยอมรับนับถือและยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำได้

มหาเถรสมาคมให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนการปฏิบัติธรรม โดยออกระเบียบการ จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อส่งเสริมและควบคุมการเรียนการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ให้เป็นไปตามหลักที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตร เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจ การปฏิบัติธรรม^๒ สังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศด้วยเทคโนโลยีก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ขณะเดียวกันความเสื่อมทรามทางด้านจิตใจก็เพิ่มมากขึ้น ได้กลายเป็นโรคบกพร่องทางอารมณ์ สิ่งที่จะใช้รักษาได้ดี คือ การให้รักษาทางใจ

^๑ ข้อมูลสถิติสำรวจสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

^๒ กองพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

อันเป็นผลที่ได้จากการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกกันว่า ธรรมโอสธหรือการปฏิบัติธรรม ผูกอบรมจิตให้มีสมาธิเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดสติปัญญา รู้เท่าทันสภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปัญหาอันแท้จริงของชีวิต การที่จะทำให้ประชาชนสนใจศึกษาปฏิบัติธรรมและแพร่หลายได้นั้นมิใช่กระทำได้ง่าย ต้องมีองค์ประกอบเป็นเหตุปัจจัยสนับสนุนส่งเสริมหลากหลายประการ เหตุปัจจัยสำคัญประการหนึ่งก็คือ วัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มีความพร้อม มีสถานที่เป็นสัปปายะเหมาะสมแก่การศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมและมีพระวิปัสสนาจารย์สำหรับทำหน้าที่บริหารจัดการ การฝึกอบรมสั่งสอนอย่างมีคุณภาพ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีสำนักปฏิบัติธรรมที่จัดตั้งถูกต้องตามระเบียบมหาเถรสมาคม จำนวน ๒๖ แห่ง แต่ประชาชนผู้สนใจต่อการศึกษาปฏิบัติธรรมยังไม่มาก และยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ ขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติและการอบรมสั่งสอนเรื่องวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยส่วนมากแล้วพระสงฆ์ในประเทศไทยจะทำหน้าที่คั้นถุระ (ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม หรืองานด้านอื่นๆ) พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ด้านวิปัสสนาธุระยังมีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับสัดส่วนความต้องการของประชาชนผู้สนใจในการปฏิบัติธรรม

จากสภาพทั่วไปของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ถ้าหากคนเรายังให้ความสนใจในการปฏิบัติธรรมแล้วค้นหาผลที่ได้จากการปฏิบัติ ประชาชนที่ปฏิบัติธรรมจนเกิดความสงบและปฏิบัติธรรมได้สม่ำเสมอ ก็จะสามารถปฏิบัติธรรมได้ในระดับที่สูงขึ้นไป การปฏิบัติธรรมทำให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ในด้านร่างกายจะทำให้เกิดการ บริหารร่างกาย ได้เคลื่อนไหว ส่งผลดีต่อร่างกาย ช่วยฝึกความอดทน ส่วนด้านจิตใจ ผู้ปฏิบัติธรรมจะมีจิตใจผ่องใส ผ่อนคลายจากความตึงเครียด ภายในจิตใจเกิดความสงบและมีสติ จากการศึกษาการฝึกปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจก็จะทำให้จิตใจเราดีขึ้นได้ ส่งผลให้มีสุขภาพดีทั้งทางกายและทางใจ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ว่าเหตุใดประชาชนจึงมีความสนใจหรือไม่สนใจในการปฏิบัติธรรมเพียงใดอย่างไร สำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นมีความสำคัญต่อการตัดสินใจเข้าปฏิบัติธรรมของประชาชนหรือไม่เพราะเหตุใด และแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ให้เพิ่มสูงยิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ องค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอย่างไร

๑.๒.๓ การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๓.๓ เพื่อเสนอการพัฒนาการส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นข้อมูลหลัก โดยมุ่งเน้นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นข้อมูลรอง เพื่อสนับสนุนให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น กำหนดขอบเขตการศึกษาได้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรม การบูรณาการการจัดการ การสังเคราะห์จากหลักพุทธธรรม โดยใช้หลัก ๔ ส. ประกอบด้วย ๑. สันตัสสนา (อธิบายชัดเจนแจ่มแจ้ง) ๒. สมาทปนา (อธิบายให้เข้าใจเห็นชอบเป็นเหตุให้จูงใจ) ๓. สมุตเตชชา (ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและมุ่งมั่นแก้แค้น) ๔. สัมปหังสนา (สร้างบรรยากาศร่าเริงร่วมกัน)

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น ได้แก่ การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประกอบด้วย สถานภาพ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ

ตัวแปรตาม ได้แก่ องค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชนมี ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสถานที่ ๒) ด้านบุคลากร ๓) ด้านการบริหารจัดการ และหลักพุทธธรรม ๔ ส. ได้แก่ ๑) สันตัสสนา (แจ่มแจ้ง) ๒) สมาทปนา (จูงใจ) ๓) สมุตเตชชา (แก้แค้น) ๔) สัมปหังสนา (ร่าเริง)

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑) **กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับบริหารที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ และผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๑๘ รูปหรือคน

๒) กลุ่มประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประชาชนที่เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๓๔๗ คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ของการวิจัย เฉพาะสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่มีประชาชนเข้ามาปฏิบัติธรรมจากจำนวนมากไปหาจำนวนน้อย จำนวน ๗ แห่ง^๓ ประกอบด้วย

๑. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๒๓ วัดเขาอิติสุโคโต อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๒. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๑ วัดคลองวาฬ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๓. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๑๐ วัดบุษยบรรพต อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๔. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๗ วัดสิทธิสังฆาราม อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๕. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๑๓ วัดเขาโอบสถ์ อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๖. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๒ วัดกุยบุรี อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๗. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๓ วัดเกาะหลัก อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ซึ่งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่ได้รับการจัดตั้ง ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๓

^๓ ข้อมูลสถิติสำรวจสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ กำหนดระยะเวลาตั้งแต่เดือนสิงหาคม ๒๕๖๑ ถึงเดือนมีนาคม ๒๕๖๒

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การปฏิบัติธรรม หมายถึง การฝึกอบรมเจริญสติปัญญา ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า มีทาน ศีล ภาวนา การสวดมนต์ การนั่งสมาธิ การรักษาศีล เป็นต้น

หลักพุทธธรรม หมายถึง พุทธวิธีการสอน ๔ ส. หรือหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสอนพุทธบริษัท ประกอบด้วย

- สันถัสสนา คือ การอธิบายให้ชัดเจนแจ่มแจ้ง
- สมาทปนา คือ การอธิบายให้เข้าใจเห็นชอบเป็นเหตุให้จงใจ
- สมุตเตชนา คือ การทำให้เกิดความเชื่อมั่นและมุ่งมั่น
- สัมปหังสนา คือ การสร้างบรรยากาศร่วมใจร่วมกัน

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หมายถึง วัดที่ได้รับการประกาศตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด โดยคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๓

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบสภาพทั่วไปและปัญหาของการปฏิบัติธรรมของประชาชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๖.๒ ทำให้ทราบองค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมประจวบคีรีขันธ์

๑.๖.๓ ได้นำเสนอแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๖.๔ ผลที่ได้จากการวิจัย เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศในการบริหารจัดการ และเพื่อนำไปบูรณาการหรือประยุกต์ใช้ต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์” นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิจัย พอประมวลสรุปเนื้อหาได้ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- ๒.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและสำนักปฏิบัติธรรม
- ๒.๓ บริบทพื้นที่วิจัย
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้การวิเคราะห์ ความหมาย ปัจจัยในการบริหารจัดการ การบริหารจัดการเป็นสิ่งที่เป็นตัวชี้ถึงความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ การบริหารจัดการจึงมีความสำคัญที่จะนำไปสู่ความเจริญ ความก้าวหน้า การทำงานร่วมกันของบุคลากรในองค์การ มีการสั่งการของผู้บริหารโดยอาศัยปัจจัยของสิ่งแวดล้อมต่างๆ การบริหารมาจากคำว่า Administration มีความหมายเดียวกับคำว่า Management

การบริหารจัดการ มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ว่า กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ในการบริหารที่สำคัญคือ การจัดการองค์การ การวางแผน การติดตามและการควบคุม^๑ เป็นกระบวนการภายในองค์การ ซึ่งมีการทำงานเป็นขั้นตอน มีบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่ มีทุนมีเครื่องจักรและวัสดุภัณฑ์ต่างๆ มีผู้บริหารใช้กลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนด้วยความร่วมมือจากสมาชิกในองค์การ ใช้ความสามารถ ความชำนาญ ความต้องการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้องค์การไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^๒

^๑ วิโรจน์ สารรัตน์, “การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา”, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^๒ พะยอม วงศ์สารศรี, “องค์การและการจัดการ”, (กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

๒.๑.๑ ความหมายของการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการหรือการจัดการ เป็นศาสตร์หนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงาน โดยการบริหาร (Administration) ซึ่งใช้ในภาครัฐหรือเป็นงานในระดับนโยบาย ส่วนการจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคธุรกิจหรือเอกชน การบริหารและการจัดการ สามารถใช้ทดแทนกันได้ การบริหารมักจะเป็นการจัดการงานบริหารในระดับสูง สำหรับการจัดการ จะเป็นส่วนของการประสานองค์ประกอบหรือปัจจัยการผลิต เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย เราเรียกผู้ดำรงตำแหน่งในการบริหารของหน่วยราชการว่า “ผู้บริหาร” ส่วนในองค์การธุรกิจ เรียกว่า “ผู้จัดการ” ความหมายของการบริหารในสถานะที่เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง จึงหมายถึง กิจกรรมที่ประกอบด้วยคน ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้^๓ และเป็นศิลปะหรือความสามารถในการรวมวัสดุอุปกรณ์ และกำลังคน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์^๔ สามารถกล่าวได้ว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น^๕ โดยการดำเนินการตามกระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า^๖

การบริหาร จึงเป็นกระบวนการที่จะทำให้วัตถุประสงค์ประสบความสำเร็จโดยผ่านทางบุคคลและการใช้ทรัพยากรอื่น กระบวนการดังกล่าวรวมถึงองค์ประกอบของการบริหาร อันได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผน การจัดองค์การ การกำหนดนโยบายการบริการและการควบคุม^๗ รวมถึงการบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก การควบคุมนวัตกรรมและการเป็นตัวแทน^๘

การบริหารจัดการ ยังหมายถึง การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ว่า การบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการโครงสร้างองค์การเชิงวิทยาศาสตร์มุ่งไปที่การจัดการกับงานและคน การบริหารจะครอบคลุมภาพรวมขององค์การ ส่วนการจัดการมุ่งไปที่การจัดการกับทรัพยากร เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การบริหารยังมีความหมายว่า เป็นความพยายามที่จะใช้ทั้ง

^๓ Herbert A. Simon, **Administrative Behavior**, (New York : Macmillian, 1947), p.3

^๔ Jonh G. Hutchinson, **Organization : Theory and Classical Concepts**, (New York : McGraw-Hill, 1967), p.12.

^๕ Harold Koontz & Cyril O’ Donnell, **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Fucntions**, (New York : McGraw-Hill, 1972), p.43.

^๖ Ernest Dale, **Management : Theory and Practice**, (New York : McGraw-Hill, 1973), p.4.

^๗ William L. Dejon, **Principles and Management : Text & Cases**, (California : The Benjamin Cummings, 1987), p. 5.

^๘ Ernest Dale, **Management : Theory and Practice**, (Tokyo : McGraw-Hill Kogakusha, 1978), p. 4.

ศาสตร์และศิลป์เพื่อจูงใจผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกองค์การให้ร่วมมือกันทำกิจกรรม เพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จ^๙ การบริหารหรือการจัดการเป็นการดำเนินงานของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเป้าไว้ โดยอาศัยปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ รวมถึงกระบวนการจัดการและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน เป็นการทำงานให้สำเร็จโดยบุคคลอื่น นอกจากนั้นยังเป็นการทำให้เกิดความสำเร็จและเห็นว่าการบริหารเป็นการระดมคนให้ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย^{๑๐}

การจัดการเป็นกระบวนการที่ทำให้เป้าหมายขององค์การประสบความสำเร็จ โดยผ่านหน้าที่หลัก ๔ อย่าง^{๑๑} คือ การวางแผน การจัดองค์การ การใช้ภาวะผู้นำ และการควบคุม ที่องค์การสามารถบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การจัดการองค์การ ภาวะผู้นำ และการควบคุมองค์การด้านบุคลากร กายภาพ งบประมาณและแหล่งข้อมูลนอกจากนั้นยังเป็นศาสตร์ของการกระทำสิ่งต่าง ๆ โดยผ่านทางกรกระทำของบุคคล^{๑๒} ดังนั้นการบริหารจัดการ (Management) จึงหมายถึง หน้าที่ต่าง ๆ ที่กำหนดทิศทางการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effective) นั้น หมายถึง การใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึงการตัดสินใจอย่างถูกต้อง และมีการปฏิบัติสำเร็จตามแผนที่วางไว้ ดังนั้น ผลสำเร็จของการบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กัน

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลาย ๆ อย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบและใช้ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม^{๑๓} และยังเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ในส่วนที่เป็นศาสตร์ (Science) เพราะเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาสืบค้นหาความรู้ใหม่ ๆ ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ มีการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล มีการตั้งสมมติฐานและทำการทดสอบสมมติฐาน ในส่วนที่เป็นศิลป์ (Art) เพราะบุคลากรต้องใช้ทักษะ

^๙ วันชัย มีชาติ, **การบริหารองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒.

^{๑๐} บรรยงค์ โตจินดา, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : รวมสาสน์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๓.

^{๑๑} จันทราณี สงวนนาม, **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพ้อยส์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

^{๑๒} ธงชัย สันติวงษ์, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗.

^{๑๓} สมศักดิ์ คงเที่ยง, **หลักการบริหารการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

ความรู้ทางการบริหารที่ได้รับการพัฒนามาแล้วจากการทำงานร่วมกันกับบุคคลอื่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้^{๑๔}

นักบริหารจะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้^{๑๕} คือ ๑. จักขุมา หมายถึง ต้องมีปัญญามองการณ์ไกล เป็นผู้ฉลาดสามารถในการวางแผนและฉลาดในการใช้คน คุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill ๒. วิรูโร หมายถึง ต้องเป็นผู้มีความสามารถในการจัดการธุระต่าง ๆ ได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ตรงกับคำว่า Technical Skill ๓. นิสสยสมปนโน หมายถึง เป็นผู้มีความสัมพันธ์ดีกับเพื่อนร่วมงานและบุคคลอื่นซึ่งเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill การบริหาร หมายถึง ศาสตร์ที่ต้องใช้ศิลป์และเทคนิคอย่างสูง เพื่อการวินิจฉัยตัดสินใจในกระบวนการวางแผนและการควบคุมการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การบริหารการจัดการ เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มีการจัดการของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีการวางแผน การจัดการองค์การ การใช้ภาวะผู้นำ การควบคุม รวมถึงการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และบรรลุเป้าหมายสูงสุด ผู้บริหารจะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลปะในการบริหารจัดการ มีวิสัยทัศน์ในการกำหนดกลยุทธ์การบริหาร นำเอาสถานะสิ่งแวดล้อมขององค์การมาเป็นปัจจัยในการวางแผน เพื่อกำหนดทิศทางการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นบุคลากร วัตถุดิบการผลิต เงินทุน เครื่องจักรและผลผลิต จนบรรลุเป้าหมายขององค์การอย่างสูงสุด

ตารางที่ ๒.๒ ความหมายของการบริหารจัดการ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
Herbert A. Simon, (1947), p.3	การบริหาร หมายถึง กิจกรรมที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
John G. Hutchinson, (1967), p.12	การบริหาร เป็นศิลปะหรือความสามารถในการจัดการรวบรวมวัสดุอุปกรณ์และกำลังคนดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย
Harold Koontz & Cyril O'Donnell, (1972), p.43	การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยการใช้ให้ผู้อื่นกระทำ

^{๑๔} วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหาร หลักการ ทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๕), หน้า ๔.

^{๑๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๘-๓๙.

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
Ernest Dale, (1973), p.4	การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยการใช้ให้ผู้อื่นกระทำตามกระบวนการจัดการองค์กร และการใช้ทรัพยากร การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก การควบคุม และการเป็นตัวแทน
William L. Dejon, (1987), p.5	การบริหาร คือ กระบวนการทำให้วัตถุประสงค์ประสบความสำเร็จโดยการบริหารคนและทรัพยากรโดยมีองค์ประกอบ ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผน การจัด การองค์กร การกำหนดนโยบายและการควบคุม
วันชัย มีชาติ, (๒๕๔๙), หน้า ๑๒	การบริหาร หมายถึง การใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อทำให้ผู้เกี่ยวข้องร่วมมือทำกิจกรรมตามเป้าหมายที่กำหนด
บรรยงค์ โตจินดา, (๒๕๕๔), หน้า ๓๓	การบริหาร เป็นการระดมคนให้ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย
จัทรานี สงวนนาม, (๒๕๔๕), หน้า ๔๕	การบริหาร เป็นกระบวนการทำให้บรรลุเป้าหมายด้วยหน้าที่หลัก ๔ อย่างคือ ๑. การวางแผน ๒. การจัดการองค์กร ๓.การใช้ภาวะผู้นำ ๔.การควบคุม
ธงชัย สันติวงษ์, (๒๕๔๕), หน้า ๓๗	การบริหาร เป็นการระดมคนให้ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย การทำหน้าที่และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
สมศักดิ์ คงเที่ยง, (๒๕๔๒), หน้า ๑	การบริหาร หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ผ่านกระบวนการอย่างมีระบบและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
วิโรจน์ สารรัตน์, (๒๕๔๕), หน้า ๔	การบริหาร หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการอย่างเหมาะสม เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษา ค้นหาคำตอบใหม่ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล การตั้งสมมติฐานและทำการทดสอบสมมติฐาน ใช้ทักษะความรู้ทาง

	การบริหารที่ได้รับการพัฒนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธรรมจิตโต) (๒๕๔๙), หน้า ๓๘-๓๙	การบริหารจะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ๑. จักขุมา หมายถึง ต้องมีปัญญามองการณ์ไกล ต้องเป็นผู้ ฉลาดสามารถในการวางแผนและฉลาดในการใช้คน (Conceptual Skill) ๒. วิธูโร หมายถึง ต้องเป็นผู้มี ความสามารถในการจัดการธุระต่าง ๆ ได้ดี มีความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน (Technical Skill) ๓. นิสสยสมปนฺโน หมายถึง เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับเพื่อนร่วมงานและบุคคลอื่นซึ่งเป็น ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Skill)

๒.๑.๒ แนวคิดการจัดการ

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ (Management) จะเห็นว่า การจัดการ
ได้นักวิชาการที่ให้แนวคิดแตกต่างกันออกไป เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ขอนำเสนอรายละเอียด
ดังต่อไปนี้

เมื่อมีการอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ จึงจำเป็นต้องมีการจัดการเกิดขึ้น และเมื่อสังคมมีการ
ขยายตัวใหญ่ขึ้น งานและหน้าที่ของผู้บริหารก็มีความสำคัญสูงขึ้น การจัดการจึงเน้นที่การดำเนินงาน
ให้เป็นไปตามนโยบายไว้ การจัดการจึงเป็นกระบวนการการออกแบบและรักษาสภาพแวดล้อมที่
บุคลากรทำงานร่วมกันให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการเป็นกระบวนการของ
กิจกรรมที่ต่อเนื่องและประสานงานกัน ซึ่งผู้บริหารต้องเข้าร่วม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของ
องค์การ ประเด็นที่สำคัญของการจัดการที่สามารถที่จะประยุกต์ใช้กับองค์การใดองค์การหนึ่งได้ เป้า
หมายของผู้บริหารคือสร้างผลกำไร การจัดการที่เกี่ยวข้องกับผลผลิตที่มีประสิทธิภาพการจัดการ
สามารถนำมาใช้สำหรับผู้บริหารในองค์การ^{๑๖} การจัดการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความรู้ (ศาสตร์)
โดยใช้หลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร ความ
เชี่ยวชาญในการทำงานและการผลิตผลผลิตจำนวนมาก ประกอบด้วย (๑) กฎของการเคลื่อนไหวและ
เครื่องมือการทำงานที่มีมาตรฐาน (๒) การคัดเลือกและการฝึกอบรมอย่างระมัดระวัง (๓) การให้การ
สนับสนุนการบังคับบัญชาแรงงานที่เหมาะสม^{๑๗}

^{๑๖} สุรพล สุขะพรหม และคณะ, **ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหา วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๑.

^{๑๗} Schermerhorn, John R. JR., **Management**, (5th ed), (USA : John Wiley & Sons, 1999), p.8.

คำว่า การบริหารและการจัดการสามารถใช้ทดแทนกันได้ โดยคำว่า การบริหาร เป็นการบริหารในภาครัฐหรือราชการหรือองค์กรที่ไม่ได้มุ่งหวังผลกำไร ส่วนคำว่า การจัดการเป็นเรื่องการบริหารงานในภาคเอกชนหรือธุรกิจ ในความเป็นจริงแล้ว ภาคธุรกิจได้ขยายตัวเติบโต ภาครัฐเองก็เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ การบริหารงานของทั้งสองส่วนเหมือนกัน และแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันได้ คำว่า การบริหารและการจัดการจึงสามารถใช้ทดแทนกันได้ และมีความหมายเดียวกัน^{๑๘}

แนวคิดการจัดการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) เฟรดเดอริก เทย์เลอร์ (Frederick Taylor) เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเสนอแนวคิดนี้ ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของการจัดการตามหลักวิทยาศาสตร์ ในยุคแรก ๆ นั้น การจัดการตามหลักวิทยาศาสตร์ หมายถึง การจัดการตามมาตรฐานการดำเนินงานที่ถูกสร้างขึ้นจากข้อเท็จจริงที่ได้จากการสังเกตอย่างมีแบบแผน การทดลองหรือการใช้เหตุผล ดังจะเห็นได้ว่า มุมมองการจัดการนี้เกิดจากการศึกษาและทดลองที่คล้ายคลึงกันกับหลักศึกษาวิทยาศาสตร์ จึงทำให้มุมมองการจัดการนี้ถูกเรียกว่า การจัดการตามหลักวิทยาศาสตร์ โดย เฟรดเดอริก เทย์เลอร์ ในฐานะหัวหน้าวิศวกรเครื่องจักรกลของบริษัท มิดเวล สตีล (Midvale Steel) ได้สังเกตและพบว่า คนงานยังทำงานได้ไม่เต็มศักยภาพ ซึ่งเรียกว่า ส่วนเกิน (Soldiering) ตั้งข้อสังเกตว่า เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากเหตุผลหลัก ๓ ประการ คือ (๑) พนักงานกลัวว่า หากเพิ่มผลผลิตในการทำงานแล้ว ความต้องการจำนวนพนักงานจะลดลง อาจจะทำให้คนงานบางส่วนสูญเสียงาน (๒) เกิดจากระบบการจ่ายค่าแรงที่ไม่จูงใจ และ (๓) วิธีการทำงานที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น เฟรดเดอริก เทย์เลอร์ จึงได้นำเอาหลักวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการศึกษาและปรับปรุงการจัดการ พร้อมเสนอหลักของการจัดการตามหลักวิทยาศาสตร์ เป็นการใช้องค์ความรู้ การทดลองเพื่อหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุด (One Best Way) สำหรับการทำงานนั้น ๆ เขายังเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาเวลาและการเคลื่อนไหว (Time and Motion Study) ในการหาวิธีการที่ดีที่สุดในการทำงาน โดยวิเคราะห์ว่า ในการทำงานนั้นต้องประกอบด้วย การเคลื่อนไหวใดบ้างที่จำเป็นหรือไม่ถ้า การเคลื่อนไหวใดไม่จำเป็น ก็จะถูกตัดออกไปคำนวณหาระยะเวลาในการทำงานนั้น และกำหนดผลผลิตที่ควรจะทำได้ต่อวัน^{๑๙}

แนวความคิดการจัดการตามหลักการบริหาร (Administrative Management) มุ่งเน้นที่การจัดการองค์การในภาพรวม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ การจัดการตามหลักการบริหาร มุ่งที่ผู้

^{๑๘} Schemerhom, John R. JR., *Managemeny*, (5th ed), (USA : John Wiley & Sons, 1999), p.41.

^{๑๙} พัชสิรี ชมพุกำ, *องค์การและการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แมคกรอ-ฮิล, ๒๕๕๕), หน้า ๒๔.

บริหารต้องมีความรับผิดชอบในการวางแผน การสั่งการและการประสานงานต่าง ๆ ของแผนกต่าง ๆ ขององค์การ

นักคิดที่สำคัญของแนวคิดนี้ คือ เฮนรี ฟาโยล์ (Henry Fayol) ซึ่งเป็นนักอุตสาหกรรมชาวฝรั่งเศส ที่มีความโดดเด่นในเรื่องการจัดการตามหลักการบริหาร เป็นผู้เขียนหนังสือเรื่อง พื้นฐานการจัดการอุตสาหกรรมทั่วไป (General and Industrial Management) เฮนรี ฟาโยล์ เผยแพร่ประสบการณ์ของตนเองในการปฏิบัติการทางด้านการจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้บริหารคนอื่น ๆ นำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหาร โดยนำเอากระบวนการจัดการขั้นพื้นฐาน ๕ ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงานและการควบคุม เป็นต้น^{๒๐}

แนวคิดการจัดการแบบราชการ (Bureaucratic Management) โดย แมกซ์ เว็บบอร์ (Max Weber) นักคิดชาวเยอรมัน ซึ่งเกิดขึ้นจากการสังเกตเห็นข้อบกพร่องขององค์การ โดยเห็นว่าคนในองค์การได้รับอำนาจหน้าที่จากฐานันดรของตระกูลหรือชนชั้นทางสังคม ไม่ใช่จากความสามารถในการทำงาน ทำให้องค์การไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เขาจึงเสนอรูปแบบองค์การที่จะสามารถแก้ไขปัญหาได้ แล้วเรียกว่า รูปแบบราชการ (Bureaucratic) ซึ่ง แมกซ์ เว็บบอร์ เองก็ตระหนักกว่าเป็นรูปแบบการบริหารในอุดมคติที่ดำเนินงานอย่างเป็นหลักการและเหตุผล และมีประสิทธิภาพในการทำงาน โดยกำหนดลักษณะขององค์การว่าต้องประกอบด้วย^{๒๑}

๑. มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจนซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเชี่ยวชาญในงานที่ทำ
๒. มีลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่อย่างชัดเจน ความรับผิดชอบของแต่ละตำแหน่งจะถูกระบุชัดเจน และขึ้นตรงต่อผู้ที่มีตำแหน่งสูงกว่าขึ้นไปเป็นลำดับชั้น
๓. กระบวนการทำงานและกฎที่เป็นทางการ มีการกำหนดแนวทางด้านพฤติกรรมและการตัดสินใจเป็นสายลักษณะอักษร และเก็บบันทึกข้อมูลที่เกิดขึ้นไว้
๔. ไม่เลือกปฏิบัติ วางกฎและกระบวนการทุกอย่างกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน
๕. การเติบโต ความเจริญก้าวหน้าให้ขึ้นอยู่กับความสามารถ คนงานจะถูกคัดเลือกและก้าวหน้าจากความสามารถและผลงาน

จากที่กล่าวแล้วว่า องค์การที่มีลักษณะดังกล่าวเป็นองค์การในอุดมคติที่เกิดขึ้นจริงได้ยาก และในสังคมปัจจุบัน องค์การแบบราชการ เต็มไปด้วยปัญหาที่เกิดขึ้นและการแก้ไขก็ไม่ทันเวลา มีกฎระเบียบมากมายเกินไป มีเส้นสาย (Red Tape) ทำให้ถูกมองไปในทางลบ

^{๒๐} Price, Alan, **Human Resource Management**, In a Business Context, 2 edition, (London : 2001), p.110.

^{๒๑} Price, Alan, **Human Resource Management**, In a Business Context, 2 edition, (London : 2001), p.28.

แนวคิดแบบร่วมสมัย (Contemporary Perspective) เป็นแนวคิดการจัดการเชิงระบบ คือ การที่องค์การประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน ในส่วนต่าง ๆ นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ^{๒๒}

๑. สิ่งนำเข้า (Input) ได้แก่ ทรัพยากรในการจัดการ ได้แก่ เรื่องของคน เงิน สินทรัพย์ เป็นต้น

๒. กระบวนการ (Process) ได้แก่ องค์การใช้การจัดการและเทคโนโลยีในการเปลี่ยนสิ่งนำเข้าให้ออกมาเป็นผลลัพธ์

๓. ผลลัพธ์ (Output) ซึ่งผลลัพธ์ขององค์การ ได้แก่ ผลผลิต การบริการ ผลกำไร ขาดทุน รวมความพึงพอใจของพนักงานต่าง ๆ เป็นต้น

แนวคิดการจัดการเชิงระบบ ถูกมองว่าเป็นองค์การระบบเปิด (Opened System) คือ องค์การได้รับผลกระทบและมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกตลอดเวลา ซึ่งจะมีผลกระทบกับองค์การ

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม หรืองานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน โดยอาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารอย่างประหยัด และทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้บริหารจะบริหารให้เกิดประสิทธิภาพจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในทฤษฎีและหลักการบริหาร เพื่อนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดความเหมาะสมกับการทำงานในสถานการณ์ต่าง ๆ การจัดการเป็นกระบวนการจัดการที่ต่อเนื่องและประสานงานกัน ผู้บริหารจะต้องเข้ามาช่วยเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความสำคัญของการจัดการมีลักษณะที่สามารถประยุกต์ใช้กับองค์การใด ๆ ได้ การนำเอาการจัดการมาใช้ สำหรับผู้บริหารทุกระดับชั้น เป็นกระบวนการออกแบบ และรักษาสภาพแวดล้อมของบุคคลที่ทำงาน ร่วมกันให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ โดยการนำเอาปัจจัยนำเข้า (Input) ซึ่งเป็นทรัพยากรในการจัดการ ตั้งแต่ คน เงิน สินทรัพย์ เป็นต้น โดยมีกระบวนการ (Process) ได้แก่ การใช้การจัดการและเทคโนโลยีเพื่อเปลี่ยนสิ่งที่นำเข้าออกมาเป็นผลผลิต โดยมีกระบวนการจัดการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนาจและการควบคุมทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การเงิน ทรัพยากรธรรมชาติ ข้อมูลข่าวสาร เพื่อผลผลิตออกมาเป็นผลผลิต การบริการ ผลกำไรขาดทุน รวมถึงความพึงพอใจของพนักงาน

^{๒๒} Price, Alan, *Human Resource Management*, In a Business Context, 2 edition, (London : 2001), p.5.

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดการจัดการ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
สุรพล สุยะพรหม, (๒๕๕๕), หน้า ๔๑	การจัดการเป็นกระบวนการในการออกแบบและรักษาสภาพแวดล้อมของการทำงาน ต้องมีการประสานงานอย่างต่อเนื่องเพื่อมุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายอย่าง
Schemerhom, John R. Jr., (1999), p.8, p.41	การจัดการเป็นการพัฒนาความรู้ โดยใช้หลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ เพิ่มความเชี่ยวชาญในการทำงาน และเพิ่มผลผลิต ถึงแม้ว่าการบริหารมักจะใช้กับราชการ การจัดการใช้กับภาคเอกชน แต่ปัจจุบันการบริหารและการจัดการก็สามารถใช้ทดแทนกันได้
พัชสิรี ชมพูคำ, (๒๕๕๕), หน้า ๒๔	แนวคิดของ เฟดเดอริก เทย์เลอร์ การจัดการทางวิทยาศาสตร์ หมายถึง การจัดการที่สร้างจากข้อเท็จจริง มีการวางแผนการทดลอง การใช้หลักเหตุผล เพื่อค้นหาวิธีการที่ดีที่สุด (One Best Way) หากมีส่วนใดที่ไม่จำเป็นก็ตัดออกไป
Price Alan, (2001), p.28 ,p,110	แมกซ์ เว็บบอร์ เสนอแนวคิดการจัดการแบบราชการ โดยเห็นว่า รูปแบบราชการ เป็นการบริหารงานอย่างเป็นหลักการและมีเหตุผล ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ เฮนรี ฟาโยล์ เสนอแนวคิดจากประสบการณ์ในการบริหารของตนเองว่า ต้องประกอบด้วย ๔ ส่วน คือ ๑. การวางแผน ๒.การจัดองค์การ ๓.การสั่งการ และ ๔. การควบคุม

๒.๑.๓ ปัจจัยการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ ต้องประกอบด้วย บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุ อุปกรณ์ (Material) ละการจัดการ (Management) หรือที่เรียกกย่อ ๆ ว่า 4M's ซึ่งเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการบริหาร เพราะการบริหารที่ประสบความสำเร็จได้จะต้องประกอบด้วยบุคลากรที่มีความสามารถ มีคุณภาพมีปริมาณเพียงพอ ต้องมีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานที่เพียงพอ ต้องมีวัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสมกับความต้องการ และต้องมีระบบการจัดการที่ดี เพื่อใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๒๓}

ปัจจัยที่เป็นมูลเหตุสำคัญและผู้บริหารต้องสนใจในงานด้านการบริหารจัดการ คือ ๑) คน (Man) ทรัพยากรบุคคลถือเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อผลสำเร็จ ทั้งปริมาณและคุณภาพ ๒) เครื่องจักร (Machine) คือ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพ จะทำให้เกิดประโยชน์ได้สูงสุดและคุ้มค่า ๓) เงินทุน (Money) เงินเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สนับสนุนการจัดการทรัพยากร และเอื้ออำนวยให้กิจกรรมองค์การดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง และ ๔) วัสดุ สิ่งของ (Material) ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญใน ส่วนของการผลิต^{๒๔}

สรุปได้ว่า การบริหารที่ประสบความสำเร็จได้จะต้องประกอบด้วยบุคลากรที่มีความสามารถ มีคุณภาพมีปริมาณเพียงพอ ต้องมีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานที่เพียงพอ ต้องมีวัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสมกับความต้องการ และต้องมีระบบการจัดการที่ดี เพื่อใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ตารางที่ ๒.๔ ปัจจัยการบริหารจัดการ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ศิริวรรณ เสรีรัตน์, (๒๕๕๒), หน้า ๕๕	การบริหารจัดการ ประกอบด้วย 4M's และต้องมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด
สมคิด บางโม, (๒๕๔๕), หน้า ๖๑	ผู้บริหารต้องสนใจการบริหารจัดการ ๔ ส่วน (4M) คือ ๑) คน ๒) เครื่องจักร ๓) เงินทุน ๔) วัสดุ

^{๒๓} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, การบริหารตลาดยุคใหม่ ฉบับปรับปรุงใหม่ ปี ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๕๒), หน้า ๕๕.

^{๒๔} สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : วิทย์พัฒน์, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

๒.๑.๔ กระบวนการบริหารจัดการ

กระบวนการบริหารจัดการ อาจแบ่งเป็นรูปแบบที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งกระบวนการบริหารจัดการเป็น ๕ กระบวนการ คือ

๑. การวางแผนงาน (Planning)
๒. การจัดการองค์การ (Organizing)
๓. การบริหารงานบุคคล (Commanding)
๔. การอำนวยการ (Coordinating)
๕. การควบคุม (Controlling)

และนอกจากนี้ ยังมีการแบ่งกระบวนการบริหารจัดการเป็น ๗ หน้า ที่ เรียกว่า POSDCoRB^{๒๕} คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือวางโครงการว่าจะต้องทำอะไร เป็นลำดับ พร้อมวิธีปฏิบัติ กำหนดวัตถุประสงค์ก่อนการลงมือทำ

๒. การจัดการองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างของการบริหาร กำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานหรือตำแหน่งต่าง ๆ ให้ชัดเจน กำหนดการติดต่อประสานงานตามลำดับชั้น

๓. การจัดบุคลากร (Staffing) หมายถึง การบริหารงานบุคคลเริ่มตั้งแต่การแสวงหา การบรรจุ แต่งตั้ง การฝึกอบรมและการพัฒนา การทำนุบำรุง การเลื่อนชั้นรวมถึงการลดชั้นด้วย ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากหน้าที่

๔. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการหลังจากวิเคราะห์และพิจารณาแล้ว รวมถึงการติดตามผลและการให้ปฏิบัติงานตามคำสั่ง

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานหรือสื่อสารระหว่างหน่วยงานย่อยต่าง ๆ ภายในองค์การ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ไม่ซ้ำซ้อนหรือความขัดแย้ง

๖. การรายงาน (Reporting) การเสนอรายงานให้ผู้บริหารทราบถึงความเคลื่อนไหวเป็นระยะ ๆ รวมทั้งความก้าวหน้าของงานของตนเองเสมอ ๆ การเสนอรายงานจะต้องมีการบันทึกเป็นหลักฐานเป็นสถิติ ไว้ใช้ประเมินผลและมีการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับปรุง

๗. งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดทำงบประมาณ การวางแผนการใช้จ่ายเงิน การทำบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินอย่างรัดกุม

^{๒๕} รัชยา ศาสติยานนท์, รูปแบบการบริหารจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๖๑.

ในกระบวนการบริหารจัดการ มีการประยุกต์เอาทฤษฎีการบริหารด้านธุรกิจและรัฐศาสตร์เข้ามาใช้ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ การวางแผน (Planning) การจัดการองค์การ (Organizing) การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling) นอกจากนี้ ยังมุ่งให้ความสำคัญที่หน่วยงานย่อย ๆ ภายในองค์การ

สรุปได้ว่า หลัก POSDCoRB เป็นหลักการที่ดี เป็นหลักสากลและยอมรับในวงการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง สาระสำคัญของหลักการบริหารนี้คือ การแบ่งงานกันทำ การประสานงาน การจัดแผนงาน การบังคับบัญชา มีการสร้างแรงจูงใจบุคลากร มีการประสานงาน มีการควบคุม การรายงาน การจัดทำงบประมาณ

ตารางที่ ๒.๕ กระบวนการบริหารจัดการ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
รัชยา ศาสดียานนท์, (๒๕๔๔), หน้า ๖๑	<p>การบริหารจัดการ แบ่งเป็น ๕ กระบวนการ ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. การวางแผน ๒. การจัดการองค์การ ๓. การบริหารงานบุคคล ๔. การอำนวยความสะดวก ๕. การควบคุม <p>โดยกระบวนการบริหารจัดการ ๗ หน้าที่ เรียกว่า POSDCoRB</p>

๒.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและสำนักปฏิบัติธรรม

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม

การศึกษาฝึกอบรมปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญข้อหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา เพราะจะทำให้จิตของผู้ปฏิบัติสงบเยือกเย็นเกิดปัญญา และเป็นทางดำเนินถึงปฏิเวธสัมฤทธิ์ธรรม สิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับท่านผู้ปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน คือ สถานที่ปฏิบัติหรือสำนักปฏิบัติธรรม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรม พอสามารถนำมาสรุปได้ดังนี้

พระพุทธเจ้าได้สั่งสอนไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดา และมนุษย์”^{๒๖}

การจาริกไปในที่ต่างๆ ย่อมทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้มาก เพราะการจาริกออกไปในที่ต่าง ๆ ทำให้พระสงฆ์ได้เห็นสภาพที่แท้จริง หรือปัญหาที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนและใกล้ชิดสามารถหาวิธีการมาแก้ไขปัญหาหรือวิธีการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในที่นั้น ๆ ซึ่งทำให้การเผยแผ่หลักคำสอนประสบความสำเร็จได้ดี และยังเป็นการละความยึดมั่นถือมั่นในสถานที่อยู่อาศัย เพราะการอยู่อาศัยเป็นประจำนั้น ย่อมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในที่อยู่อาศัยและสิ่งของต่าง ๆ ที่ต้องสะสมไว้ใช้ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม การจาริกจึงเป็นการฝึกปฏิบัติให้ละวาง การยึดถือโดยไม่รู้ตัว แต่การจาริกไปนาน ๆ นี้ ก็ไม่ใช่ว่าจะมีคุณอย่างเดียว พระพุทธเจ้าก็ได้แสดงถึงโทษของการจาริกไว้เช่นกันว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โทษของภิกษุผู้ประกอบการเที่ยวไปนาน เทียวไปไม่มีกำหนด ๕ ประการ คือ

๑. ย่อมไม่ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่ได้เคยฟัง
๒. ย่อมไม่เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว
๓. ย่อมไม่แก้ล้าด้วยสิ่งที่ได้ฟังแล้วบางประการ
๔. ย่อมได้รับโรคเรื้อรังอย่างหนัก
๕. ย่อมไม่มีมิตร

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โทษของภิกษุผู้ประกอบการเที่ยวไปนานโดยไม่มีกำหนด ๕ ประการเหล่านี้แล”^{๒๗}

วัดในพระพุทธศาสนามีการพัฒนามาแต่ครั้งโบราณกาล จากพื้นที่ที่เป็นป่าปรับเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัยที่สงบสงัด และได้เพิ่มเติมสิ่งก่อสร้างที่จำเป็นและเอื้อต่อการปฏิบัติประพฤติของพระภิกษุสงฆ์ ต่อมาได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาได้สร้างถาวรวัตถุขึ้นภายในวัด โดยการมุ่งประโยชน์ใช้สอยทางศาสนาเป็นหลัก และถือว่าการสร้างสิ่งเหล่านี้เป็นการบำเพ็ญบุญตามวิธีการทางพระพุทธศาสนาด้วยคุณสมบัติของสถานที่ของวัดว่า วัดใดประกอบด้วยองค์ ๕ มีความเป็นสถานที่ไม่ไกลนัก ไม่ไกลันจากที่โคจร เป็นต้น วัดนี้ชื่อว่าเป็นสำนักเหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมประพฤติพรหมจรรย์จริงอยู่พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ตรัสไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาวาสประกอบด้วย องค์ ๕ เป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลายอาวาสในศาสนานี้ เป็นสถานที่ไม่ไกลนัก ไม่ไกลันนัก ไปมาสะดวก กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนไม่มีเสียงอีกทีก ปราศจากสัมผัสแห่งเลื้อยบุง ลมแดดและสัตว์เลื้อยคลาน ก็แล

^{๒๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๓๙-๔๐., (ไทย) ๔/๓๒/๓๒.

^{๒๗} อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๒๒๑-๒๒๒/๒๘๕., (ไทย) ๒๒/๒๒๑-๒๒๒/๒๓๒-๒๓๓.

เมื่อภิกษุพำนักอยู่ในสำนักนั้น จีวรบิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ย่อมเกิดขึ้นโดยไม่ผิดเคืองเลย อนึ่ง ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ เป็นพหูสูตย่อมอยู่ในอาวาสนั้น ภิกษุเข้าไปหาพระเถระเหล่านั้นตามกาลอันควร ได้สอบถามข้ออรรถข้อธรรม ท่านเหล่านั้นย่อมจะเปิดข้อที่ยังไม่ได้เปิด ทำให้แจ่มแจ้งในข้อที่ยังมิได้ทำให้แจ่มแจ้ง และบรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลาย อันน่าจะสงสัยได้หลาย ๆ อย่าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาวาสประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นอย่างนี้แล”^{๒๘}

การบริหารจัดการในพระพุทธศาสนา เริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือ ในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนา เป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธองค์ก็ต้องเริ่มการบริหารจัดการคณะสงฆ์วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งดำรงสืบต่อมาถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๖๐๖ ปี เป็นข้อมูลให้นักบริหารได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีการบริหาร นอกจากนี้ยังมีพระพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพระพุทธพจน์เหล่านั้น ก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีการบริหาร

บทบาทพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน พระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นสถาบันที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน นับตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน สถาบันพระพุทธศาสนาซึ่งมีศาสนทายาทคือ พระภิกษุสงฆ์เป็นตัวแทนทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชนได้นำไปปฏิบัติ ขณะเดียวกันก็ดำรงอยู่ในฐานะผู้นำชาวพุทธในสังคม ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทและวัดมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชน เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ และบำเพ็ญกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนทั้งทางด้านสังคมวัฒนธรรมและศาสนา โดยพระสงฆ์เป็นครูของชาวบ้านที่แนะนำหลักธรรมอันเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติฝึกอบรมให้ชีวิตมีความสุข จึงทำให้พระสงฆ์และชุมชนมีความสัมพันธ์มาตลอด ภิกษุสงฆ์ได้การอุปถัมภ์บำรุงจากชาวบ้าน จึงต้องทำหน้าที่ใน การเผยแผ่หลักพุทธธรรม หลักคำสั่งสอน เพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนา ให้ชุมชนมีคุณธรรม มี ความประพฤติที่ถูกต้อง และให้ขอเตือนใจ ในทางความประพฤติปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. ห้ามปราม สอนให้เว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ให้ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้
๕. ชี้แจงอธิบายทำให้สิ่งที่เคยฟังแล้ว เข้าใจแจ่มแจ้งมากขึ้น

^{๒๘} วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๕๕.

๖. บอทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ^{๒๙}

ในยุคปัจจุบันนี้ การศึกษาของพระสงฆ์ในหลักไตรสิกขา ทั้งโดยปริยัติสัทธรรม ปฏิบัติสัทธรรม ให้ถึงปฏิเวธสัทธรรมนั้นห่อนยาวนานมาก เพราะเหตุที่ขาดผู้นำผู้ทรงคุณวุฒิในทั้งสัทธรรม ๓ และไตรสิกขา อีกทั้งนโยบายการให้การศึกษาอบรมทุกระดับ ก็เน้นและส่งเสริมกันอยู่แต่เพียงภาคปริยัติธรรม และตัวของพระภิกษุสามเณรเองก็ไม่ใส่ใจชวนขวยศึกษา อบรม ปฏิบัติพระสัทธรรม และประกอบกับสังคมในปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นสังคมที่มีศักยภาพรับข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ได้มากและรวดเร็วตลอดเวลา หรือแม้จากที่ห่างไกลคนละด้านของโลกก็ทำได้โดยง่าย สำหรับชนทั่วไปผู้ที่ไม่มีความพิจารณาข่าวสารข้อมูลเหล่านี้ ซึ่งเป็นเพียงข่าวตัวอย่างพฤติกรรมของมนุษย์ปุถุชน อันเกิดแต่อวิชชาที่คอยเร่งเร้าให้มนุษย์เกิดตัณหาอยากบริโภค อยากเสพตามอย่างเขายิ่ง ๆ ขึ้น เพิ่มความยึดถือยึดติดในวัตถุ คือ วัตถุทางวัตถุด้วยตัณหาและทิฐิให้มากขึ้น มากกว่าที่จะช่วยให้มนุษย์ได้รู้ ได้เข้าใจตนเอง และพัฒนาจิตใจของตนเองให้เจริญขึ้น มีมโนธรรมที่สงบ บริสุทธิ์ ผ่องใส ด้วยสติปัญญาอันเห็นชอบ อันให้ผลเป็นความสันติสุขแก่ชีวิตได้อย่างยั่งยืนแท้จริง แม้แต่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ผู้ไม่ได้อบรมกาย ศีล จิตและปัญญาให้ดี พอเป็นธรรมเครื่องปกป้องรักษาตน ก็จะหลงรับเข้ามาในตัวเอง เหมือนปลาที่หลงเหยื่อแล้วติดเบ็ด จึงประพาศติพิศพระธรรมวินัยจนเป็นเรื่องธรรมดาจนเป็นที่น่าวิตก

ดังนั้น วัดทุกวัดควรจะต้องให้มีการศึกษาอบรมภาคปฏิบัติภาวนาธรรม และควรให้มีการเข้มงวดกวดขันความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร ให้อยู่ในศีลาจารวัตรที่งดงามด้วยมาตรการที่เข้มแข็งจริงจัง และต่อเนื่อง ควรจัดให้มีการอบรมสมณวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่สาธุชนพุทธบริษัท เปิดโอกาสให้ญาติโยมทั่วไปมีโอกาสบำเพ็ญกุศล ปฏิบัติธรรม สร้างคุณงามความดี ทั้งทาน ศีลและภาวนาไปด้วยกัน และประการสำคัญ คือ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้นำ ลงมือศึกษาทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติด้วยตนเอง ทั้งชักนำส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและญาติโยมมองเห็นคุณค่าของการปฏิบัติพระสัทธรรม เพื่อให้เกิดความสันติสุข^{๓๐}

๒.๒.๒ สำนักปฏิบัติธรรม

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หรือชื่อย่อ ศจ. เป็นหน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบการสอนปฏิบัติกรรมฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรของคณะสงฆ์ไทย ภายใต้การกำกับของมหาเถรสมาคม ก่อตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยใช้สำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่แล้วได้รับการยกขึ้น

^{๒๙} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๐๓/๒๐๕., ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๗.

^{๓๐} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล), **การบริหารวัด**, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒๕-๒๒๖.

เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หรือจัดตั้งขึ้นใหม่โดยคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด^{๓๑}

ปัจจุบันสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด มีจำนวนกว่า ๑,๕๑๐ สำนัก แบ่งเป็น มหานิกาย ๑,๓๓๙ สำนัก และธรรมยุต ๑๗๑ สำนัก กระจายอยู่ในทุกจังหวัดในประเทศไทย โดยมี ส่วนการศึกษาสงเคราะห์กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานหลัก ที่รับสนองงานการดำเนินงานสนับสนุนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดของมหาเถรสมาคม

คณะสงฆ์ไทย โดยมหาเถรสมาคมได้ออกระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๓ ขึ้น เพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งต้องเสนอผ่านความเห็นชอบตามลำดับเจ้าคณะปกครองคณะสงฆ์ โดย คัดเลือกสำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่แล้ว เพื่อได้รับการยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หรือจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นใหม่ โดยคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรม ที่จะเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดได้ ต้องมีที่ตั้งอยู่ในวัดที่ได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดเรียบร้อยแล้ว และอยู่ภายในสังกัดมหาเถรสมาคมเท่านั้น

โดยในแต่ละสำนัก ต้องมีการจัดการสอนการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรตามที่กำหนดไว้ ๕ สายปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย

๑. สายบริกรรมพุท-โธ
๒. สายบริกรรมยุบหนอ-พองหนอ
๓. สายบริกรรมสัมมา-อรหัง
๔. สายอานาปานสติ (กำหนดลมหายใจ)
๕. สายพิจารณารูป-นาม

ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๓

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มหาเถรสมาคมวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบมหาเถรสมาคมนี้ เรียกว่า “ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๓”

ข้อ ๒ ระเบียบมหาเถรสมาคมนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เป็นต้นไป

^{๓๑} มหาเถรสมาคม. (2543), ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๓, ลงวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๓

ข้อ ๓ ในระเบียบนี้

“การปฏิบัติธรรม” หมายความว่า การปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

“สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” หมายความว่า สำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่แล้วได้รับการยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หรือจัดตั้งขึ้นใหม่ โดยคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

“เจ้าสำนัก” หมายความว่า เจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งนั้น ๆ

“พระวิปัสสนาจารย์” หมายความว่า พระภิกษุผู้สอนการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

ข้อ ๔ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า คณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานคณะกรรมการ รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นรองประธานคณะกรรมการ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอของจังหวัดนั้น เป็นกรรมการ โดยมีเจ้าคณะใหญ่เป็นประธานคณะที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เป็นที่ปรึกษา

ข้อ ๕ การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการ จัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสมให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของกรมการศาสนา เสนอคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพิจารณา แล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้กรมการศาสนาขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

๒.๓ บริบทพื้นที่วิจัย

พื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แบ่งออกเป็น ๘ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ อำเภอหัวหิน อำเภอปราณบุรี อำเภอสามร้อยยอด อำเภอกุยบุรี อำเภอทับสะแก อำเภอบางสะพาน และอำเภอบางสะพานน้อย มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ๒๖ แห่ง^{๓๒} โดยการเลือกสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๗ แห่ง ที่มีประชากรเข้าใช้บริการเป็นจำนวนมาก เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ดังนี้

๑. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๒๓ วัดเขาอิติสุโคโต ตำบลหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

^{๓๒} ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย, <http://www.sptcenter.org/> สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

๒. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๑ วัดคลองวาฬ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๓. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๑๐ วัดบุษยบรรพต อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๔. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๗ วัดสิทธิสังฆาราม อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๕. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๑๓ วัดเขาโบสถ์ อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๖. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๒ วัดกุยบุรี อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๗. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๓ วัดเกาะหลัก อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบ คีรีขันธ์

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ซึ่งมีหลายท่าน และได้นำเสนอ ดังต่อไปนี้

พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม, ดร. (ศรีประสม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี” เป็นการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อบริการชุมชนในวัด เป็นการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม เพื่อความเจริญด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลให้ภารกิจหรือกิจกรรมของวัดบังเกิดผลสำเร็จ เจ้าอาวาสสามารถสร้างวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เป็นศูนย์กลางพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชาชนและพัฒนาชุมชน คือ ๑) พระสงฆ์ชั้นปกครองของวัด ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน เมื่อประชาชนเกิดความศรัทธา วัดจึงสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ จนบังเกิดผลสำเร็จได้ในที่สุด ๒) มีการจัดระบบการบริหารงานในวัด โดยการวางระเบียบและมอบอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ของวัดให้แก่รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุสงฆ์ในวัด ตามความรู้ความสามารถรวมถึงการตัดสินใจ ได้ตามที่เหมาะสมทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานต่างๆ ตามภารกิจของวัดอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลยิ่ง ๓) การสร้างคตินิยมประจำใจของเจ้าอาวาสแต่ละรูป เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ในการเตือนใจสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนรอบวัดให้ยึดถือปฏิบัติ ๔) วัดสืบทอดวิธีการ

ระบบและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนและประชาชน ให้คงอยู่เป็นวัฒนธรรม ประเพณีคู่กับวัดสืบไป ๕) วัดทำหน้าที่เป็นสื่อการในการโอนถ่ายระหว่างผู้ให้และผู้รับ เพื่อสร้าง โอกาสผู้ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาค และเกื้อกูลกันในสังคม ๖) การสร้าง สายสัมพันธ์ในระหว่างวัดกับชุมชน และวัดกับประชาชน เป็นการดึงชุมชนและประชาชนเข้าหาวัด แนะนำวัดสู่ชุมชนและประชาชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ๗) การสร้าง ความรู้สึกให้เกิดแก่ประชาชนว่า “วัดเป็นแหล่งชุมชน” โดยประชาชนเข้ามาร่วมใน “ศูนย์การเรียนรู้ ของวัด” โดยสรุป วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยมีหน้าที่หลักในการให้บริการแก่ชุมชนด้านการ ศึกษาและคุณธรรม ดังนั้นควรมีการส่งเสริมและพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งใน ด้านศาสนธรรมและความรู้นอกระบบอื่น ตามความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อพัฒนาจิตใจ และสร้างดุลยภาพการดำรงชีวิตของประชาชน^{๓๓}

พระมหาสนธยา ชมพู ได้ทำวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง” ผลของการวิจัยพบว่า การประกาศการสอนธรรมะที่ได้บ่งบอกว่า ทั้งสองวัดนี้มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างสูงต่อสาธารณะและมีความเป็นจริงในการติดต่อสัมพันธ์ กับสมาชิกซึ่งได้รับความสำเร็จเป็นอย่างสูงทั่วโลกวัดทั้งสองได้เป็นตัวอย่างเกี่ยวกับการบริหารวัดเป็นศูนย์การสอนสมณะและวิปัสสนาเป็นศูนย์กลางบำเพ็ญบุญสุนทาน เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตที่ยิ่งใหญ่ โดยการใช้สื่อเชิงพหุเพื่อเชื่อมต่อเครือข่ายสมาชิกทั่วโลก โดยผ่านดาวเทียม และที่มีประสิทธิภาพสูงสุดคือ การใช้เทคนิคที่ก้าวหน้าในการสอนและการฝึกอบรมมุ่งมั่นเพื่อสร้าง ศักยภาพมนุษย์ความรักและความเมตตาเพื่อแบ่งปันคุณค่าในการสร้างสันติภาพภายในจิตใจของมนุษยชาติ ดังนั้นวัดทั้งสองได้กลายเป็นวัดที่มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดในโลก^{๓๔}

^{๓๓} พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม, ดร. (ศรีประสม), “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”, รายงานการวิจัย, (หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม พระอารามหลวง, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

^{๓๔} พระมหาสนธยา ชมพู, “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์), ๒๕๕๒.

ฉันทนา กล่อมจิต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรมได้จัดอบรมปฏิบัติธรรมและกัจฉนิมนต์ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจร มีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ แม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่ธรรมให้เด็กและเยาวชน ^{๓๕}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการ คือ การวางแผนและการจัดองค์การให้สามารถดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้ตามวัตถุประสงค์ที่องค์การนั้นตั้งไว้ การวางแผนยังหมายถึงการจัดสรรคนเข้าทำงาน การสั่งการและการควบคุมการทำงานเพื่อให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดและคุ้มค่ากับทรัพยากรที่มีอยู่ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยในการบริหาร (Factor of Management) ในองค์กรเป็นสำคัญ

ตารางที่ ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม, ดร. (ศรีประสม) (๒๕๕๔)	วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีการให้บริการแก่ชุมชน ด้านการศึกษาและคุณธรรม ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ทั้งในด้านศาสนาธรรมและความรู้นอกระบบอื่น ๆ เพื่อพัฒนาจิตใจและสร้างดุลยภาพการดำรงชีวิตของประชาชน
พระมหาสนธยา ชมพู (๒๕๕๒)	การบริหารวัดให้เป็นศูนย์การสอนสมถะและวิปัสสนาเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตที่ยิ่งใหญ่ โดยการใช้สื่อเพื่อเชื่อมต่อเครือข่ายสมาชิก และมีประสิทธิภาพสูง คือ การใช้เทคนิคที่ก้าวหน้าในการสอนและการฝึกอบรมมุ่งมั่นเพื่อสร้างศักยภาพมนุษย์ สร้างสันติภาพภายในจิตใจ
ฉันทนา กล่อมจิต (๒๕๕๖)	การจัดให้มีการศึกษา การจัดอบรมและฝึกปฏิบัติ ทำให้เด็กและเยาวชนได้รับการเผยแผ่ธรรมะ

^{๓๕} ฉันทนา กล่อมจิต, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา , ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนา

พระมหาศรณชัย มหาปุลโย ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์” ผลวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะด้านการเผยแผ่ ได้แก่ มีการพัฒนาให้พระสังฆาธิการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบันมีความพร้อมทั้งในการพูด การเทศน์ การบรรยาย การเขียนและพิมพ์ ตำราทางพระพุทธศาสนาและแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงมีการมุ่งเน้น ให้ประชาชนมีนำการปฏิบัติธรรมที่ถือว่าเป็นการสั่งสอนในภาคทฤษฎีและปฏิบัติที่ควบคู่กันไป จึงควรมีแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว ในการฝึกอบรมผู้นำสงฆ์ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติด้วยการจัดให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่และฝึกการพูด การเทศน์ การบรรยายและการผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ทำงานการเผยแผ่เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๖}

เฉลิมเกียรติ สง่าศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านแก่งทราย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑” พบว่า การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ เพื่อดำเนินการครบทุกกิจกรรมแล้ว ทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ และสามารถเขียนแผนการสอนได้ จัดกิจกรรมการสอนได้ดีขึ้น ทำให้สามารถแก้ปัญหาข้อบกพร่องการสอนของครู เปลี่ยนพฤติกรรมที่ครูเน้นการบรรยายมาเป็นครูขยายการเรียนรู้เป็นการแนะนำช่วยเหลือผู้เรียนได้คิดและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความสนใจและความถนัด ส่งผลให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^{๓๗}

พระครูนิวิฐศีลขันธ (ณรงค์ ฐิตวฑฺฒโก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นหลักแห่งการพัฒนามนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนามนุษย์ให้พ้นจากบ่วงทุกข์ พระพุทธองค์ทรงได้ให้หลักอริยสัจ ๔ เป็นกรอบให้เกิดการแก้ไขปัญหาเชิงระบบ ขณะที่วิธีการ

^{๓๖} พระมหาศรณชัย มหาปุลโย, “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๓๗} เฉลิมเกียรติ สง่าศรี, “การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านแก่งทราย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑”, *รายงานการวิจัย*, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๙), หน้า ๗๙.

หรือแนวทางนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือมรรคมืองค์ ๘ มาเป็นเครื่องชี้นำทาง ทั้งนี้ มรรคมืองค์ ๘ นั้น พระพุทธองค์ยังทรงย่อลงให้เหลือเพียง ๓ ส่วนสำคัญที่จะสนับสนุนเพื่อการพัฒนามนุษย์ ซึ่งก็คือ “หลักไตรสิกขา” หรือที่หลักที่ว่าด้วยแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติที่เรียกว่า “ศีล” การหมั่นทำจิตใจให้เกิดความใสบริสุทธิ์ สะอาด สงบนิ่งได้ด้วยแนวทางแห่ง “สมาธิ” และสุดท้ายคือ การเข้าถึงองค์ความรู้ที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและสมบูรณ์ เพื่อเป็นเครื่องมือในการฟันฝ่าอุปสรรคปัญหาที่เรียกว่า “ปัญญา”^{๓๘}

อนวัช ยาวิชัย และสุนัดตา สัตตวัตรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อมุ่งสู่ประชาคมอาเซียน” พบว่า บุคลากรต้องการฝึกอบรมในด้านต่างๆ เพื่อปรับปรุงตนเองให้มีความรู้ ทักษะ และมีความสามารถในการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานของตนเองให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากการฝึกอบรมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องนำมาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพ อีกทั้งเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างให้บุคคลเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและทัศนคติต่อการดำเนินกิจกรรมใดๆ ได้อย่างมีคุณค่าและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ ด้านกิจกรรม การที่จะทำให้คนเรามีความรู้ ความเข้าใจ หรือเกิดทักษะในสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากยิ่งขึ้น การฝึกอบรมนับว่าเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร หรือพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพได้เป็นอย่างดี^{๓๙}

ฉัตรชัย ธรรมครบุรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน มี ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑) การให้การศึกษ โรงเรียนได้มีการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา บูรณาการการเรียนรู้กับทุกสาระวิชา มีระบบการประกันคุณภาพภายใน ๒) การฝึกอบรม โรงเรียนได้ส่งเสริมกิจกรรมทักษะวิชาการ การประกวดโครงงาน จัดการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ๓) การพัฒนา โรงเรียนได้สนับสนุนพัฒนากิจกรรมต่างๆ มีการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา มี ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ศีล โรงเรียนได้ให้การฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมระเบียบวินัย และงานทั้ง ๔ ฝ่าย ถูกกำกับด้วย

^{๓๘} พระครูนิวริฐศีลขันธ (ณรงค์ จิตวฑฒโน), “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๓๙} อนวัช ยาวิชัย และสุนัดตา สัตตวัตรกุล, “การพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อมุ่งสู่ประชาคมอาเซียน”, *รายงานการวิจัย*, (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๖).

ระเบียบทางราชการและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ๒) สมาธิ โรงเรียนตระหนักในการพัฒนาการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระ มีการส่งเสริมทักษะวิชาการ ส่งเสริมการรักการอ่าน ๓) ปัญญา โรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาข้อมูลระบบสารสนเทศ พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา มี Best Practice ของโรงเรียนและพัฒนาแหล่งเรียนรู้^{๕๐}

สรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถและทัศนคติให้กับบุคคล หรือบุคคลของหน่วยงานหรือองค์กรนั้นให้มีศักยภาพที่มากขึ้น ส่งผลให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเพิ่มมากขึ้น สามารถบริหารจัดการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ตารางที่ ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนา

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระมหาศรณชัย มหาปุณฺโณ, (๒๕๕๖)	พระสังฆาธิการมีความก้าวหน้า และทักษะด้านภาษามีความพร้อมในการพูด การเทศน์ การบรรยาย มีการมุ่งเน้นให้นำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ
เฉลิมเกียรติ สง่าศรี, (๒๕๕๙)	บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาด้านการจัดการเรียนรู้ จะมีความเข้าใจในเรื่องการจัดการการเรียนรู้ซึ่งเป็นการบูรณาการ ส่งผลให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น
พระครูนิวิฐศีลขันธ (ณรงค์ จิตวฑฺฒโก), (๒๕๕๗)	หลักพุทธธรรมเป็นหลักในการพัฒนามนุษย์ พระพุทธองค์ทรงให้ปฏิบัติตนในทางสายกลางและให้ศึกษาหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา โดยมีปัญญาเป็นที่สุด สามารถแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ได้
อนวัช ยาวิชัย และสุนัดดา สัตตวัตรกุล, (๒๕๕๖)	บุคลากรต้องมีการฝึกอบรม เพื่อให้มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ จะทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพ

^{๕๐} ฉัตรชัย ธรรมนครบุรี, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

นักวิจัย	ผลการวิจัย
ฉัตรชัย ธรรมนครบุรี, (๒๕๕๗)	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๑.ศีล ๒.สมาธิ ๓.ปัญญา ประยุกต์เข้ากับการพัฒนา ๓ ด้านคือ ๑.การให้การศึกษา ๒.การฝึกอบรม ๓.การพัฒนา

๒.๔.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม

จากการได้ค้นคว้าศึกษาทบทวนงานวิจัยของบัณฑิตหลายท่านที่เกี่ยวข้องกับ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ปรากฏว่ามีบัณฑิตนักวิชาการหลายท่าน ได้ทำการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการไว้หลายท่านด้วยกัน ผู้วิจัยพอนำมาสรุปได้ดังนี้

พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย” ผลวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการ การสอนกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในอังกฤษทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านบริหารจัดการที่ไม่เพียงพอแก่ความต้องการ และการบริหารจัดการยังขาดสภาพคล่องตัว เนื่องจากไม่มีทุนสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ขาดเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำงาน ขาดแคลนพระธรรมทูตที่มีความรู้ ความสามารถในด้านการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานและด้านภาษา อีกทั้งมีกฎหมายควบคุมการเข้าประเทศอังกฤษที่มีผลกระทบต่อการเข้าไปพำนักในประเทศไทย

ส่วนรูปแบบที่ควรพัฒนา คือ ด้านสถานที่ ควรมีการจัดให้มีความเป็นสัปปายะ สำหรับจัดกิจกรรมการสอนกัมมัฏฐานให้เพียงพอ และให้มีความอบอุ่นเพียงพอ

ด้านวิทยากร ควรมีความรู้ดี ควรประพฤติดี และมีความสามารถนำหลักพระธรรม มาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม

ด้านการบริหารจัดการ ได้มีการวางแผนงานระยะสั้นและระยะยาว ควรมีรูปแบบ การบริหารที่ชัดเจน รวมทั้งควรมีคู่มือการสอนกัมมัฏฐานและอุปกรณ์ในการเผยแผ่^{๔๑}

พระมหากังวาล ธีรธมโม (สรชัย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” ผลการวิจัยพบว่า

^{๔๑} พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์), “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

๑. สภาพแวดล้อมทั่วไปของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ในปัจจุบัน มีจุดแข็ง คือ มีการส่งเสริมให้มีการศึกษา ปริญญาธรรมและอบรมภาคปฏิบัติภาวนาธรรมแก่พระภิกษุสามเณรภายในสำนัก เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความเอาใจใส่ในการเผยแผ่พระธรรม คณะสงฆ์สนับสนุนการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ สวนจุดอ่อน คือ บางสำนักมีอาคารไม่สามารถรองรับผู้มาปฏิบัติธรรมจำนวนมากได้ อาคารที่พักมีสภาพเก่าทรุดโทรม เครื่องอำนวยความสะดวกมีไม่เพียงพอ เจ้าสำนักบางแห่งขาดวิสัยทัศน์ ในการปรับปรุงสถานที่ ขาดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการ พระวิทยากรขาดประสบการณ์ ในการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน ขาดการประสานความร่วมมือเรื่องวิทยากรกับสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ด้านปัญหาอุปสรรค คือ มีสัตว์รบกวนมาก เช่น นกพิราบ สุนัข แมว ไก เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ และเทคโนโลยีได้ดึงดูดความสนใจพระภิกษุสามเณรออกไปจาก การศึกษาสัมมาปฏิบัติ ขาดการส่งเสริมพัฒนาพระภิกษุสามเณรในการศึกษาหลักไตรสิกขา ทั้งปริยัติและปฏิบัติให้ถึงปฏิเวธอย่างแท้จริง ในด้านโอกาส คือ พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับจากองค์กรระหว่างประเทศ ด้านการส่งเสริมสันติภาพ มีการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการกิจการทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีความขวนขวายหาความรู้ใหม่ ๆ โดยเขาศึกษาหลักการบริหารจัดการ ในมหาวิทยาลัยของสงฆ์มากขึ้น

๒. ปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ เกิดประสิทธิภาพนั้น คือการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก โดยต้องมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ มีปัจจัยสนับสนุน คือ การวางแผนโครงการเพื่อเป็นแนวทางของการทำงาน การจัดองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การอำนวยการ การควบคุม กำกับกิจกรรมต่างๆ ให้ดำเนินตามแผนที่วางไว้ การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงาน การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงินและตรวจสอบ สวนการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมนั้น เน้นหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการจัดให้มีกิจกรรมที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกสำนัก

๓. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ที่เป็นมาตรฐาน คือ ๑) เจ้าสำนักมีวิสัยทัศน์ มีการขวนขวายศึกษาดูงานของสำนัก ที่มีมาตรฐานนำมาปรับปรุงสำนักตนเอง เจ้าสำนักรู้จักกำหนดวัตถุประสงค์ รู้จักริเริ่มโครงการที่เป็นแก่นสารประโยชน์ รู้จักวางแผนโครงการเพื่อปฏิบัติงาน จัดที่พัก อาคารปฏิบัติธรรม ให้มีความสะอาดพร้อมใช้งานได้ ๒) ด้านบุคลากร รู้จักแบ่งงานและการมอบหมายอำนาจหน้าที่การงาน รู้จักประสานความสามัคคีและประสานประโยชน์ร่วมกัน รู้จักปกครองบังคับบัญชา รู้จักติดตามและประเมินผลงาน พัฒนาบุคลิกภาพของตนเองและบุคลากรให้มีภาวะความเป็นผู้นำ จัดการศึกษาทั้งด้านปริยัติควบคู่กับการปฏิบัติ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ๓) ด้านการบริหารจัดการภายในสำนัก จัดทำบัญชี รายรับ -

จ่ายให้เป็นระบบ โปร่งใส ชัดเจน ตรวจสอบได้ บัญชีการเงินของสำนักปฏิบัติธรรมควรแยก จากบัญชี วัด จัดทำสถิติผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรม มีการตั้งทุนเพื่อการเผยแผ่ของสำนักปฏิบัติธรรม ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทางสื่อ เช่น แผ่นป้าย แผ่นพับ วิทยุชุมชน ทางอินเทอร์เน็ต เช่น Line และ Facebook เป็นต้น จัดทำสื่อการปฏิบัติธรรม เช่น แผ่นซีดี ดีวีดี หนังสือสวดมนต์ และหนังสือ คู่มือการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน^{๔๒}

บรรจง โสดาดี และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑ สรุปได้ ๕ ด้าน คือ

๑) แนวทางพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมที่ยังไม่พร้อมด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสิ่งปลูกสร้าง ควรปลูกต้นไม้เพิ่มเติม และอาคารสิ่งปลูกสร้าง ให้เป็นระเบียบเพียงพอต่อการดำเนินการ โดยรัฐกับคณะสงฆ์และคนในชุมชนให้ความร่วมมือกับสำนักปฏิบัติธรรมพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

๒) แนวทางพัฒนาด้านบุคลากร ทำได้โดยรัฐและคณะสงฆ์กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ อย่างเป็นระบบ เข้าไปสนับสนุนกิจกรรมขั้นพื้นฐาน สำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่แล้วให้ยกระดับขีดความสามารถในการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เน้นการสร้างจิตสำนึกสร้างแรงจูงใจให้เห็นความสำคัญและคุณค่าการปฏิบัติธรรม แนวทางที่เป็นรูปธรรมอาจตั้งศูนย์ผลิตบุคลากรด้านนี้เหมือนกับระบบโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เร่งผลิตบัณฑิตสาขาวิชาวิปัสสนากัมมัฏฐานให้ได้ทั้งคุณภาพและปริมาณ

๓) แนวทางพัฒนาด้านการบริหารจัดการ โดยรัฐและคณะสงฆ์ร่วมกำหนดเป้าหมายทิศทางชัดเจน กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานให้มีความคล่องตัวและเชื่อมโยงกัน มีการกำกับควบคุม ตรวจสอบประเมินการดำเนินการได้ ให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมตั้งแต่ระดับตำบลขึ้นไป อาจจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ควรให้มีคณะกรรมการจากทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคคณะสงฆ์ และภาคประชาชน เข้ามาร่วมบริหารร่วมรับผิดชอบกับสำนักปฏิบัติธรรม

๔) แนวทางพัฒนาด้านรูปแบบปฏิบัติ/วิธีฝึกปฏิบัติ โดยนำรูปแบบและหลักสูตรการปฏิบัติธรรมของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นแม่บท ปรับให้เหมาะสมกับวิธี

^{๔๒} พระมหากังวาล ธีระมโม (สรชัย), “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ปฏิบัติเดิมของสำนักปฏิบัติธรรม หากเป็นการฝึกปฏิบัติระดับลึก เข้มข้น ควรให้อิสระสำนักปฏิบัติธรรมดำเนินการโดยคณะสงฆ์มีการตรวจสอบประเมินผลการดำเนินการตามเกณฑ์ในพระไตรปิฎก

๕) แนวทางพัฒนาด้านงบประมาณ โดยรัฐจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการขึ้นพื้นฐานให้เพียงพอเป็นหลัก ส่วนต้นทุนทางสังคมอย่างอื่นเป็นส่วนเสริม ให้อิสระในการบริหารงบประมาณของสำนักปฏิบัติธรรมให้เป็นไปอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ โดยชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือบนพื้นฐานของพระธรรมวินัย^{๔๓}

ดวงกมล ทองคนารักษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งสมถะและวิปัสสนา ตลอดจนปัจจัยที่เกื้อกูลการปฏิบัติธรรม เช่น การตัดปลีโพธ การแสวงหากัลยาณมิตร การเลือกกรรมฐานที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรม และสัปปายะในการปฏิบัติธรรม ล้วนมีผลต่อผู้เข้าปฏิบัติธรรม นอกจากนี้รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมของชาวต่างประเทศในประเทศไทย ควรมีจัดโครงการปฏิบัติธรรมแยกตามกลุ่มของผู้เข้าปฏิบัติธรรม เช่น การจัดค่านำเบื้องต้นสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจการปฏิบัติแต่ยังไม่พร้อม ที่จะเข้าฝึกอบรมโครงการปฏิบัติธรรมเบื้องต้น โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ที่เคยฝึกปฏิบัติมาก่อน และโครงการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมขั้นสูง ตลอดจนการจัดบวชให้แก่ชาวต่างชาติที่สนใจ นอกจากนี้ควรประยุกต์หลักสัปปายะ ๗ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนการปฏิบัติธรรม^{๔๔}

ตารางที่ ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์) (๒๕๕๖)	การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมที่ควรพัฒนามี ๓ ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านวิทยากรและด้านการบริหารจัดการ
พระมหากังวาน ธีรธมฺโม (ศรชัย), (๒๕๕๗)	ในการวิเคราะห์ด้วย SWOT พบว่าสภาพแวดล้อมทั่วไปในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีทั้ง จุดแข็ง

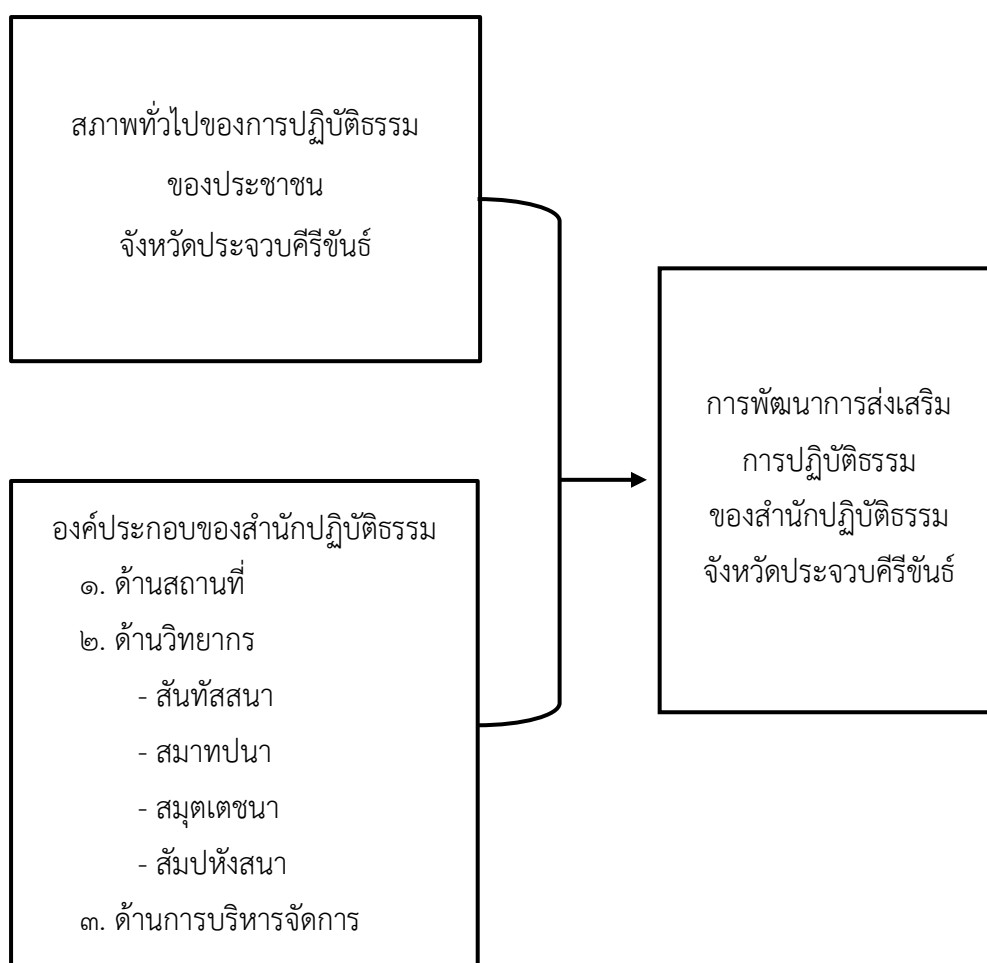
^{๔๓} บรรจง โสดาดี และคณะ, “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๔๔} ดวงกมล ทองคนารักษ์, “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระมหากังวาน ธีรธมฺโม (ศรชัย), (๒๕๕๗) (ต่อ)	จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรคและโอกาส การบริหารให้เกิดประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก และกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีรูปแบบในการบริหารจัดการโดยการนำเอาหลักการที่เป็นมาตรฐานเข้ามาดำเนินการจัดการ
บรรจง โสตาดี และคณะ, (๒๕๔๙)	แนวทางในการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมมี ๕ ด้านคือ ๑. ด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ ๒.ด้านบุคลากร ๓. ด้านการบริหารจัดการ ๔.ด้านรูปแบบการปฏิบัติหรือการฝึกปฏิบัติ ๕.ด้านงบประมาณ การบริหารจัดการต้องประสานงานกันระหว่าง ๓ หน่วยงาน คือ สำนักปฏิบัติธรรม หน่วยงานราชการและชุมชน เพื่อร่วมกันรับผิดชอบและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
ดวงกมล ทองคณารักษ์, (๒๕๕๓)	การกำหนดรูปแบบในการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสม จะทำให้ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติ สามารถแบ่งกลุ่มผู้ปฏิบัติออกเป็นระดับ ๆ

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิด ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นต้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาตามวิธีการดำเนินการวิจัยตามกระบวนการศึกษาวิจัย และตามลำดับขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) กับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๑. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ การศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎีและรายงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรม

ตอนที่ ๒ กำหนดกรอบแนวคิด การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๘ รูปหรือคน โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในบริบททั่วไปของสำนักปฏิบัติธรรม

ตอนที่ ๓ การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ ได้แก่ พระสังฆาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรม เพื่อหาข้อเท็จจริง ปัญหา ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๒. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยนำมาใช้เพื่อสนับสนุนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสำรวจความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่าง ของผู้เข้ามาใช้บริการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๗ แห่ง ด้วยแบบสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับประกอบการวิจัยเชิงปริมาณ ในการพิจารณาตัดสินใจในการใช้เป็นรูปแบบแนวทางการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม และศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูล ดังนี้

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๓,๕๐๐ คน^๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

ประชาชนผู้ปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยทำการสุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของผู้ปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan)^๒ ได้ขนาดกลุ่มจำนวน ๓๔๗ คน ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการทำวิจัย โดยมีรายละเอียดแสดงในตารางต่อไปนี้

^๑ ข้อมูลสถิติสำรวจสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^๒ ชานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ. (กรุงเทพมหานคร : บิซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒) , หน้า ๔๙.

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ที่	ประชากรผู้ให้ข้อมูล	กลุ่มประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑	สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๒๓ วัดเขาอติสุศโต จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๑๐๐๐	๙๙
๒	สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๑ วัดคลองวาฬ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๕๐๐	๔๙
๓	สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๑๐ วัดบุษยบรรพต จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๕๐๐	๔๙
๔	สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๗ วัดสิทธิสังฆาราม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๔๐๐	๔๐
๕	สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๑๓ วัดเขาโบสถ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๔๐๐	๔๐
๖	สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๒ วัดกุญบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๔๐๐	๔๐
๗	สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แห่งที่ ๓ วัดเกาะหลัก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๓๐๐	๓๐
	รวม	๓,๕๐๐	๓๔๗

๓.๒.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ที่เกี่ยวกับการอบรมการปฏิบัติธรรม โดยมีกลุ่มเป้าหมายจำนวน ๑๘ รูปหรือคน ได้แก่ พระสังฆาธิการ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พระวิปัสสนาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรม ดังนี้

๑. พระเทพสิทธิวิมล (ละเอียด สุทนโต) เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เจ้าอาวาสวัดคลองวาฬ พระอารามหลวง อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๒. พระราชสิทธิญาณ (บุญเตือน สิริธมโม) ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เจ้าอาวาสวัดเขาโบสถ์ อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๓. พระราชรัตนวิสุทธิ (ชานาญ เขมนนโท) รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เจ้าอาวาสวัดกุญบุรี อำเภอกุญบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๔. พระเมธีคุณาภรณ์ (อุดม สิริธมโณ) เจ้าคณะอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ เจ้าอาวาสวัดเกาะหลัก อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๕. พระศรีปริยัติเมธี (สงวน ปณฺณาสิริ) เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดคลองวาฬ พระอารามหลวง อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๖. พระครูโกศลสุภกิจ (จ๋านง ฐิตเวโท) เจ้าคณะอำเภอกุยบุรี เจ้าอาวาสวัดวังยาว
อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๗. พระครูปัญญาชยาภรณ์ (ชัยชนะ ชวนปณฺโณ) เจ้าคณะอำเภอสามร้อยยอด เจ้า
อาวาสวัดสามร้อยยอด อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๘. พระครูสิริสุภกิจ (ณรงค์ จิตตสุภ) รองเจ้าคณะอำเภอหัวหิน เจ้าอาวาสวัดหนอง
พลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๙. พระครูวาปีวรัธรรม (เล็ก มหานาโค) เจ้าคณะตำบลหนองพลับเขต ๑ เจ้าอาวาส
วัดห้วยไทรงาม อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๑๐. พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรัตน์) เจ้าคณะตำบลไร่เก่า-ไร่ใหม่ เจ้าอาวาส
วัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๑๑. พระครูพิทักษ์ปราณเขต (ลำยอง ทิปกโร) เจ้าคณะตำบลปากคลองปราณ เจ้าอาวาส
วัดปากคลองปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๑๒. พระครูปลัดวชิรานันท์ วชิราวุโธ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนาห้วย อำเภอปราณบุรี
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๑๓. นายวิวัฒน์ วันกุมภาพันธ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรี
ขันธ์
๑๔. นางยุวณิษฐ์ ศรศิลป์ ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาว
เทียมวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๑๕. ผศ.ดร.อธิสิทธิ์ นุชเนตร รองคณบดีประจำพื้นที่วิทยาเขตวังไกลกังวล
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
๑๖. นายสิทธิเดช ศรีสวัสดิ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบ
คีรีขันธ์
๑๗. นายจิรวุฒิ พรหมณี ปลัดเทศบาลเมืองหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรี
ขันธ์
๑๘. นายเกริกชัย ขาดีไทยไตรรงค์ อดีตวัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๓.๒.๔ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัย ได้ทำการสนทนากลุ่มบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ รูปหรือคน ที่เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ดังต่อไปนี้

๑. พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร. รองคณะบดีคณะสังคมศาสตร์ฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระครูสุนทรศรีรังษี เจ้าอาวาสวัดเขาอติสุกโตและเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๒๓
๓. พระครูปริยัติธรรมสาร เจ้าอาวาสวัดสุขสำราญและเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๒๖
๔. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗. อาจารย์ ดร.อำนาจ บัวศิริ อธิการผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๘. อาจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลาว อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
๙. อาจารย์ ดร.สุริยา รักษาเมือง อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
๑๐. อาจารย์ อมร พัฒน์ทอง อธิการผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพและลักษณะของเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

- ๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม
- ๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้
- ๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๔) สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๕) นำเสนอร่างแบบสอบถามต่ออาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณีนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

๗) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับจริง และนำไปแจกกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

๘) รวบรวมแบบสอบถาม และนำมาวิเคราะห์

๓.๓.๒ ลักษณะเครื่องมือ

๑) ลักษณะเครื่องมือสำหรับแบบสอบถาม

ลักษณะของเครื่องมือสำหรับการแจกแบบสอบถามในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของการศึกษากาการวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรค โดยแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ได้แก่ เพศ ระยะเวลา สถานภาพ อาชีพ และระดับการศึกษา

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยแบ่งข้อความออกเป็น ๗ ด้าน คือ

๑) ด้านสันตสนา	มีข้อความ	๕	ข้อ
๒) ด้านสมภาพนา	มีข้อความ	๖	ข้อ
๓) ด้านสมตเตชนา	มีข้อความ	๖	ข้อ
๔) ด้านสัมปหังสนา	มีข้อความ	๕	ข้อ
๕) ด้านสถานที	มีข้อความ	๖	ข้อ
๖) ด้านบุคลากร	มีข้อความ	๕	ข้อ
๗) ด้านรูปแบบ	มีข้อความ	๕	ข้อ

โดยจัดทำแบบสอบถามเป็นแบบมาตรฐานส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ระดับความคิดเห็น มากที่สุด เท่ากับ ๕ คะแนน

ระดับความคิดเห็น มาก	เท่ากับ ๔ คะแนน
ระดับความคิดเห็น ปานกลาง	เท่ากับ ๓ คะแนน
ระดับความคิดเห็น น้อย	เท่ากับ ๒ คะแนน
ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด	เท่ากับ ๑ คะแนน

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย โดยยึดหลักเกณฑ์^๓ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ – ๕.๐๐	หมายความว่า	ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ – ๔.๔๙	หมายความว่า	ระดับความคิดเห็นมาก
ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ – ๓.๔๙	หมายความว่า	ระดับความคิดเห็นปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ – ๒.๔๙	หมายความว่า	ระดับความคิดเห็นน้อย
ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๔๙	หมายความว่า	ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามประเภทปลายเปิด (Open Ends Question) เกี่ยวกับการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีลักษณะให้เลือกตอบโดยเสรี

๒) ลักษณะของเครื่องมือสำหรับการสัมภาษณ์

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในลักษณะปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาคุณวุฒิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้
๒. หาค่าความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความครอบคลุม ความถูกต้องของเนื้อหา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

(๑) รศ.ดร.สุรินทร์ นิยมานุกร อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษาศาสาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๓ ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ , พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สุทธการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘

(๒) พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๓) พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๔) ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต อาจารย์ประจำหลักสูตรดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๕) ผศ.ดร.รัฐพล ใจเย็นมา อาจารย์ประจำหลักสูตรดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ โครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และ ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อ (Item Objective Congruence Index : IOC) ได้ค่าความเชื่อมั่นระหว่าง ๐.๘๐-๑.๐๐ ทุกข้อ

๓. หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) แก่บุคคลที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของ ครอนบาค (Cronbach) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๘๗๘

๔. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาดุขฎฐินิพนธ์ เพื่อลงความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

ก) เชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) กับพระสังฆาธิการในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการการศึกษา การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๑๐ รูปหรือคน

ข) เชิงปริมาณ

๑. จัดทำเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

๒. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๓. ขอความร่วมมือจากพระสังฆาธิการในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๔. นำข้อมูลที่เก็บได้โดยอยู่ในสภาพสมบูรณ์ จำนวน ๓๔๗ ชุด ไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

๓.๕ การตรวจวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบในการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ก) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

๑. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
๒. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการและผู้ปฏิบัติธรรม โดยวิเคราะห์เนื้อหาในประเด็นสำคัญและนำเสนอเป็นการเขียนแบบเรียงความ

ข) การวิเคราะห์แบบเชิงปริมาณ

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยเพศ ระดับอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ โดยใช้ค่าแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) นอกจากนี้ทำการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นต่อการศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยใช้ค่าสถิติ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำเสนอโดยใช้ตารางประกอบด้วยค่าความถี่และร้อยละ

๒. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นข้อมูลประเมินค่า นำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๓. ข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิด ในเรื่องความพึงพอใจถึงปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ วิเคราะห์เนื้อหาและประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอเป็นการเขียนให้แบ่งออกเป็นข้อ ๆ และสรุปเป็นแบบเรียงความ

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์” มีวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ข้อคือ ๑.เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ๒.เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ๓.เพื่อเสนอการพัฒนาการส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สัมภาษณ์แนวทางจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๘ ท่าน กับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group Discussion) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๐ ท่าน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ศึกษาการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน ๓๔๗ ชุด ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลการวิจัยและประมวลผลที่ได้โดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัย ดังนี้

- ๔.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ๔.๒ องค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ๔.๓ การพัฒนาการส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ๔.๔ การสนทนากลุ่มเฉพาะ
- ๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

เนื่องจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นสังคมเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ประชาชนจำเป็นต้องประกอบอาชีพ จึงมีเวลาที่จำกัดในการไปทำกิจกรรมอย่างอื่น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า

๑. ประชาชนยังให้ความสนใจหรือให้ความสำคัญกับการปฏิบัติธรรมในระดับที่ยังน้อยอยู่ ส่วนใหญ่จะเป็นการปฏิบัติธรรมในกลุ่มนักเรียน เพราะเป็นภาคบังคับของการศึกษา^๑

^๑ สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล (ละเอียด สุหนโต), เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน

๒. ประชาชนส่วนใหญ่มีภาระที่ต้องทำ ต้องประกอบอาชีพ จึงมีเวลาในการเข้าวัดปฏิบัติธรรมได้จำกัด ดังนั้น จึงมุ่งหวังผลในการปฏิบัติธรรมไปที่กลุ่มนักเรียนนักศึกษา มากกว่าประชาชนทั่วไป^๒

๓. นอกเหนือจากกลุ่มนักเรียนนักศึกษาแล้ว ก็จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่จะมีโอกาสเข้าวัดปฏิบัติธรรมได้ แต่ก็จะเน้นที่วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันพระ ๘ คำ ๑๔ คำ ๑๕ คำ เท่านั้น^๓

๔. พุทธศาสนิกชนที่อาศัยในพื้นที่ชุมชนจะให้ความสำคัญเรื่องการปฏิบัติธรรมน้อย เพราะต้องใช้เวลาไปกับการทำงาน เมื่อมีเวลาจึงต้องการพักผ่อนมากกว่าการทำกิจกรรมอื่นใด^๔

๕. ผู้ปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ได้รับการชักชวนให้ปฏิบัติธรรมจากการชักนำของพ่อแม่ ญาติ ผู้ใกล้ชิด ซึ่งอาจจะรวมถึงผู้ที่มีปัญหาความทุกข์ใจ จึงหวังให้การปฏิบัติธรรมช่วยคลายความทุกข์แก้ปัญหาได้บ้าง ผู้ปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุและเป็นเพศหญิง^๕

๖. ประชาชนจะปฏิบัติธรรมเฉพาะในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่จากการประชาสัมพันธ์ และผู้ปฏิบัติธรรมก็จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุมากกว่ากลุ่มอื่น^๖

๗. กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่มีเวลาเข้าวัดปฏิบัติธรรมได้ ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่ทางสถานศึกษาจัดเป็นกิจกรรมขึ้น^๗

๘. ประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการปฏิบัติธรรมเท่าที่ควร อาจจะเป็นเพราะการดำเนินชีวิตในปัจจุบันที่มีแต่ความเร่งรีบ และไม่มีการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์เท่าที่ควร^๘

^๒ สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ (บุญเตือน สิริธมโม), ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^๓ สัมภาษณ์ พระราชรัตนวิสุทธิ (ชำนาญ เขมนนโท), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^๔ สัมภาษณ์ พระเมธีคุณาภรณ์ (อุดม สิริวัฒนโณ), เจ้าคณะตำบลปากคลองปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^๕ สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี (สงวน ปณญาสิริ), อดีตวัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ พระครูโกศลสุภกิจ (จ่านง ฐิตเวโท), เจ้าคณะอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ พระครูปัญญาชยาภรณ์ (ชัยชนะ ขวนปณโณ), เจ้าคณะอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูสิริศุภกิจ (ณรงค์ มหาสุโก), รองเจ้าคณะอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๙. ผู้ปฏิบัติธรรมมักจะเป็นกลุ่มวัยผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ส่วนคนที่อยู่ในวัยทำงานมักจะเป็นเพียงเข้าวัดทำบุญแล้วก็กลับไป ไม่ค่อยอยู่ปฏิบัติธรรมต่อเนื่อง อีกกลุ่มที่มีการเข้าวัดและปฏิบัติธรรมคือ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา อันเนื่องจากการจัดทำเป็นโครงการปฏิบัติธรรมเข้าค่ายธรรมะ ซึ่งก็เป็นโครงการที่มีเป็นครั้งคราวเท่านั้น^๙

๑๐. ผู้ปฏิบัติธรรมจะมีเพียงส่วนน้อยที่เข้าวัดปฏิบัติธรรม และจะเป็นกลุ่มคนเดิม ๆ ทางวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมยังให้การประชาสัมพันธ์ไม่มาก หรือไม่เพียงพอ ทำให้ประชาชนทั่วไปทราบข่าวเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมที่น้อยมาก จะเห็นได้ว่า ในสำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีถึง ๒๖ แห่ง แต่จำนวนผู้ปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งก็ยังไม่เพิ่มขึ้น^{๑๐}

๑๑. ในแต่ละพื้นที่ประชาชนจะมีความสนใจเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมที่แตกต่างกัน ผู้ที่มีภาระต้องประกอบอาชีพเมื่อมีเวลาว่างก็ต้องการพักผ่อนด้วยวิธีการอื่น ๆ มากกว่าการเข้าวัดปฏิบัติธรรม หากวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมรณรงค์ส่งเสริม พร้อมทั้งมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้มีการปฏิบัติธรรมมากขึ้นก็จะทำให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรมมากขึ้นด้วยเช่นกัน^{๑๑}

๑๒. ด้วยเพราะประชาชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ดำรงชีพด้วยการทำเกษตรกรรม การประมงและพาณิชย์กรรม จึงมุ่งหวังกับการประกอบอาชีพมากกว่าการปฏิบัติธรรม ถึงแม้ว่าวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมจะพยายามจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังเป็นเพียงกลุ่มน้อยและกลุ่มเดิม ๆ เท่านั้น^{๑๒}

๑๓. ประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์สามารถแสวงหาความสงบความสบายใจได้จากวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต่าง ๆ และสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้รับการถ่ายทอดไปปฏิบัติให้เกิดผลดีในการดำเนินชีวิตได้^{๑๓}

^๙ สัมภาษณ์ พระครูวาปีวรินทร์ธรรม (เล็ก มหานาโค), เจ้าคณะตำบลหนองพลับ เขต ๑ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรัตน์), เจ้าคณะตำบลไร่เก่า-ไร่ใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ปราณเขต (ลำยอง ทีปกโร), เจ้าคณะตำบลปากคลองปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูปลัดวชิรานันท์ วิชราวุธ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนาห้วย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๑๔. ในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ประชาชนในภาคเกษตรจะให้ความสนใจในการปฏิบัติธรรมมากกว่าประชาชนที่อยู่ในภาคธุรกิจ สถานศึกษาที่อยู่ในตัวเมืองจะมีกิจกรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมน้อยกว่าสถานศึกษาที่อยู่นอกเมือง หรือสถานศึกษาที่อยู่ใกล้วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม^{๑๔}

๑๕. ประชาชนนิยมเข้าวัดเพื่อปฏิบัติธรรมมากขึ้น มีหลายวัดที่ได้จัดพื้นที่สำหรับพุทธศาสนิกชนเข้าไปปฏิบัติธรรม นับเป็นทางเลือกหนึ่งให้ประชาชนที่มีความสนใจในการศึกษาธรรมะ^{๑๕}

๑๖. ควรกำหนดให้มีวัดใดวัดหนึ่งเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมให้บริหารจัดการให้มีการปฏิบัติธรรมเป็นประจำสม่ำเสมอ เช่น ทุกวันพระ ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน เป็นต้น^{๑๖}

๑๗. ประชาชนทั่วไปไปปฏิบัติธรรมเพื่อนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้รับไปปรับใช้กับชีวิตของตนเอง ทำให้เป็นคนดี ตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ทำให้เกิดความสงบสุขทางจิตใจ^{๑๗}

๑๘. ผู้ปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุและเป็นเพศหญิง ซึ่งจะเป็นการชักชวนให้เข้าวัดปฏิบัติธรรมกันแบบบอกต่อ ๆ ของผู้ที่มีความใกล้ชิดกัน^{๑๘}

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีประเด็นและตัวบ่งชี้ถึงสภาพทั่วไปของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปได้ดังนี้

วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดได้จัดพื้นที่สำหรับให้พุทธศาสนิกชนให้เข้าไปปฏิบัติธรรมได้ตลอดเวลา แต่ประชาชนทั่วไปก็ยังเข้าปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนน้อย ยังไม่ค่อยมีใครให้ความสำคัญกับการปฏิบัติธรรมมากเป็นพิเศษ กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เข้าวัดปฏิบัติธรรมจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มนักเรียนนักศึกษา สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่งมีการบริหารจัดการที่แยกจากกัน ไม่มีการประสานงานกันเป็นเครือข่าย ทำให้ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ควรกำหนดให้มีสำนักปฏิบัติธรรมที่เป็นหลักเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรม แต่ละวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางยุวณิษฐ์ ศรีศิลป์, ผู้อำนวยการสถานีวิจัยโทรทัศนศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายจิรวุฒน์ พรหมณี, ปลัดเทศบาลเมืองหัวหินจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.อธิสิทธิ์ นุชเนตร, รองคณบดีประจำพื้นที่วิทยาเขตวังไกลกังวล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายสิทธิเดช ศรีสวัสดิ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายเกริกชัย ชาตไทยไตรรงค์ อดีตวัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๑ สภาพทั่วไปของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๑	ประชาชนยังให้ความสนใจปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนที่น้อย	๖	๑,๔,๘,๑๐,๑๒,
๒	ผู้ปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ ผู้หญิง และนักเรียนนักศึกษา	๘	๑,๒,๓,๕,๖,๗,๙,๑๘
๓	วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมควรมีการประชาสัมพันธ์ให้มีการปฏิบัติธรรมมากขึ้น	๕	๖,๘,๑๐,๑๑,,๑๕
๔	ประชาชนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร และนักเรียนนักศึกษามีปริมาณการเข้าปฏิบัติธรรมมากกว่าอาชีพทางการพาณิชย์	๓	๒,๙,๑๔
๕	ควรจัดให้มีวัดใดวัดหนึ่งเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรม	๑	๑๖
๖	ประชาชนส่วนหนึ่งยังสนใจในการศึกษาธรรมะและเข้าปฏิบัติธรรมอยู่	๖	๑๑,๑๓,๑๔,๑๕,๑๗,๑๘

๔.๒ องค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมประจวบคีรีขันธ์

การปฏิบัติธรรม คือ การนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ การดำรงชีพโดยการยึดหลักธรรมทำให้มีสติอยู่เสมอ ส่งผลให้ดำรงชีพในสังคมได้ด้วยความสันติสุข หากมีการฝึกปฏิบัติธรรมให้เป็นสมาธิ เกิดพัฒนาทางปัญญา ลดกิเลสลงได้ ซึ่งการปฏิบัติธรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อลด ละกิเลสให้น้อยลง วัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีความสงบ ร่มรื่น เหมาะแก่การฝึกปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนาตนให้มีความสะอาดทั้งทางกาย วาจาและใจ สุขสงบด้วยสมาธิและปัญญา วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมจึงต้องมีความพร้อมเพื่อรองรับการเข้าปฏิบัติธรรมของประชาชนได้ตลอดเวลา

๔.๒.๑. ด้านสถานที่ (วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม)

สำนักปฏิบัติธรรมต้องมีความพร้อมในการรองรับผู้ปฏิบัติธรรม สถานที่ที่เป็นสิ่งแรกที่ทำให้เกิดความน่าสนใจเป็นด่านแรกที่ประชาชนพบเห็น และมีผลต่อการตัดสินใจในการเข้าปฏิบัติธรรมในแต่แห่ง สำนักปฏิบัติธรรมต่าง ๆ จึงต้องให้ความสำคัญเรื่องสถานที่ จัดสถานที่ให้มีความเหมาะสม สภาพแวดล้อมดีไม่มีมลพิษทั้งทางอากาศและเสียง

๑. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดยังมีจำนวนน้อย ไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ของจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ วัดแต่ละวัดไม่พร้อมจะขอจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดได้ตามกฎหมายที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดไว้ แต่วัดก็ยังสามารถให้การอบรมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนได้ตลอดเวลา แต่ก็จำกัดเฉพาะกลุ่มเล็ก จำนวนคนไม่มากและเป็นบางระยะเวลา เช่นในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น^{๑๙}

๒. สำนักปฏิบัติธรรมหรือวัดจะต้องมีสัปปายะ ๔ คือ สถานที่ที่สัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะและธรรมะสัปปายะ ในด้านสถานที่สัปปายะนั้น วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องมีความร่มรื่น เจริญตาเจริญใจ มีความเป็นส่วนตัว สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย^{๒๐}

๓. สถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีความสัปปายะ ร่มรื่น ปลอดภัยต่อการเข้าปฏิบัติธรรมจะส่งผลให้ผู้ที่ปฏิบัติธรรมรู้สึกปลอดภัยสบายใจ สามารถเข้าปฏิบัติธรรมได้ต่อเนื่องยาวนานและบ่อยครั้ง^{๒๑}

๔. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีความร่มรื่นปราศจากสิ่งรบกวนรอบด้าน การเดินทางไปมาระหว่างบ้านกับสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีความสะดวกสบาย^{๒๒}

๕. ในสำนักปฏิบัติธรรมเองก็ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมได้พอประมาณ เพื่อเป็นการส่งเสริมดึงดูดใจให้ประชาชนเข้ามาปฏิบัติธรรมได้มากขึ้น^{๒๓}

๖. สถานที่ที่จะทำให้การปฏิบัติธรรมประสบผลสำเร็จได้ดี จะต้องเป็นสถานที่ที่มีความสงบ ปลอดภัย ให้ความสะดวกสบาย มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อให้กับการปฏิบัติธรรม มีการแยกอาคารสถานที่ออกเป็นสัดส่วนและมีจำนวนเพียงพอกับประชาชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรม^{๒๔}

๗. สำนักปฏิบัติธรรมหรือวัดหรือสถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติธรรมจะต้องมีความสัปปายะ มีความสะดวกสบายมีความสงบร่มรื่น สวยงาม เพื่อทำให้ผู้เข้าปฏิบัติธรรมรู้สึกสดชื่น เอื้อให้การปฏิบัติธรรมประสบผลสำเร็จได้ง่าย^{๒๕}

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล, เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระราชรัตนวิสุทธิ, รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระเมธีคุณากรณ์, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี, เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูโกศลสุภกิจ, เจ้าคณะอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาชยาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๘. สถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติธรรมจะต้องมีความสงบร่มรื่น มีความสะดวกสบายจึงจะเอื้อในการปฏิบัติธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้^{๒๖}

๙. วัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ที่เป็นทางการมีประจำอยู่ในทุกอำเภอก็ตาม แต่วัดทุกวัดก็สามารถให้การอบรมการปฏิบัติธรรมได้ทุกวัด เพียงต้องปรับต้องสร้างอาคารสถานที่เพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม^{๒๗}

๑๐. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่ได้รับการจัดตั้งตามระเบียบของมหาเถรสมาคม จัดว่าเป็นสถานที่ที่มีความเหมาะสม และมีความสัปปายะต่อการปฏิบัติธรรม และจะส่งเสริมต่อการปฏิบัติธรรม^{๒๘}

๑๑. สถานที่ปฏิบัติธรรมจะต้องเป็นสถานที่ที่มีความสัปปายะ คือ มีความสงบ สะอาด ร่มรื่น ไม่มีสิ่งรบกวนจากบริเวณรอบข้าง จึงจะมีบรรยากาศที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม แยกออกเป็นคนละพื้นที่เพื่อการใช้งานให้ตรงตามวัตถุประสงค์^{๒๙}

๑๒. สถานที่ปฏิบัติธรรมจะต้องมีอาหาร อากาศ บุคคล ธรรมะและรูปแบบที่เป็นสัปปายะ เพื่อส่งเสริมให้ประสบผลสำเร็จในการการปฏิบัติธรรม หากไม่ดีที่สุด ก็ต้องให้มีความเหมาะสมมากที่สุด และแยกอาคารที่พักออกจากอาคารปฏิบัติธรรม^{๓๐}

๑๓. การคมนาคมเส้นทางในการเดินทางต้องสามารถเดินทางไปมาได้สะดวก มีช่องทางการเดินทางหลายช่องทาง เช่น รถยนต์ รถไฟ รถส่วนบุคคลหรือรถสาธารณะ ในสถานที่ปฏิบัติธรรมต้องมีห้องปฏิบัติธรรมที่เป็นสัดส่วน ไม่กว้างหรือคับแคบเกินไปมีการแบ่งพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความพึงพอใจ ต้องให้ความสำคัญในเรื่องความสะดวก และอุณหภูมิให้ร้อนหรือเย็นจนเกินไป^{๓๑}

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริศุภกิจ, รองเจ้าคณะอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิรธรรม, เจ้าคณะตำบลหนองพลับ เขต ๑ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะตำบลไร่ใหม่-ไร่เก่า จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ปราณเขต, เจ้าคณะตำบลปากคลองปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูปลัดวชิรานันท์ วชิราวุโธ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนาห้วย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๑๔. สถานที่ปฏิบัติธรรมต้องมีระบบสาธารณูปโภคที่เพียงพอต่อจำนวนของผู้เข้าปฏิบัติธรรม จะต้องมีความสะอาดและปลอดภัยต่อประชาชนผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมด้วย การเดินทางสะดวกสบาย^{๓๒}

๑๕. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมที่มีการแบ่งพื้นที่ในการปฏิบัติอย่างเป็นสัดส่วนชัดเจน แยกพื้นที่ระหว่างพระสงฆ์และฆราวาสก็จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ใช้ในการเลือกสถานที่ที่จะปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ เรื่องความสะอาดของสถานที่ ทั้งบริเวณโดยรอบ ห้องน้ำห้องสุขา พื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจ ก็เป็นปัจจัยในการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมเช่นกัน^{๓๓}

๑๖. ควรส่งเสริมให้วัดที่มีความพร้อมด้านสถานที่ บุคลากรเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรม เพื่อจะได้มีการตรวจสอบ ปรับปรุงพัฒนาให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งจังหวัดประจวบคีรีขันธ์^{๓๔}

๑๗. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดจะต้องเป็นสถานที่สะอาด สวยงาม ร่มเย็นเป็นระเบียบเรียบร้อยสมกับเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม การจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมก็ต้องสร้างบรรยากาศให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา^{๓๕}

๑๘. วัดทุกวัดต้องเป็นสถานที่ที่สามารถสอนให้ประชาชนปฏิบัติธรรมได้^{๓๖}

สรุปได้ว่า วัดทุกวัดควรจัดให้มีพื้นที่สำหรับให้ประชาชนสามารถเข้าปฏิบัติธรรมได้ตลอดทั้งปี ไม่จำเป็นต้องเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่ได้รับการแต่งตั้งจากมหาเถรสมาคมเท่านั้น หากวัดใดมีสภาพวัด สถานที่ที่เหมาะสมตามหลักของอวาสาสัปปายะ ก็สามารถเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมได้เช่นกัน ลักษณะของสถานที่ที่มีความสัปปายะ ได้แก่ มีความสงบ ร่มรื่น มีพื้นที่ปฏิบัติแยกจากที่พัก การเดินทางสะดวก มีความปลอดภัย มีเครื่องอำนวยความสะดวกพอเหมาะแก่การเข้าปฏิบัติธรรม เป็นต้น ต้องส่งเสริมให้วัดทุกวัดเป็นสถานที่ที่สอนปฏิบัติธรรมได้

^{๓๒} สัมภาษณ์ นางยุวณิตย์ ศรีศิลป์, ผู้อำนวยการสถานีวิทย์โทรทัศนศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายจิรวัดน์ พรหมณี, ปลัดเทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๓๔} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.อธิสิทธิ์ นุชเนตร, รองคณบดีประจำพื้นที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายสิทธิเดช ศรีสวัสดิ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายเกริกชัยชาติไทยไตรรงค์, อธิบดีวัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๒ แสดงค่าความถี่ ด้านสถานที่

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๑	วัดทุกวัดต้องสามารถเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม และเปิดให้ประชาชนเข้าปฏิบัติธรรมได้ตลอดเวลา	๑๘	๑,๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐, ๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖, ๑๗,๑๘
๒	สำนักปฏิบัติธรรมต้องมีสถานที่ที่มีความสัปปายะ ร่มรื่น สะดวกสบาย และปลอดภัย	๑๘	๑,๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐, ๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖, ๑๗,๑๘
๓	วัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรม ต้องมีอาคารสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม แยกเป็นสัดส่วน	๔	๖,๑๑,๑๒,๑๕,
๔	การเดินทางไปมาระหว่างบ้านเรือนกับวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีความสะดวกสบาย	๖	๔,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘
๕	ควรส่งเสริมให้วัดมีความพร้อมเพื่อจัดให้เป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรม ปรับปรุงพัฒนาให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งจังหวัด	๓	๑๖,๑๗,๑๘

๔.๒.๗ ด้านวิทยากร

วิทยากรหรือพระวิปัสสนาจารย์เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเลือกว่าจะปฏิบัติธรรมที่สำนักใด หรือไม่ เพราะวิทยากรที่สามารถให้ความรู้ ให้การฝึกอบรมได้ผล จะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมตัดสินใจเข้าปฏิบัติธรรมต่อเนื่องสม่ำเสมอต่อไป

๑. พระวิปัสสนาจารย์ยังมีจำนวนน้อย และยังขาดการพัฒนาเพิ่มความสามารถให้สูงขึ้น ในกลุ่มของพระวิปัสสนาจารย์เองควรจะให้มีการหมุนเวียนไปอบรมให้ผู้เข้าปฏิบัติธรรมกับสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ๆ บ้าง เพื่อให้ผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้รับการอบรมที่แตกต่างกันออกไปในหลากหลายรูปแบบ^{๓๗}

๒. พระวิปัสสนาจารย์มีข้อจำกัดเรื่องบุคลิกภาพที่ต้องเป็นผู้ที่มีความสงบนิ่งและพระวิปัสสนาจารย์เองส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ที่มีอายุมาก แต่ในสังคมปัจจุบันเป็นยุคสมัยที่มีความเจริญมีความเปลี่ยนแปลงมากมาย พระวิปัสสนาจารย์เองต้องมีการปรับตัวให้ทันและเข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง^{๓๘}

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล, เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๓. พระวิปัสสนาจารย์ต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ มีปฏิภาณไหวพริบที่ดี และต้องพัฒนาตนเองให้มีความสามารถเพิ่มขึ้นและรวมถึงต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีงาม^{๓๙}

๔. พระวิปัสสนาจารย์ยังมีไม่เพียงพอต่อการอบรมการปฏิบัติธรรม และพระวิปัสสนาจารย์ที่มีอยู่ก็ไม่ค่อยได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาเพิ่มขึ้น ไม่มีการส่งเสริมให้พระสงฆ์รูปอื่น ๆ เข้ารับการฝึกอบรมเป็นพระวิปัสสนาจารย์เพิ่มขึ้นด้วย^{๔๐}

๕. ควรให้จัดส่งพระสงฆ์เข้ารับการอบรมเพื่อให้เป็นพระวิปัสสนาจารย์และมีการแต่งตั้งให้เป็นทางการ ควรกำหนดให้มีการประเมินพระวิปัสสนาจารย์ทุกปีหรือเป็นระยะ ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาเพิ่มสมรรถนะพระวิปัสสนาจารย์ให้สูงขึ้น ทันทสมัยมากขึ้น ให้เป็นแบบอย่างที่ดีของการปฏิบัติธรรม^{๔๑}

๖. พระวิปัสสนาจารย์ยังมีจำนวนน้อย ควรส่งเสริมและส่งเสริมให้พระวิปัสสนาจารย์เพิ่มขึ้น และควรจัดให้มีการอบรมเพิ่มความสามารถของพระวิปัสสนาจารย์ให้สูงขึ้น เพื่อนำไปอบรมผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้ในระดับที่สูงขึ้นต่อไป^{๔๒}

๗. พระสงฆ์ที่เป็นพระวิปัสสนาจารย์ยังมีจำนวนน้อย ควรที่จะส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมพระสงฆ์สามเณรให้เป็นพระวิปัสสนาจารย์เพิ่มขึ้น และให้มีการฝึกอบรมเพิ่มความสามารถมากขึ้นเป็นระยะ หรือทุก ๆ ปีด้วย^{๔๓}

๘. พระวิปัสสนาจารย์ คือ ผู้ที่มีความสำคัญในการอบรมปฏิบัติธรรม จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกลักษณะของความเป็นผู้นำที่ดี มีความสงบนิ่ง สามารถแสดงตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้ และต้องสามารถถ่ายทอดความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติให้กับผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี^{๔๔}

๙. พระวิปัสสนาจารย์ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี ปัจจุบันนี้พระวิปัสสนาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญยังมีจำนวนน้อย จึงเป็นความจำเป็นที่ต้องมีการ

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระราชรัตนวิสุทธิ, รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระเมธีคุณาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี, เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระครูโกศลสุภกิจ, เจ้าคณะอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาชยาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริศุภกิจ, รองเจ้าคณะอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ส่งเสริมให้มีการอบรมเพื่อเพิ่มจำนวนพระวิปัสสนาจารย์ให้มากขึ้น ทั้งยังต้องมีการอบรมเพิ่มความสามารถให้กับพระวิปัสสนาจารย์ที่มีอยู่แล้วเพิ่มขึ้นด้วย^{๕๕}

๑๐. พระวิปัสสนาจารย์ที่มีอยู่ในปัจจุบันยังมีจำนวนน้อย ที่มีอยู่ก็เป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่มีอายุมาก อาจจะไม่มีการพัฒนาเพิ่มความสามารถและปรับให้ทันสมัย ซึ่งเป็นอีกสาเหตุที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่ยังเป็นเยาวชนหรือวัยรุ่น^{๕๖}

๑๑. พระวิปัสสนาจารย์ต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดูสุขุม สงบนิ่ง สามารถให้การอบรมถ่ายทอดแก่ผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้องและชัดเจน เป็นแบบอย่างให้แก่ผู้พบเห็นโดยทั่วไป^{๕๗}

๑๒. ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ยังขาดพระวิปัสสนาจารย์ที่เป็นแกนหลัก พระวิปัสสนาจารย์ด้วยกันเองก็ยังไม่ได้รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ดังนั้นในปัจจุบันจึงเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างอบรมตามแบบที่มีความชำนาญเฉพาะตน ควรให้มีการประชุม ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในกลุ่มของพระวิปัสสนาจารย์เป็นประจำทุก ๆ ปี เพื่อเพิ่มสมรรถนะและพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์เองด้วย^{๕๘}

๑๓. พระวิปัสสนาจารย์ควรได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์และมีการจัดทำทะเบียนประวัติของพระวิทยากรทุกรูป เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายพระวิปัสสนาจารย์ของจังหวัด^{๕๙}

๑๔. ในการปฏิบัติธรรม ต้องมีพระวิปัสสนาจารย์หรือพระวิทยากรที่มีความสามารถประจำในการปฏิบัติธรรมตลอดเวลา เพื่อคอยให้คำแนะนำ ให้ความรู้ในการปฏิบัติธรรม^{๕๐}

๑๕. ในการปฏิบัติธรรมจะต้องมีพระวิปัสสนาจารย์ หรือวิทยากรทำหน้าที่ให้ความรู้ ให้คำแนะนำในการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจแล้วปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้องเกิดประโยชน์สูงสุด^{๕๑}

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวรัณธรรม, เจ้าคณะตำบลหนองพลับ เขต ๑ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะตำบลไร่เก่า-ไร่ใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ปราณเขต, เจ้าคณะตำบลปากคลองปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระครูปลัดวชิรนนท์ วชิราวุธ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนาห้วย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นางยุวณิษฐ์ ศรีศิลป์, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.อธิสิทธิ์ นุชเนตร, รองคณบดีประจำพื้นที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

๑๖. พระวิปัสสนาจารย์เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมตัดสินใจเลือกในการเข้าปฏิบัติธรรม เพราะพระวิปัสสนาจารย์ที่ดีมีความสามารถจะถ่ายทอดและเผยแพร่ได้อย่างละเอียด และหากพระวิปัสสนาจารย์สามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรมได้ง่ายจะยิ่งทำให้ผู้รับการอบรมยอมรับคำสอนได้เร็วและมากขึ้นด้วย^{๕๒}

๑๗. พระวิปัสสนาจารย์ที่ทำหน้าที่ในการสอนหรืออบรมผู้เข้าปฏิบัติธรรม จะต้องได้รับการฝึกฝนให้มีทักษะที่ถูกต้องในการเผยแพร่ ต้องมีความระมัดระวังการพูด การแสดงตนต่อประชาชน เพื่อให้เกิดศรัทธา มีความเชื่อมั่นในการเข้าปฏิบัติธรรม^{๕๓}

๑๘. พระวิปัสสนาจารย์ หรือวิทยากรจะต้องมีความชัดเจนในการให้ความรู้ในการฝึกอบรมให้แก่ผู้เข้าปฏิบัติธรรม และต้องมีความสามารถหลากหลายในเรื่องการปฏิบัติธรรมด้วย เพื่อสอนการฝึกปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบุคคล^{๕๔}

สรุปได้ว่า พระวิปัสสนาจารย์ต้องพัฒนาความสามารถของตนเองให้เพิ่มขึ้นตลอดเวลา และต้องสร้างความน่าเชื่อถือในศรัทธาแก่ผู้พบเห็นทั่วไป พระสังฆาธิการควรจัดให้มีการส่งเสริมให้ฝึกพระวิปัสสนาจารย์รุ่นใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถรองรับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมได้อย่างเพียงพอ การมีพระวิปัสสนาจารย์จำนวนมาก ๆ จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีทางเลือกเพิ่มขึ้นในการเข้าปฏิบัติธรรม เพราะพระวิปัสสนาจารย์แต่ละรูปก็มีความสามารถที่ต่างกัน มีเทคนิคการสอนการฝึกอบรมที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่าความถี่ ด้านวิทยากร

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๑	พระวิปัสสนาจารย์มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ปฏิบัติธรรมในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๗	๑,๔,๕,๖,๗,๙,๑๐
๒	พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีความรอบรู้ความสามารถ มีปฏิภาณไหวพริบ	๑๘	๑,๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๙, ๑๐,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔, ๑๕,๑๖,๑๗,๑๘

^{๕๒} สัมภาษณ์ นายจิรวัดน์ พราหมณี, ปลัดเทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายสิทธิเดช ศรีสวัสดิ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายเกริกชัยชาติไทยไตรรงค์, อติพัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๓	พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีบุคลิกภาพที่ดี มีความสงบ นิ่ง เยือกเย็น มีการปรับตัวให้ทันยุคทันสมัย พัฒนาตนเองให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น	๕	๒,๓,๕,๘,๑๑,
๔	ต้องมีการสร้างพระวิปัสสนาจารย์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น และมีการฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ที่มีอยู่ก่อนแล้ว ให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น	๖	๔,๕,๖,๗,๙,๑๐,
๕	พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีความเป็นผู้นำที่ดี มีความเชี่ยวชาญในการสอนหรือถ่ายทอดการปฏิบัติธรรม	๑๑	๓,๕,๖,๗,๘,๙,๑๑,๑๒, ๑๔,๑๗,๑๘

๔.๒.๑ ด้านสันตัสสนา (การชี้แจงให้เห็นชัด)

๑. ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ยังมีพระวิปัสสนาจารย์จำนวนจำกัด ต้องส่งเสริมให้มีการส่งพระเข้าอบรมการเป็นพระวิปัสสนาจารย์เพิ่มขึ้น และพระวิปัสสนาจารย์ที่มีอยู่แล้วก็เป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความสามารถในระดับธรรมดา ยังไม่สามารถสอนการปฏิบัติธรรมในระดับที่สูง ๆ ได้^{๕๕}

๒. พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีความรู้ความสามารถในการให้การอบรมแก่ผู้ปฏิบัติธรรมให้เข้าใจ ได้อย่างกระจ่างแจ้งชัดเจน ให้ผู้ปฏิบัติธรรมรู้ว่าการปฏิบัติธรรมมีประโยชน์อย่างไร ก็จะทำให้มีการปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง^{๕๖}

๓. ประชาชนที่ปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำ จะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติธรรม เป็นอย่างดี มีการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรมในกลุ่มนักเรียนนักศึกษา แต่ก็ทำได้เป็นครั้งคราวและเป็นระยะเวลาไม่กัวัน ตามแต่สถานศึกษาจะจัดเป็นโครงการ^{๕๗}

๔. ประชาชนที่ปฏิบัติธรรมจะมีความเข้าใจชัดเจนถึงผลของการปฏิบัติธรรม ก็จะปฏิบัติธรรมได้บ่อย ๆ จึงมีความจำเป็นที่พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีการพัฒนา เพื่อจะสามารถอบรมการปฏิบัติธรรมในระดับที่สูงขึ้นไปได้ด้วย^{๕๘}

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล, เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระราชรัตนวิสุทธิ, รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระเมธีคุณาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

๕. พระวิปัสสนาจารย์ที่สอนการปฏิบัติธรรม ต้องให้ความรู้ความกระจ่างชัดเจนในการปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี และสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติได้ดี เพื่อเป็นการโน้มน้าวให้ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเข้าปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ^{๕๙}

๖. พระวิปัสสนาจารย์ต้องให้การอบรม การชี้แจงให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้เข้าใจถึงประโยชน์ของการปฏิบัติธรรมให้ชัดเจน หรือการปฏิบัติให้ดู ให้เห็นผลจริง ก็จะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามาปฏิบัติตามได้มากขึ้น^{๖๐}

๗. การปฏิบัติธรรมจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเองเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้น พระวิปัสสนาจารย์เองก็ต้องคอยให้ความรู้และกำกับดูแลการปฏิบัติธรรมให้อยู่ในความเหมาะสมด้วย^{๖๑}

๘. ในการปฏิบัติธรรมของประชาชนยังมีความจำเป็น ต้องมีพระวิปัสสนาจารย์ให้ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง พระวิปัสสนาจารย์เองจึงต้องขวนขวายหาความรู้และฝึกปฏิบัติให้เกิดความเชี่ยวชาญด้วย^{๖๒}

๙. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมยังอ่อนในเรื่องการประชาสัมพันธ์ให้มีการปฏิบัติธรรม ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยจะรู้ หรือเห็นว่ามีการจัดการปฏิบัติธรรมของวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ในจังหวัด แม้แต่ในวันสำคัญต่าง ๆ ก็ยังไม่ค่อยมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง^{๖๓}

๑๐. พระวิปัสสนาจารย์ ไม่ค่อยการมีชี้แจงให้เห็นชัดถึงความสำคัญของการปฏิบัติธรรม ความจำเป็นและผลดีของการปฏิบัติธรรมซึ่งหมายความว่า ประชาชนยังได้รับข้อมูลข่าวสารที่น้อย ในปัจจุบันนี้ การปฏิบัติธรรมยังเป็นเหมือนการบังคับให้เข้าปฏิบัติธรรม จึงทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมยังไม่ค่อยยอมรับถึงผลของการปฏิบัติได้มากเท่าที่ควรจะเป็น^{๖๔}

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระครูโกศลศุภกิจ, เจ้าคณะอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาชยาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริศุภกิจ, รองเจ้าคณะอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวรรณธรรม, เจ้าคณะตำบลหนองพลับ เขต ๑ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะตำบลไร่เก่า-ไร่ใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

๑๑. พระวิปัสสนาจารย์มักจะไม่มีโอกาสในการประชาสัมพันธ์ชี้แจงเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติธรรมมากนัก และประชาชนหรือผู้ปฏิบัติธรรมเองก็มีข้อจำกัดในระยะเวลาที่จะเข้ามาปฏิบัติธรรมเองด้วย^{๖๕}

๑๒. ผู้ปฏิบัติธรรมไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี พระวิปัสสนาจารย์ต้องให้การอบรม ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้เข้าใจชัดเจนมากที่สุด ซึ่งจะทำให้ใฝ่มน้าวให้เข้าปฏิบัติธรรมได้ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ แล้วนำเอาไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ทำให้เป็นคนที่มีสติมั่นคง มีปัญญาไตร่ตรอง แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นลงได้^{๖๖}

๑๓. พระวิปัสสนาจารย์จำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้ทันสมัย ต้องหาโอกาสในการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น เพื่อให้ประชาชนรับรู้ข่าวสารมากขึ้นแล้วเข้าปฏิบัติธรรมมากขึ้นด้วย การทำให้ประชาชนได้รับรู้ เข้าใจการปฏิบัติธรรมนั้น สถานปฏิบัติธรรมต้องจัดการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้นถี่ขึ้น จัดพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ถ่ายทอดการปฏิบัติธรรมได้ในทุกระดับของการปฏิบัติ^{๖๗}

๑๔. หากพระวิปัสสนาจารย์และวิทยากรสามารถแนะนำการปฏิบัติธรรมหรือถ่ายทอดความรู้ให้ แก่ผู้เข้ารับการศึกษาปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้องชัดเจน จะส่งผลดีทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความสนใจได้ปฏิบัติธรรมต่อเนื่องต่อไป^{๖๘}

๑๕. การกำหนดและเผยแพร่ข่าวสารโครงการหรือการวางแผนกิจกรรมในการปฏิบัติธรรมให้เหมาะสมชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ ระยะเวลา กลุ่มเป้าหมายจะทำให้ผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมได้ตรงตามที่ต้องการ ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติธรรมมากขึ้น^{๖๙}

๑๖. การถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมคำสั่งสอน การปฏิบัติธรรมที่ชัดเจน จะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสนใจ พร้อมทั้งจะหาโอกาสเข้าปฏิบัติธรรมอีก^{๗๐}

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ปรมาณเขต, เจ้าคณะตำบลปากคลองปรมาณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูปลัดวชิรานันท์ วชิราวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนาห้วย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๖๗} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๖๘} สัมภาษณ์ นางยุวณิทย์ ศรีศิลป์, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๖๙} สัมภาษณ์ นายจิรวัดน์ พรหมณี, ปลัดเทศบาลเมืองหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๗๐} สัมภาษณ์ นายสิทธิเดช ศรีสวัสดิ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๑๗. การชี้แจงให้เห็นชัดเจนในการปฏิบัติธรรมต้องกำหนดบุคคลที่มีความสามารถทำหน้าที่ชี้แจงให้เห็นได้อย่างกระจ่างแจ้งและชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจหลักธรรมและชักจูงให้สนใจเข้ามาปฏิบัติธรรม และนำเอาผลที่ได้จากการปฏิบัติธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย^{๗๑}

๑๘. การปฏิบัติธรรมที่ประสบผลสำเร็จได้ผลการปฏิบัติธรรมที่ดีนั้น จะต้องมีความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน ดังนั้น จึงต้องมีผู้ที่บรรยายให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจได้อย่างถูกต้องและนำการปฏิบัติประสบผลสำเร็จได้ การปฏิบัติธรรมจะเห็นผลหรือไม่ อาจจะไม่สามารถประเมินผลได้ เพราะผลการปฏิบัติธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลากหลายอย่าง เช่น พื้นฐานความรู้ อายุ เพศและความต้องการในการเข้าปฏิบัติธรรมของแต่ละบุคคล^{๗๒}

สรุปได้ว่า การปฏิบัติธรรมของประชาชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ยังมีความจำเป็นต้องมีพระวิปัสสนาจารย์คอยดูแลและคอยกำกับให้การฝึกอบรม พระวิปัสสนาจารย์เองก็จะต้องมีการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาให้มีความสามารถเพิ่มสูงขึ้น และต้องปรับตัวให้ทันกับโลกาภิวัตน์ เพื่อเพิ่มความหลากหลายหรือทางเลือกให้กับประชาชนได้เข้าวัดเข้าสำนักปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น สำนักปฏิบัติธรรมเองก็ต้องการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นด้วย

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่าความถี่ ด้านสันตัสสนา

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๑	พระวิปัสสนาจารย์ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และมีความสามารถในการปฏิบัติธรรม	๑๓	๑,๒,๔,๕,๖,๗,๘,๑๒,๑๓, ๑๔,๑๖,๑๗,๑๘
๒	พระวิปัสสนาจารย์ต้องสามารถสอนการปฏิบัติธรรมให้กับประชาชนได้อย่างถูกต้อง	๑๓	๑,๒,๔,๕,๖,๗,๘,๑๒,๑๓, ๑๔,๑๖,๑๗,๑๘
๓	วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมต้องส่งเสริมการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น ต้องมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น	๑๒	๓,๕,๖,๗,๙,๑๐,๑๑,๑๒, ๑๓,๑๔,๑๕,๑๗

^{๗๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.อธิสิทธิ์ นุชเนตร, รองคณบดีประจำพื้นที่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๗๒} สัมภาษณ์ นายเกริกชัย ชาดีไทยไตรรงค์, อธิบดีวัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๔.๒.๒ ด้านสมาทปนา (การชักจูงให้ปฏิบัติตาม)

๑. ประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ยังไม่ค่อยให้ความสนใจหรือให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรมมากนัก พระสงฆ์หรือพระวิปัสสนาจารย์จึงต้องให้ความสนใจและรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามาปฏิบัติธรรมด้วยการเชิญชวนชักจูงให้ปฏิบัติตาม พระภิกษุสงฆ์พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนอยู่แล้ว จึงสามารถทำหน้าที่เชิญชวนชักจูงให้ปฏิบัติตามได้ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชนที่จะมีโอกาสในการเข้าวัดปฏิบัติธรรมได้มากกว่ากลุ่มคนทำงาน^{๗๓}

๒. พระภิกษุสงฆ์จะต้องมีบุคลิกภาพที่สงบนิ่ง พยายามสร้างวิธีการเพื่อชักจูงใจให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม^{๗๔}

๓. การหาโอกาสเข้าไปรณรงค์หรือส่งเสริมในสถานศึกษา เพื่อชักจูง เชิญชวนให้เยาวชนเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมในวาระต่าง ๆ จะทำให้ประชาชนเข้าปฏิบัติธรรมเพิ่มมากขึ้น จัดให้มีการอบรมการปฏิบัติธรรมนอกสถานที่ตั้งวัด หรือสถานปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่ง พระภิกษุสงฆ์หรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องเป็นผู้ที่สามารถอธิบายให้เกิดความเข้าใจ และประสบความสำเร็จในการนำปฏิบัติธรรมซึ่งจะเป็นการชักจูงให้ปฏิบัติตามได้^{๗๕}

๔. พระวิปัสสนาจารย์ต้องเป็นผู้ที่ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติธรรม ให้สามารถประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี จึงจะสามารถชักจูงใจผู้ปฏิบัติธรรมให้เข้ามาปฏิบัติธรรมได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง^{๗๖}

๕. พระภิกษุที่ทำหน้าที่สอนการปฏิบัติธรรมจะต้องสร้างบุคลิกภาพ สร้างแบบอย่างให้เห็นเพื่อเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติธรรม และยังเป็น การเชิญชวนให้เข้ามาปฏิบัติธรรม แล้วเห็นว่าผลของการปฏิบัติธรรมมีแต่ผลดีและมีประโยชน์เกิดขึ้น^{๗๗}

๖. พระภิกษุสงฆ์จะต้องทำหน้าที่ในการชักจูงประชาชนให้เข้าปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่จะต้องประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่^{๗๘}

๗. การที่ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถปฏิบัติแล้วได้รับผลดีของการปฏิบัติ จะเป็นอีกหนทางหนึ่งในการชักจูงให้ผู้อื่นหันมาปฏิบัติธรรมได้ด้วย^{๗๙}

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล, เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๗๕} สัมภาษณ์ พระราชรัตนวิสุทธิ์, รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๗๖} สัมภาษณ์ พระเมธีคุณาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระครูโกศลสุภกิจ, เจ้าคณะอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๘. ความสำเร็จในการปฏิบัติธรรมของผู้ที่เข้าปฏิบัติธรรมแล้ว จะเป็นแบบอย่างที่ดีที่สามารถชักจูงผู้อื่นให้หันมาปฏิบัติตามได้เป็นอย่างดี รวมทั้งความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์เองก็เป็นแบบอย่างชักจูงให้ประชาชนเข้าปฏิบัติตามได้เป็นอย่างดี^{๘๐}

๙. ในการชักจูงประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้ปฏิบัติตามยังไม่ค่อยประสบความสำเร็จ อาจจะเป็นเพราะวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันที่เร่งรีบ จึงมีโอกาสดำเนินปฏิบัติธรรมได้เฉพาะวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากเป็นกลุ่มเยาวชนก็จะปฏิบัติธรรมได้ด้วยโครงการของสถานศึกษา ซึ่งมีเพียงปีละครั้งเท่านั้น สถานปฏิบัติธรรมต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีสิ่งของสมนาคุณ การอำนวยความสะดวกเข้ามาเสริมการประชาสัมพันธ์ชักจูงให้ปฏิบัติตาม^{๘๑}

๑๐. การชักจูงให้ปฏิบัติธรรมยังพบเห็นได้น้อยมาก พระสงฆ์หรือพระวิปัสสนาจารย์ที่ทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์โดยตรงยังไม่มี^{๘๒}

๑๑. พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการต้องสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนชักจูงให้เข้าปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น ควรกำหนดพระภิกษุสงฆ์หรือพระที่มีความสามารถ เป็นที่รู้จักกับประชาชนไปทำหน้าที่เชิญชวนชักจูงประชาชนให้เข้าปฏิบัติธรรม ติดต่อกับหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชนและสถานศึกษาให้เข้าร่วมการปฏิบัติธรรม^{๘๓}

๑๒. ในการจะชักจูงให้ปฏิบัติธรรมได้เป็นผลดี ควรจัดสื่อการสอนการปฏิบัติ จัดบุคคลที่เป็นต้นแบบทั้งที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาสเข้ามาสอน บรรยายและปฏิบัติ จัดการให้ความสะดวกในการเดินทางเข้าปฏิบัติธรรมในวันที่มีการปฏิบัติธรรม จัดให้มีการเสวนาระหว่างการอบรมปฏิบัติธรรมระหว่างผู้สอนกับผู้รับการอบรม จัดให้มีการอบรมธรรมะอบรมการปฏิบัติธรรมเป็นครั้งคราวในหน่วยงานต่าง ๆ^{๘๔}

^{๘๐} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาชยาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริศุภกิจ, รองเจ้าคณะอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวรัธรรม, เจ้าคณะตำบลหนองปลับ เขต ๑ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑

^{๘๓} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะตำบลไร่เก่า-ไร่ใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๘๓} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ปราณเขต, เจ้าคณะตำบลปากคลองปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๘๔} สัมภาษณ์ พระครูปลัดวชิรานันท์ วิชราวุธ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนาห้วย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๑๓. ในการอบรมการปฏิบัติธรรมของวิทยากรหรือครูสอนการฝึกปฏิบัติธรรม จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถถ่ายทอดให้ความรู้ได้อย่างถูกต้องและละเอียดตามหลักสูตร เพื่อให้การอบรมการปฏิบัติแต่ละครั้งมีความเหมาะสมกับแต่ละบุคคลจะทำให้เกิดการชักจูงให้เข้าปฏิบัติธรรมต่อเนื่องต่อไป หรือจัดการอบรมการปฏิบัติธรรมนอกสถานที่^{๘๕}

๑๔. ผู้นำองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องเปิดโอกาสและชักชวนให้บุคลากรในองค์กรเข้าปฏิบัติธรรมตาม โดยการชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม เพื่อจูงใจให้เห็นจริง คล้อยตามจนยอมรับและนำไปปฏิบัติธรรม^{๘๖}

๑๕. การปฏิบัติธรรมจะทำให้ผู้ปฏิบัติ่น้อมนำเอาหลักธรรมไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความซาบซึ้งในพระธรรมคำสอน ซึ่งจะส่งผลให้อยากกลับมาปฏิบัติธรรมซ้ำอีก^{๘๗}

๑๖. การจัดอบรมพระผู้นำด้านการปฏิบัติธรรม หรือพระวิปัสสนาจารย์เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ เพิ่มศักยภาพในการถ่ายทอดการอบรมปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายร่วมกันในระหว่างคณะสงฆ์แต่ละระดับในจังหวัด หรือกับหน่วยงานอื่นๆ ที่มีความต้องการในการเข้าร่วมการปฏิบัติธรรม อันจะทำให้เกิดเป็นกลุ่ม มีการขยายการปฏิบัติธรรมที่ใหญ่ขึ้น^{๘๘}

๑๗. ถ้าจะชักจูงให้ประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เข้าร่วมปฏิบัติธรรม ต้องให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและเอกชน ที่สำคัญคือสถานปฏิบัติธรรมต้องมีความพร้อมความเหมาะสม ตั้งแต่สถานที่ อาคาร สภาพแวดล้อมร่มรื่น ความสะอาด ความปลอดภัย ความสะดวก นอกจากนี้ กิจกรรมที่ใช้ในการอบรมต้องไม่ยืดเยื้อน่าเบื่อหน่ายด้วย^{๘๙}

๑๘. การชักจูงให้ปฏิบัติตามอาจจะเป็นเรื่องที่ทำไต่ยาก เนื่องจากปัจจุบันนี้ประชาชนจะให้ความสนใจและมีความเชื่อศรัทธาใด ๆ นั้น จะต้องมามีเหตุและผล ต้องมีตัวอย่างให้เห็นชัดเจน^{๙๐}

^{๘๕} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกมุภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๘๖} สัมภาษณ์ นางยุวณิษฐ์ ศรีศิลป์, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์ทางไกลผ่านดาวเทียมวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๘๗} สัมภาษณ์ นายจิรวุฒิ พรหมณี, ปลัดเทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๘๘} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.อติสิทธิ์ นุชเนตร, รองคณบดีประจำพื้นที่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นายสิทธิเดช ศรีสวัสดิ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๙๐} สัมภาษณ์ นายเกริกชัยชาติไทยไตรรงค์, อติพัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สรุปได้ว่า พระสงฆ์หรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องให้ความสนใจและรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น พระสงฆ์หรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องสร้างบุคลิกภาพที่ดี เพื่อเป็นการสร้างความเลื่อมใสให้เกิดขึ้น กำหนดโครงการปฏิบัติธรรมในโอกาสต่าง ๆ ขึ้น ไม่ว่าจะป็นในวัด ในสำนักปฏิบัติธรรม หรือหน่วยงานต่าง ๆ อาจจะเปลี่ยนเป็นการปฏิบัติธรรมนอกสถานที่บ้าง

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าความถี่ ด้านสมาทพนา

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๑	พระสงฆ์หรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน เพื่อสร้างความเลื่อมใสศรัทธา	๑๕	๑,๒,๓,๔,๕,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗
๒	พระสงฆ์หรือพระวิปัสสนาจารย์สามารถชักจูงเชิญชวนให้ประชาชนเข้าปฏิบัติธรรม	๑๑	๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๓,๑๗,๑๘
๓	วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม ต้องมีการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เพื่อประชาสัมพันธ์หรือเชิญชวนให้เข้ามาปฏิบัติธรรม	๙	๑,๓,๙,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๖,๑๗
๔	จัดการอบรมให้พระวิปัสสนาจารย์หรือพระสงฆ์ เพื่อให้มีศักยภาพในการสอนการปฏิบัติธรรม	๔	๕,๑๒,๑๓,๑๖

๔.๒.๓ ด้านสมตเตชนา (การสร้าง ความแก่กล้า)

๑. การปฏิบัติธรรมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ การมีศีล สมาธิและปัญญา สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความแก่กล้า ทั้งคิดและทำสิ่งที่ดี สิ่งที่ต้อง^{๙๑}

๒. ในการปฏิบัติธรรมจะทำให้เกิดความสงบนิ่ง มีการใคร่ครวญด้วยสติและปัญญา สามารถรู้ได้ด้วยตนเองว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและมีความแก่กล้าได้^{๙๒}

๓. พระสงฆ์ต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติธรรมให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถสร้างความเชื่อมั่น มีสติและสมาธิ มีความกล้าหาญของอาจเกิดขึ้นได้ การปฏิบัติธรรมทำให้เกิดความกล้าคิดกล้าทำ จึงเรียนรู้และเข้าใจในการปฏิบัติธรรมได้รวดเร็วและประสบผลสำเร็จได้^{๙๓}

^{๙๑} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๙๒} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๙๓} สัมภาษณ์ พระราชรัตนวิสุทธิ์, รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๔. พระภิกษุสงฆ์จะต้องแสดงหรือปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่างให้เห็นว่าผลของการปฏิบัติจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความองอาจ มีความกล้ากล้า ผู้ปฏิบัติธรรมจะเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี มีภาพลักษณ์ที่งดงาม^{๙๔}

๕. พระวิปัสสนาจารย์ต้องนำการปฏิบัติธรรมให้เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่สงบนิ่ง มีความทรงภูมิ ปัญญา มีหลักเหตุและผล และยังเป็นผู้ที่เข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี ทำให้ประชาชนเห็นว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรมที่มีความกล้ากล้า สามารถปฏิบัติธรรมตามได้^{๙๕}

๖. พระวิปัสสนาจารย์ ต้องแสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติธรรมสามารถส่งเสริมบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมได้ ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีสติ สมาธิ ความกล้าหาญ กล้าแสดงออก เพิ่มความมั่นใจในตนเอง^{๙๖}

๗. ผู้ที่ปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ คือ ผู้ที่มีความสงบนิ่ง มีความเชื่อมั่นในตนเอง จึงเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพให้เห็นว่าเป็นคนที่มีความกล้ากล้ามีความองอาจได้ การปฏิบัติธรรมทำให้เป็นผู้ที่มีศีล มีความสงบนิ่ง^{๙๗}

๘. ผู้ที่มีความกล้ากล้า จะเป็นคนที่มีความมุ่งมั่น แน่วแน่ ยิ่งเข้าปฏิบัติธรรมแล้วก็จะยิ่งทำให้สร้างความกล้ากล้าได้เพิ่มขึ้นอีก ทำให้มีสติมีสมาธิ^{๙๘}

๙. ความกล้ากล้าไม่มีผลต่อการปฏิบัติธรรมของประชาชน แต่ในการปฏิบัติธรรมจะสร้างให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความกล้ากล้า ความองอาจและสงบนิ่งได้ ทำให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้^{๙๙}

๑๐. ผลของการปฏิบัติธรรมทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพมั่นใจในตนเอง มีความกล้าหาญในการแสดงออกกับการกระทำ ความกล้ากล้าไม่มีผลต่อการปฏิบัติธรรม แต่ในทางกลับกัน การปฏิบัติธรรมจะสร้างความกล้ากล้าให้เกิดขึ้นเพราะผู้ปฏิบัติธรรมจะเป็นผู้ที่มีความรอบคอบ มี

^{๙๔} สัมภาษณ์ พระเมธีคุณาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๙๕} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๙๖} สัมภาษณ์ พระครูโกศลสุภกิจ, เจ้าคณะอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๙๗} สัมภาษณ์ พระครูครูปัญญาชยาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๙๘} สัมภาษณ์ พระครูสิริศุภกิจ, รองเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวรินทร์, เจ้าคณะตำบลหนองพลับเขต ๑ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑

ความสงบนิ่ง เกิดสมาธิและปัญญา มีความเห็นที่ถูกต้องทรงธรรมสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้^{๑๐๐}

๑๑. ความแก่กล้าเป็นบุคลิกลักษณะจำเพาะบุคคล การปฏิบัติธรรมไม่จำเป็นต้องใช้ความ แก่กล้า แต่การปฏิบัติธรรมสร้างความแก่กล้าความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น เนื่องจากผู้ปฏิบัติธรรมจะ รู้ได้ว่าสิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร^{๑๐๑}

๑๒. เป็นความจำเป็นที่จะต้องฝึกฝนพระสงฆ์ที่มีความรู้ให้เป็นบุคคลที่มีความสามารถเพิ่มขึ้น ให้เป็นบุคคลต้นแบบในการปฏิบัติธรรม เพื่อเพิ่มศักยภาพในการนำการปฏิบัติธรรม ต้องส่งเสริมให้มี การเรียนรู้และการออกไปฝึกปฏิบัติธรรมนอกสถานที่^{๑๐๒}

๑๓. วิทยากรที่ทำหน้าที่อบรมการปฏิบัติธรรมต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และรู้จักการใช้จิตวิทยาใน การอบรม สามารถถ่ายทอดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง จนสามารถนำไป ใช้ดำเนินชีวิตได้หรือทำกิจการหน้าที่ของตนเองได้เป็นผลสำเร็จ^{๑๐๓}

๑๔. พระสงฆ์ พระวิปัสสนาจารย์หรือพระวิทยากรที่ทำหน้าที่ผู้นำในการอบรมปฏิบัติธรรม จะต้องให้กำลังใจต่อผู้เข้าปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความอูสาหะ พากเพียร ทำให้มีความมั่นใจว่าจะ สามารถปฏิบัติได้ผลสำเร็จ^{๑๐๔}

๑๕. พระวิปัสสนาจารย์ต้องเป็นแบบอย่าง ต้องแสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติธรรมสา มารถสร้างบุคลิกภาพให้กับผู้ปฏิบัติธรรมได้ ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเองมีความมั่นใจในตนเอง มีความ แก่กล้า เป็นการสร้างบุคลิกภาพให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี^{๑๐๕}

๑๖. การจะเกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติธรรมของประชาชนที่ดีได้นั้น ต้องเกิดจากความ ศรัทธา ความเชื่อถือที่มีต่อสถานปฏิบัติธรรมและผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม ในการ

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะตำบลไร่เก่า-ไร่ใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ปราณเขต, เจ้าคณะตำบลปากคลองปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ พระครูปลัดวชิรนนท์ วชิราวุโธ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนาห้วย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ นางยุวณิตย์ ศรีศิลป์, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์ทางไกลดาวเทียม จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.อธิสิทธิ์ นุชเนตร, รองคณบดีประจำพื้นที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตน โกลินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล, จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

ปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ต้องจัดให้ตรงช่วงเวลาที่เหมาะสม ไม่ขัดแย้งกับการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชน^{๑๐๖}

๑๗. ภายหลังการปฏิบัติธรรมแล้วจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีกำลังใจที่ดีในการดำรงชีวิต เกิดความมานะพยายามทำให้ชีวิตดีขึ้น ไม่ท้อแท้กับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดหรือจะเกิดขึ้นในอนาคต^{๑๐๗}

๑๘. พระวิปัสสนาจารย์ หรือวิทยากรต้องแสดงตนให้เป็นต้นแบบ หรือเป็นผู้นำในการสร้างความแก่ล้าวกั้ว จึงจะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ในกิจกรรมหรือการปฏิบัติธรรม^{๑๐๘}

สรุปได้ว่า ผู้ที่ปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอหรือบ่อย ๆ จะเป็นผู้ที่มีความสุขเยือกเย็น มีบุคลิกภาพงดงาม การปฏิบัติธรรมจะทำให้เกิดศีล สมาธิและปัญญา มีความรอบคอบและสงบนิ่ง ซึ่งจะสร้างความแก่ล้าวกั้วให้เกิดขึ้นได้นั่นเอง ในส่วนของพระสงฆ์และพระวิปัสสนาจารย์ก็มีส่วนสำคัญในการสร้างความแก่ล้าวกั้วให้กับผู้ปฏิบัติธรรม ด้วยการปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง ให้กำลังใจผู้ปฏิบัติธรรมให้มีความพากเพียรอดทนและความมั่นใจ

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าความถี่ ด้านสมมุติเตชณา

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๑	การปฏิบัติธรรมทำให้เกิดสติและปัญญา มีความแก่ล้าวกั้ว	๑๒	๑,๒,๓,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๗,๑๘
๒	พระสงฆ์ต้องมีความเป็นผู้นำ เป็นต้นแบบในการปฏิบัติธรรม	๑๖	๓,๔,๕,๖,๙,๑๐,๑๑
๓	ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ในการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	๗	๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘

๔.๒.๔ ด้านสัมปหังสนา (การสร้างความรู้แจ้งแจ่มใส)

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ นายสิทธิเดช ศรีสวัสดิ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ นายจิรวุฒน์พราหมณี, ปลัดเทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ นายเกริกชัย ชาติไทยไตรรงค์, อติพัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๑. คนเราจะเกิดความร่าเริงแจ่มใสได้ จะต้องปราศจากความทุกข์ ไม่มีความเจ็บป่วยเกิดขึ้น การปฏิบัติธรรมทำให้เกิดความร่าเริงสดใสได้ เนื่องด้วยมีการปรับสมดุลทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ให้มีความสงบเกิดเป็นสมาธิและปัญญา สามารถมองเห็นถึงเหตุและผล รู้ที่มาของสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ สามารถขจัดความทุกข์ได้ ส่งผลให้เกิดความร่าเริงแจ่มใส^{๑๐๙}

๒. การปฏิบัติธรรมจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสงบส่งผลให้มีจิตที่ว่าง และการที่จิตว่างเปล่าก็จะมีความสุขใสร่าเริงขึ้นได้^{๑๑๐}

๓. ผู้ปฏิบัติธรรมจะเกิดความร่าเริงแจ่มใสได้เพราะการปฏิบัติธรรมจะทำให้เกิดความคลายกังวลใจ มีความสงบนิ่ง ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติธรรมอยากที่จะปฏิบัติธรรมต่อไปเรื่อย ๆ สม่าเสมอ^{๑๑๑}

๔. พระสงฆ์หรือพระวิทยากรอบรมการปฏิบัติธรรมจะเป็นผู้ที่สามารถสร้างหรือหาวิธีการสอนให้ผู้ปฏิบัติธรรมรู้สึกได้ว่า การปฏิบัติธรรมสามารถทำให้เกิดความร่าเริงแจ่มใสได้ วิธีการที่ว่าอย่างเช่น การนำเอากิจกรรมอื่น ๆ เข้ามาใช้ประกอบการปฏิบัติธรรม^{๑๑๒}

๕. การที่ผู้ปฏิบัติธรรมทำการปฏิบัติธรรมอย่างสม่าเสมอจะเป็นผู้ที่มีความสงบหมดความกังวลใจ เมื่อมีความสงบก็จะทำให้จิตใจร่าเริงแจ่มใสตามมา อันจะเป็นเหตุให้มีการปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องสม่าเสมอ^{๑๑๓}

๖. การปฏิบัติธรรมจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสงบ มีความสดชื่นทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผู้ที่มีความสงบจะมีความร่าเริงสดใสได้ไม่ยากนั่นเอง^{๑๑๔}

๗. ประชาชนที่ปฏิบัติธรรมจะมีความสงบมีสมาธิ ทำให้เกิดความสดใสร่าเริงได้ ในทางที่กลับกันผู้ที่มีความร่าเริงสดใส เมื่อเข้าปฏิบัติธรรมจะทำให้ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติธรรมได้ในระดับที่สูงขึ้นไปได้โดยง่าย^{๑๑๕}

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล, เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ พระราชรัตนวิสุทธิ, รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระเมธีคุณาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ พระครูโกศลสิกขกิจ, เจ้าคณะอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาชาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๘. การปฏิบัติธรรมจะทำให้เกิดความสงบ ความสงบจะเป็นพื้นฐานของความสติอันจะนำไปสู่ความร่าเริงแจ่มใส การปฏิบัติธรรมจะทำให้คลายจากความทุกข์ความกังวล^{๑๑๖}

๙. การปฏิบัติธรรมทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสงบ โดยจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่ความสติความร่าเริงต่อไป และเมื่อปฏิบัติธรรมได้ยาวนานขึ้น จึงส่งผลให้ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความสุขกายสบายใจ^{๑๑๗}

๑๐. ผู้ที่มีความร่าเริงแจ่มใสจะทำให้ปฏิบัติธรรมได้ดี และหลังการปฏิบัติธรรมแล้วยังทำให้เกิดความร่าเริงแจ่มใสที่มากขึ้น หรือเมื่อเกิดความเศร้าหมองหรือความไม่สงบ เมื่อได้ปฏิบัติธรรมแล้วจะคลายความเศร้าหมองได้ ทำให้เกิดเป็นความสงบ คลายความทุกข์ให้เบาบางลง จิตใจอาจจะกลับมาแจ่มใสขึ้นได้^{๑๑๘}

๑๑. ความร่าเริงแจ่มใสที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติธรรม จะส่งผลให้สามารถปฏิบัติธรรมได้มากได้ต่อเนื่องสม่ำเสมอ^{๑๑๙}

๑๒. การจัดกิจกรรมสันตนาการประกอบการปฏิบัติธรรม การจัดเวลาให้เหมาะสมกับวัยเหมาะสมกับกิจกรรม การจัดหัวข้อการปฏิบัติให้เข้ากับยุคสมัย เข้ากับบุคคลและสถานที่ในการปฏิบัติธรรมจะทำให้ผู้เข้าปฏิบัติธรรมเกิดความรู้สึกร่วมในการเข้าปฏิบัติธรรม ส่งผลให้เกิดความร่าเริงแจ่มใส^{๑๒๐}

๑๓. การสร้างความร่าเริงแจ่มใสให้กับผู้เข้าปฏิบัติธรรมจะต้องประกอบด้วยวิทยากรหรือผู้สอนการปฏิบัติธรรม บรรยากาศของการปฏิบัติธรรมต้องเหมาะสม ผู้เข้าปฏิบัติธรรมสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิบัติธรรมได้เต็มที่ สามารถสนทนาธรรมปุจฉาวิสัชนาธรรมได้ ตลอดถึงการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะได้ ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความเป็นกันเอง ไม่อึดอัด^{๑๒๑}

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริศุภกิจ, รองเจ้าคณะอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวรัณณ, เจ้าคณะตำบลหนองพลับ เขต ๑ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะจำปาสักใหม่-ไร่เก่า จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ปธานเขต, เจ้าคณะตำบลปากคลองปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ พระครูปลัดวชิรานันท์ วชิราวุโธ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนาห้วย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๑๔. การกำหนดกิจกรรมที่ใช้ในการปฏิบัติธรรมไม่ให้นำเบื่อ ให้มีความสุขสนุกสนาน ให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีส่วนร่วมในกิจกรรมและมองเห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม^{๑๒๒}

๑๕. ผู้ปฏิบัติธรรมต้องมีความร่าเริงแจ่มใสในการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ของการปฏิบัติธรรมที่สูงสุด วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมควรจะมีการประชาสัมพันธ์ยกย่องประชาชนหน่วยงานหรือองค์กรที่มีความอุสาหะเข้ารับการอบรมการปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เข้าปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ^{๑๒๓}

๑๖. ควรจัดให้มีกิจกรรมที่มีสนุกสนานไม่น่าเบื่อหน่ายหรือยืดเยื้อ และกิจกรรมต่าง ๆ นั้นต้องเหมาะสมกับวัยของผู้ปฏิบัติธรรมด้วย เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามาปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ^{๑๒๔}

๑๗. ความร่าเริงแจ่มใสทำให้ปฏิบัติธรรมได้ด้วยจิตใจที่ผ่องแผ้ว บำรุงจิตใจให้ชื่นบาน ได้รับประโยชน์ของการปฏิบัติธรรมเกิดเป็นความรู้สึกสุขใจหลังการปฏิบัติธรรม^{๑๒๕}

๑๘. พระวิปัสสนาจารย์ หรือวิทยากรต้องเป็นผู้ที่มีจิตวิทยา เน้นที่การฝึกฝนหรือจัดกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมในลักษณะของการผ่อนคลาย เพื่อไม่ให้เกิดความเคร่งเครียดหรือเบื่อหน่าย^{๑๒๖}

สรุปได้ว่า การปฏิบัติธรรมจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสงบทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อมีความสงบก็จะส่งผลให้เกิดความร่าเริงแจ่มใส ความสดชื่นทั้งร่างกายและใจขึ้นได้ ซึ่งทำให้ประชาชนเข้าปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ในการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมควรจัดให้มีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดความผ่อนคลาย

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าความถี่ ด้านสัมปหังสนา

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นางยุวณิตย์ ศรีศิลป์, ผู้อำนวยการสถานีวิจัยโทรทัศนการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม, จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.อธิสิทธิ์ นุชเนตร, รองคณบดีประจำพื้นที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล, จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ นายสิทธิเดช ศรีสวัสดิ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นายจีรวัดณ์ พราหมณี, ปลัดเทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นายเกริกชัย ชาตไทยไตรรงค์, อติตวณธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๑	การปฏิบัติธรรมทำให้มองเห็นถึงเหตุและผล สามารถขจัดความทุกข์ได้	๑๒	๑,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐, ๑๕,๑๗,๑๘
๒	การปฏิบัติธรรมสามารถสร้างความสุข ความร่าเริงได้ ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่อง	๘	๓,๕,๗,๙,๑๐,๑๑,๑๕, ๑๖,
๓	การปฏิบัติธรรมที่มีกิจกรรมหลากหลาย จะทำให้ผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้รับผลจากการปฏิบัติตามต้องการ	๗	๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗, ๑๘

๔.๒.๖. ด้านการบริหารจัดการ

๑. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเองก็ต้องมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความสามารถในการปฏิบัติธรรมที่หลากหลายรูปแบบ เพื่อจะได้ให้การอบรมแก่ผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้หลากหลายกลุ่ม การจัดการปฏิบัติธรรมจะต้องจัดกิจกรรมให้เข้าได้กับประชาชนได้ทุกกลุ่มทุกระดับ แทนการบังคับให้ประชาชนปฏิบัติเฉพาะตามรูปแบบของสำนักปฏิบัติธรรมเพียงรูปแบบเดียวเท่านั้น^{๑๒๗}

๒. การปฏิบัติธรรมมักจะถูกจำกัดการปฏิบัติด้วยรูปแบบเพียงสองสามรูปแบบจึงทำให้เกิดความเบื่อหน่าย จำเป็นที่จะต้องนำเอาการสันตนาการ นำเอากิจกรรมอย่างอื่นเข้ามาสอดแทรกการอบรมปฏิบัติธรรม ตัวอย่างอย่างเช่น การเปิดให้ถามตอบปัญหา การให้ระดมความคิด การทำกิจกรรมอื่น ๆ สลับกับการปฏิบัติธรรม เป็นต้น^{๑๒๘}

๓. รูปแบบที่ใช้มีการอบรมการปฏิบัติธรรมจะต้องยึดเอารูปแบบที่ถูกต้องตามที่มหาเถรสมาคมได้กำหนดไว้ และต้องใช้ชั้นระดับของการปฏิบัติให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เข้าปฏิบัติธรรมด้วย^{๑๒๙}

๔. รูปแบบที่ใช้สอนในการปฏิบัติธรรมมีไม่หลากหลาย เป็นรูปแบบเดิม ๆ จึงไม่ค่อยจูงใจหรือทำให้ปฏิบัติได้ไม่ยาวนานสม่ำเสมอ จึงจำเป็นที่จะต้องเสริมด้วยการเอากิจกรรมสันตนาการเข้ามาร่วมด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย^{๑๓๐}

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล, เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ พระราชรัตนวิสุทธิ, รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ พระเมธีคุณาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๕. ถ้ากำหนดรูปแบบของการปฏิบัติธรรมให้เป็นเพียงรูปแบบเดียวแต่มีผู้เข้าปฏิบัติธรรมหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็กลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชนนักเรียนนักศึกษา อาจทำให้เกิดความเป็อหน่ยในการปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องกำหนดรูปแบบให้เหมาะสมกับกลุ่มของผู้ปฏิบัติธรรม การจัดการปฏิบัติธรรมนอกสถานที่ต่าง ๆ ก็เป็นอีกทางเลือกที่ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความชื่นชอบได้^{๑๓๑}

๖. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้รับการจัดตั้งขึ้นในทุกอำเภอ แต่ทุกสำนักปฏิบัติธรรมไม่ได้อยู่ร่วมกันเป็นเครือข่าย แต่ละสำนักต่างก็บริหารจัดการกันเอง ทำให้ไม่สามารถจัดการรูปแบบให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน จึงกลายเป็นข้อจำกัดของการบริหารจัดการการปฏิบัติธรรม^{๑๓๒}

๗. รูปแบบการปฏิบัติธรรมมีแนวทางที่จำกัด ต้องสนับสนุนการปฏิบัติธรรมด้วยการนำเอากิจกรรมอื่น ๆ เข้ามาประกอบการปฏิบัติธรรม เช่น การเปิดโอกาสให้ผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้มีการถามตอบ นำเอาสื่ออุปกรณ์วีดิทัศน์เข้ามาใช้ เพื่อให้ได้รับความรู้ ได้สนทนาการเกิดความผ่อนคลายจากการปฏิบัติธรรม^{๑๓๓}

๘. รูปแบบการปฏิบัติธรรมจะถูกจำกัดด้วยแบบเดิม ๆ คือ นั่งสมาธิ ยืนสมาธิ เดินจงกรม ถึงจะมีองค์ภวณที่ต่างกัน แต่ก็จะคล้ายคลึงใกล้เคียงกัน ถ้ามีการจัดกลุ่มแบ่งกลุ่มในการปฏิบัติธรรมเปลี่ยนแปลงสถานที่เพื่อหลีกเลี่ยงความจำเจ จะทำให้ปฏิบัติธรรมได้นานขึ้น บ่อยขึ้นได้^{๑๓๔}

๙. ในปัจจุบัน ผู้ปฏิบัติธรรมมีอายุน้อยลง รูปแบบที่เป็นการปฏิบัติธรรมแบบล่วน ๆ มักจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความเป็อหน่ยได้ง่ายจนเล็กราไป จึงมีความจำเป็นต้องนำเอากิจกรรมนอกเหนือการปฏิบัติธรรมแบบล่วนเข้ามาเสริมเพื่อให้ผ่อนคลาย อาจจะทำเปลี่ยนแปลงสถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติธรรมในบางโอกาส ซึ่งเป็นการปรับรูปแบบเชิงรุก ด้วยการนำเอาการปฏิบัติธรรมออกไปหาประชาชน แทนการอยู่กับที่แล้วเชิญชวนให้เข้ามาสำนักปฏิบัติธรรม^{๑๓๕}

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ พระครูโกศลสุภกิจ, เจ้าคณะอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาชาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริศุภกิจ, รองเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวรินทร์, เจ้าคณะตำบลหนองพลับ เขต ๑ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๑๐. การจัดการรูปแบบการปฏิบัติธรรมให้มีหลากหลายเหมาะสมกับกลุ่มผู้เข้าปฏิบัติธรรม จะทำให้ปฏิบัติธรรมได้บ่อย ๆ สม่่าเสมอขึ้น อาจจะทำให้มีการจัดการปฏิบัติธรรมภายในหน่วยงาน ในองค์กร ในสถานศึกษาเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ แต่บ่อย ๆ ก็ได้^{๑๓๖}

๑๑. เพื่อให้เกิดผลการปฏิบัติธรรมที่เต็มที่ ต้องกำหนดรูปแบบการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องกับจริตของผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรม ให้จัดรูปแบบตามสถานที่ที่เป็นสัปปายะ และพอเหมาะพอควรกับระยะเวลา การจัดการปฏิบัติธรรมตามหน่วยงานต่างๆ ก็เป็นอีกทางเลือกที่สามารถทำได้ดี^{๑๓๗}

๑๒. สำหรับรูปแบบการปฏิบัติธรรม หรือการบริหารจัดการมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดควรมีระเบียบข้อพึงปฏิบัติ ข้อห้ามต่าง ๆ ที่ผู้เข้าปฏิบัติธรรมจะต้องปฏิบัติตาม และควรจัดให้มีแบบสอบถามและข้อเสนอแนะ เพื่อประเมินผลแล้วปรับปรุงต่อไป^{๑๓๘}

๑๓. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการกำหนดกิจกรรมของการปฏิบัติธรรม รวมถึงการกำหนดเวลา กำหนดสถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติธรรมด้วย^{๑๓๙}

๑๔. ในการปฏิบัติธรรมหากมีการกำหนดหรือวางตารางเวลาที่ชัดเจน แบ่งช่วงเวลาอย่างเหมาะสม จะทำให้ผู้เข้าปฏิบัติธรรมสามารถวางแผนหรือจัดสรรช่วงเวลาของตนเองในการเข้าปฏิบัติธรรมได้

๑๕. ในการกำหนดรูปแบบของการปฏิบัติธรรม สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่ง ควรจะใช้รูปแบบการปฏิบัติที่เหมือนกัน อย่างเดียวกัน ถ้ามีการนำเอากิจกรรมที่เสริมความสนุกสนานบ้าง สอดแทรกสาระระหว่างการปฏิบัติธรรมบ้าง จะทำให้ประชาชนมีความสนใจและเข้าปฏิบัติธรรมมากขึ้นได้^{๑๔๐}

๑๖. การปฏิบัติธรรมควรมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรมแต่ละกลุ่ม ให้มีการนำเอากิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมเข้ามาสอดแทรก เพื่อให้

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะตำบลไร่เก่า-ไร่ใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ปราณเขต, เจ้าคณะตำบลปากคลองปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ นางยุวนิตยศรีศิลป์, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นายจิรวุฒิ พรหมณี, ปลัดเทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

เกิดความสนใจในการปฏิบัติธรรมเพิ่มขึ้น รวมถึงการจัดการปฏิบัติธรรมนอกสถานที่ตั้งวัด เช่น จัดปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ ในที่ชุมชนของประชาชน เป็นต้น^{๑๔๑}

๑๗. การปฏิบัติธรรมต้องอาศัยการจัดการที่ดีมีความเหมาะสมกับสถานภาพของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นอาชีพและช่วงเวลา ซึ่งทั้งนี้ ต้องไม่กระทบต่อการดำรงชีวิตตามปกติของประชาชนด้วย^{๑๔๒}

๑๘. ควรมีการกำหนดแนวทางในการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมที่ชัดเจน มีรูปแบบทิศทางแบบเดียวกัน(ครูเดียวกัน) ไม่ใช่ในแต่ละสำนักก็มีรูปแบบที่แตกต่างกัน^{๑๔๓}

สรุปได้ว่า วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แต่ละแห่งจัดให้มีการปฏิบัติธรรมตามที่พระวิปัสสนาจารย์มีความถนัด แต่ละแห่งอาจจะใช้รูปแบบที่แตกต่างกัน จึงควรมีการร่วมกันกำหนดให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน แล้วให้แต่ละแห่งทำการบริหารจัดการด้วยการเสริมกิจกรรมอื่น ๆ ในการฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง ควรให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีโอกาสในการเลือกรูปแบบการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าความถี่ ด้านการบริหารจัดการ

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๑	รูปแบบของการปฏิบัติธรรมต้องมีหลากหลายระดับ เพื่อความเหมาะสมกับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมที่แตกต่างกันด้วย	๑๓	๑,๒,๓,๔,๕,๖,๘,๙, ๑๐,๑๑,๑๔,๑๖,๑๗
๒	ในการปฏิบัติธรรมของแต่ละสำนัก ควรต้องมีการเสริมกิจกรรมอื่น ๆ และสันทนการเข้ามาร่วมด้วย	๗	๒,๔,๗,๙,๑๑,๑๕,๑๖
ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๓	สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่ง แยกการบริหารจัดการ	๓	๖,๑๕,๑๘

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.อธิสิทธิ์ นุชเนตร, รองคณบดีประจำพื้นที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นายสิทธิเดช ศรีสวัสดิ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ นายเกริกชัย ชาตไทยไตรรงค์, อติตวัณธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

	กันเองไม่มีการประสานงานกัน จึงทำให้ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน		
๔	การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมนอกสถานที่ตั้งของวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม	๗,	๕,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๓,๑๖
๕	ควรจัดการประสานเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อให้มีการประเมินผล มีการกำหนดระเบียบข้อปฏิบัติของสำนักปฏิบัติธรรม	๔	๑๒,๑๓,๑๔,๑๘

๔.๒.๘ ข้อเสนอแนะ

๑. สิ่งที่มีผลต่อการปฏิบัติธรรมของประชาชนประกอบด้วย ๑) โอกาสในการเข้าปฏิบัติธรรม ๒) สถานภาพของผู้ปฏิบัติธรรม ๓) อายุ และ ๔) อาชีพ เรื่องโอกาสในการเข้าปฏิบัติธรรม ประชาชนจะมีโอกาสที่แตกต่างกัน ในกลุ่มผู้สูงอายุจะมีโอกาสเข้าวัดทำบุญ แต่ก็ไม่ใช้การปฏิบัติธรรมที่ปฏิบัติธรรมตามแบบจริง ๆ จัง ๆ เป็นเพียงการเข้าวัดทำบุญ ถวายภัตตาหาร ส่วนในกลุ่มวัยทำงานจะมีโอกาสน้อย เนื่องด้วยต้องทำงานประกอบอาชีพ และในกลุ่มเยาวชน นักเรียนนักศึกษา จะมีโอกาสมากและมีจำนวนมาก แต่ก็จะเป็นการปฏิบัติธรรมในลักษณะที่เป็นภาคบังคับตามหลักสูตรการศึกษา จึงกำหนดจำนวนครั้งและเวลาของการปฏิบัติธรรมไม่ได้ เท่ากับว่าการปฏิบัติธรรมของประชาชนทำได้ไม่มากทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ^{๑๔๔}

๒. ในการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีการสร้างเครือข่ายภายในจังหวัดขึ้น เพื่อจะได้กำหนดนโยบายให้เป็นแบบเดียวกันทั้งจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการนำเอาการปฏิบัติธรรมออกไปอบรมนอกสำนักปฏิบัติธรรมหรือนอกที่ตั้งในบางโอกาส เช่น ในงานประชุมของหน่วยงาน ในชุมชน ในสถานศึกษาต่าง ๆ โดยการให้การฝึกอบรมครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้มีความสามารถเป็นพระวิปัสสนาจารย์แล้วทำหน้าที่อบรมการปฏิบัติธรรมขั้นพื้นฐานได้^{๑๔๕}

๓. ควรให้มีการรณรงค์ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมให้มากกำหนดให้จัดการอบรมการปฏิบัติธรรมตลอดทั้งปีตามวาระต่าง ๆ ในด้านการพัฒนาก็จัดการฝึกอบรมเพิ่มความสามารถพระวิปัสสนาสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดก็ต้องการตรวจสอบมาตรฐานการปฏิบัติงาน ปรับปรุงรูปแบบการปฏิบัติธรรมให้มีความหลากหลายเหมาะสมกับผู้เข้าอบรมการปฏิบัติธรรม^{๑๔๖}

๔. พระสังฆาธิการควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมมากขึ้น ส่งเสริมสนับสนุนให้พระเข้ารับการศึกษาพระวิปัสสนาจารย์ การปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์เองก็เป็นส่วนหนึ่งของการ

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล, เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ พระราชรัตนวิสุทธิ, รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

บริหารงานคณะสงฆ์อยู่แล้ว แต่ก็ยังไม่มากเพียงพอ ปัญหาหนึ่งคือ โครงการที่มีอยู่ จะเป็นการจัดการอบรมแบบระยะเวลาสั้น ทำให้พระสงฆ์ไม่ค่อยให้ความสนใจในการเข้ารับการอบรม แม้แต่พระสงฆ์เองยังไม่ให้ความสนใจ ประชาชนเองก็ต้องดำรงชีวิตประจำวันยังให้ความสนใจน้อยกว่า^{๑๔๗}

๕. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต้องเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าปฏิบัติธรรมที่วัดได้เป็นประจำทุก ๆ วัน ไม่จำเพาะว่าต้องเป็นวันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือแม้แต่พระวิปัสสนาจารย์เองต้องให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาในการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนทั่วไปได้ในทุกโอกาสที่มี^{๑๔๘}

๖. การปฏิบัติธรรมที่ได้ผลดี ต้องปฏิบัติธรรมแบบต่อเนื่องสม่ำเสมอ แต่ในสภาพสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความเร่งรีบ จึงไม่สามารถเข้าปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งนับว่าเป็นอุปสรรคประการหนึ่งในการปฏิบัติธรรม^{๑๔๙}

๗. คณะสงฆ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ควรสนับสนุนให้มีโครงการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น จัดให้มีการอบรมพระสงฆ์สามเณร ประชาชนให้เป็นประจำ อาจจะทำเป็นประจำปีหรือประจำรายเดือน^{๑๕๐}

๘. ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรมนอกสถานที่ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงาน องค์กรหรือสถานศึกษา อาจจะทำโครงการอบรมการปฏิบัติธรรมแบบระยะเวลาสั้น ๆ แต่ทำให้บ่อยครั้งขึ้น หรือทำให้เป็นกิจวัตรประจำวัน^{๑๕๑}

๙. การกำหนดรูปแบบการปฏิบัติธรรมให้เข้ากับช่วงวัยของผู้เข้าปฏิบัติธรรม พระสังฆิการระดับปกครองหรือบริหารต้องกำหนดนโยบายสนับสนุนส่งเสริมให้จัดทำโครงการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้นทั้งส่วนของพระสงฆ์และประชาชน^{๑๕๒}

๑๐. ในสภาพสังคมปัจจุบันที่มีความเร่งรีบ จำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมให้ทันสมัยมากขึ้น คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติธรรมน้อยลงจึงต้องนำเอานโยบาย

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ พระเมธีคุณาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ พระครูโกศลสุภกิจ, เจ้าคณะอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาชาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริศุภกิจ, รองเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวรินทร์, เจ้าคณะตำบลหนองพลับ เขต ๑ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

เชิงรุกเข้ามาใช้ ประชาชนไม่เข้าวัด ก็ให้เอาวัดไปหาประชาชน เปลี่ยนสถานที่ในการปฏิบัติธรรมจากในวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดไปปฏิบัติธรรมนอกสถานที่ และจำเป็นต้องจัดโครงการให้มีความต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ ตลอดทั้งปีด้วย^{๑๕๓}

๑๑. การปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ยังไม่กว้างขวางทั่วทั้งจังหวัด จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ การจัดเป็นโครงการปฏิบัติธรรมเข้าไปเสนอให้หน่วยงานต่าง ๆ องค์กรต่าง ๆ สถานศึกษาต่าง ๆ เข้าร่วมโครงการ นำเสนอให้เห็นว่าการปฏิบัติธรรมจะสามารถทำให้คนมีคุณภาพมากขึ้น^{๑๕๔}

๑๒. การจะทำให้ประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ปฏิบัติธรรมมากขึ้น ก่อนอื่นต้องสร้างพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความสามารถด้วยการจัดการฝึกอบรมทั้งพระวิปัสสนาจารย์ที่มีอยู่แล้วและสร้างพระวิปัสสนาจารย์ใหม่ ๆ ต้องจัดให้มีการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนอย่างจริงจังสม่ำเสมอ กำหนดรูปแบบการปฏิบัติธรรมให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และเสริมกิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เข้าปฏิบัติธรรม^{๑๕๕}

๑๓. การบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ควรมีการยกระดับสถานปฏิบัติธรรมให้สูงขึ้น มีการวางระเบียบข้อบังคับ มีการประเมินผลตนเอง ด้วยการรับฟังความคิดเห็นและจัดทำแบบสอบถามจากผู้เข้าปฏิบัติธรรมแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อวางแผนการจัดการ แก้ไขปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป^{๑๕๖}

๑๔. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ควรจัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ เวลาหนึ่ง เพื่อฝึกอบรมให้ผู้เข้าปฏิบัติธรรมจนสามารถปฏิบัติธรรมได้ด้วยตนเองแล้วนำไปฝึกปฏิบัติได้เองต่อไป^{๑๕๗}

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมพิทักษ์, เจ้าคณะตำบลไร่ใหม่-ไร่เก่า จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ปราณเขต, เจ้าคณะตำบลปากคลองปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ พระครูปลัดวชิรนนท์ วชิราวุโส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนาห้วย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ นางยุวณิษฐ์ ศรีศิลป์, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๑๕. ควรให้มีการปฏิบัติธรรมแบบระยะเวลาสั้น ๆ แต่บ่อยครั้งตามแต่วาระและโอกาสต่าง ๆ ควรจัดให้มีการปฏิบัติธรรมนอกสถานที่หรือนอกวัด ต้องมีการบริหารจัดการ มีการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการจัดการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น^{๑๕๘}

๑๖. ในวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมควรจัดให้มีสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสม แยก ระหว่างที่พักของพระสงฆ์กับที่พักของคฤหัสถ์ผู้ปฏิบัติธรรม และต้องแยกแหว่งเพศชายกับเพศ หญิงด้วย อีกทั้งยังทำให้เกิดความรู้สึกว่าปลอดภัย หลีกเลี่ยงการเกิดปัญหาอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้น ได้^{๑๕๙}

๑๗. การปฏิบัติธรรมต้องดำเนินกิจกรรมที่น่าสนใจและทำให้ประชาชนเข้าใจได้ง่าย เช่น ลด การใช้คำที่เป็นภาษาบาลีหรือภาษาสันสกฤต โดยให้ใช้คำในภาษาไทยที่มีความหมายเดียวกันเพื่อให้ เข้าใจได้ทันที^{๑๖๐}

๑๘. ประชาชนจะเข้าปฏิบัติธรรมได้มากน้อยเพียงใด จะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ พระ วิปัสสนาจารย์หรือพระวิทยากรต้องมีความพร้อม สถานที่ของวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมต้องพร้อม รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่มีความหลากหลายพร้อมรับกลุ่มผู้ที่จะเข้ามาปฏิบัติธรรมที่หลากหลายกลุ่ม ได้ มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดปฏิบัติธรรมอย่างกว้างขวางและควรมีการจัดอย่างสม่ำเสมอ ตลอดทั้งปี การบริหารจัดการของคณะสงฆ์เองก็ต้องให้ความสำคัญ ต้องมีการส่งเสริมและสร้าง มาตรฐานของสำนักปฏิบัติธรรมและพระวิปัสสนาจารย์ให้เป็นระดับเดียวกันทั้งจังหวัดด้วย^{๑๖๑}

สรุปได้ว่า การปฏิบัติธรรมเป็นส่วนหนึ่งของงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหนึ่งในการ บริหารจัดการคณะสงฆ์ จึงเป็นความจำเป็นที่วัดทุกวัดต้องเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าไปปฏิบัติ ธรรมได้ ไม่จำกัดเวลาว่าจะเป็นวันธรรมดา วันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือไม่ วัดต้อง อำนวยความสะดวกให้กับประชาชนได้ ภายในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ต้องมีการสร้างเครือข่ายของ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นเพื่อกำหนดเป็นนโยบายในการบริหารจัดการ การปฏิบัติให้เป็น มาตรฐานเดียวทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พระสังฆาธิการเองก็ต้องให้ความสำคัญและมองเห็น

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.อชิสิทธิ์ นุชเนตร, รองคณบดีประจำพื้นที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล รัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ นายจิววัฒน์ พรหมณี, ปลัดเทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ นายสิทธิเดช ศรีสวัสดิ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ นายเกริกชัย ชาติไทยไตรรงค์, อธิบดีวัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ถึงประโยชน์ของการปฏิบัติธรรมด้วย เพราะพระสงฆ์เป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ใน
 กรอบแห่งคุณความดี การพัฒนาทั้งทางด้านบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถจะทำให้ประชาชนนำไป
 เป็นแบบอย่างการพัฒนาตนเองได้นั่นเอง

ตารางที่ ๔.๙ แสดงค่าความถี่ ด้านข้อเสนอแนะ

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๑	ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรมได้ตลอดทั้งปี หรือให้มีความต่อเนื่อง	๑๑	๓,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๒, ๑๔,๑๕,๑๘
๒	ส่งเสริมให้มีการออกไปอบรมการปฏิบัติธรรมนอกสถานที่	๕	๒,๘,๑๐,๑๑,๑๕
๓	ส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ทั้งใหม่และเก่าที่มี เพื่อพัฒนาและเพิ่มสมรรถนะ	๗	๒,๓,๔,๗,๙,๑๒,๑๘
๔	คณะสงฆ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ควรจัดให้มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการการปฏิบัติธรรม เป็นแบบมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด	๙	๒,๓,๗,๙,๑๐,๑๑,๑๒, ๑๓,๑๘
๕	โอกาสของประชาชนที่จะเข้าปฏิบัติธรรมที่ต่างกัน เช่น อายุ หน้าที่การงาน สถานภาพบุคคล	๓	๑,๑๐,๑๘

๔.๒.๙ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

การวิจัยเชิงปริมาณเป็นวิธีค้นหาความรู้และความจริงโดยเน้นที่ข้อมูลเชิงตัวเลขมีการออกแบบวิธีการวิจัยโดยมีการควบคุมตัวแปรที่ทำการศึกษา มีการจัดเตรียมเครื่องมือรวบรวมข้อมูลที่มีคุณภาพ ทั้งความเที่ยงและความตรงที่สามารถวัดได้ มีการใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์และประมวลผล ขอสรุปที่ได้จากการวิจัยเกิดความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด ผลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณเป็นค่าทางสถิติ เป็นตัวเลข ค่าร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จึงมีความคลาดเคลื่อนน้อย ต่างจากการวิจัยเชิงคุณภาพที่อาจจะมีค่าความคลาดเคลื่อนสูงกว่า

ก. การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ สถานภาพ ระดับอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้
ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=๓๔๗)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ	ชาย	๑๔๓	๔๑.๒
	หญิง	๒๐๔	๕๘.๘
	รวม	๓๔๗	๑๐๐.๐
๒. สถานภาพ	โสด	๒๑๘	๖๒.๘
	สมรส	๑๑๘	๓๔.๐
	หย่า/หม้าย	๑๑	๓.๒
	รวม	๓๔๗	๑๐๐.๐
๓. ระดับอายุ	ต่ำกว่า ๒๑ ปี	๕๕	๑๕.๙
	๒๑ - ๓๐ ปี	๑๐๕	๓๐.๕
	๓๑ - ๔๐ ปี	๗๖	๒๑.๙
	๔๑ - ๕๐ ปี	๖๙	๑๙.๙
	๕๑ - ๖๐ ปี	๓๐	๘.๖
	มากกว่า ๖๐ ปี	๑๑	๓.๒
รวม	๓๔๗	๑๐๐.๐	
๔. ระดับการศึกษา	ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๗	๒.๐
	มัธยมศึกษา	๑๑๗	๓๓.๗
	อนุปริญญา	๕๐	๑๔.๔

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

(n=๓๔๗)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
ปริญญาตรี	๑๒๖	๓๖.๓
สูงกว่าปริญญาตรี	๔๗	๑๓.๕
รวม	๓๔๗	๑๐๐.๐
๕. อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	๙๔	๒๗.๑
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๑๑๘	๓๔.๐
รับจ้าง	๑๑๕	๓๓.๑
เกษตรกร	๕	๑.๔
ค้าขาย	๓	๐.๘
อื่น ๆ	๑๒	๓.๕
รวม	๓๔๗	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่าเพศของประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน ๒๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๘ เพศชาย จำนวน ๑๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๒

สถานภาพของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน ๒๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๘ สถานภาพสมรส จำนวน ๑๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๐ และสถานภาพหย่าหรือหม้าย จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๒

อายุของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๕ อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๙ อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๙ อายุต่ำกว่า ๒๑ ปี จำนวน ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๙ อายุระหว่าง ๕๑-๖๐ ปี จำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๖ และอายุมากกว่า ๖๐ ปี จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๒

ระดับการศึกษาของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๓ การศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๑๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๗ การศึกษาระดับอนุปริญญา จำนวน ๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๔ การศึกษาระดับสูงกว่า

ปริญญาตรี จำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕ และการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษา จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๐

อาชีพของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มี อาชีพข้าราชการหรือพนักงาน รัฐวิสาหกิจ จำนวน ๑๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๐ อาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๑ อาชีพนักเรียนหรือนักศึกษา จำนวน ๙๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๑ อาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ระบุ จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๕ อาชีพเกษตรกร จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๔ อาชีพค้าขาย จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๙

ข. ผลการวิเคราะห์การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสันตัสสนา ด้านสมาทปนา ด้านสมุตเตชนาและ ด้านสัมปหังสนา ด้านสถานที่ ด้านวิทยากรและด้านรูปแบบการปฏิบัติธรรม ซึ่งแสดงด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในตารางที่ ๔.๑๑ - ๔.๑๘

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล โดยรวม

(n=๓๔๗)

การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น		การแปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. ด้านสถานที่ (วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม)	๔.๑๒	๐.๖๕	มาก
๒. ด้านวิทยากร (พระวิปัสสนาจารย์)	๔.๑๖	๐.๖๑	มาก
๒.๑ สันตัสสนา (ชี้แจงให้เห็นชัด)	๔.๐๔	๐.๖๒	มาก
๒.๒ สมาทปนา (ชักจูงให้ปฏิบัติธรรม)	๔.๐๕	๐.๖๒	มาก
๒.๓ สมุตเตชนา (สร้างความแก่กล้า)	๔.๐๑	๐.๖๖	มาก
๒.๔ สัมปหังสนา (สร้างความร่าเริงแจ่มใส)	๔.๐๘	๐.๕๙	มาก
๓. ด้านรูปแบบ (การปฏิบัติธรรม)	๔.๐๙	๐.๖๒	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๑๒	๐.๕๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =๔.๑๒, S.D.=๐.๕๘) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้วอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการปฏิบัติธรรมสูงสุด คือ ด้านวิทยากร (พระวิปัสสนาจารย์) มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (\bar{X} =๔.๑๖,

S.D.=๐.๖๑) รองลงมา คือ ด้านสถานที่(วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม) และด้านรูปแบบ(การปฏิบัติธรรม) มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก (\bar{X} =๔.๐๙, S.D.=๐.๖๒)

ตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์การพัฒนากการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสันตัสสนา (การชี้แจงชัดเจน)

(n=๓๔๗)

การพัฒนากการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น		การแปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. ผู้ปฏิบัติธรรมได้รู้ถึงคุณประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม	๔.๑๗	๐.๖๗	มาก
๒. ผู้ปฏิบัติธรรมได้รู้ถึงที่มาของธรรมะ	๓.๙๘	๐.๗๘	มาก
๓. ผู้ปฏิบัติธรรมได้เห็นถึงผลของการปฏิบัติธรรม ทำให้ตั้ง ตนอยู่ในศีลธรรม	๔.๐๕	๐.๗๒	มาก
๔. ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถพัฒนาตนเองในการดำเนินชีวิต ได้จากการปฏิบัติธรรม	๔.๐๕	๐.๗๓	มาก
๕. ผู้ปฏิบัติธรรมมีความเข้าใจในการปฏิบัติธรรม ไม่เกิดความคลุมเครือ	๓.๙๕	๐.๗๘	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๐๔	๐.๖๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า การพัฒนากการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสันตัสสนา(การชี้แจงชัดเจน) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =๔.๐๔, S.D.=๐.๖๒) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้ปฏิบัติธรรมได้รู้ถึงคุณประโยชน์ของการปฏิบัติธรรมทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม (\bar{X} =๔.๑๗, S.D.=๐.๖๗) รองลงมา ได้แก่ ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถพัฒนาตนเองในการดำเนินชีวิตได้จากการปฏิบัติธรรม (\bar{X} =๔.๐๕, S.D.=๐.๗๓) ผู้ปฏิบัติธรรมได้เห็นถึงผลของการปฏิบัติธรรมทำให้ตั้งตนอยู่ในศีลธรรม (\bar{X} =๔.๐๕, S.D.=๐.๗๒) ผู้ปฏิบัติธรรมได้รู้ถึงที่มาของธรรมะ (\bar{X} =๓.๙๘, S.D.=๐.๗๘) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้ปฏิบัติธรรมมีความเข้าใจในการปฏิบัติธรรม ไม่เกิดความคลุมเครือ (\bar{X} =๓.๙๕, S.D.=๐.๗๘)

ตารางที่ ๔.๑๓ ผลการวิเคราะห์การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสมาทปนา (การเชิญชวน)

(n=๓๔๗)

การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น		การแปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๖. พระวิปัสสนาจารย์มีหลักในการพูดเพื่อเชิญชวนให้ปฏิบัติตามได้	๔.๐๑	๐.๗๖	มาก
๗. พระวิปัสสนาจารย์มีวิธีการในการนำปฏิบัติธรรมได้ทั้งในระดับต้น ระดับกลางและระดับสูง	๔.๐๔	๐.๗๕	มาก
๘. พระวิปัสสนาจารย์ใช้คำพูดเป็นที่ประทับใจต่อผู้ปฏิบัติธรรม ทำให้เกิดความยินดียอมรับ	๔.๑๒	๐.๗๑	มาก
๙. พระวิปัสสนาจารย์หยาบยกเอาธรรมะมากกล่าวได้อย่างถูกใจ	๔.๐๓	๐.๗๗	มาก
๑๐. พระวิปัสสนาจารย์สอนเนื้อหาที่เข้ากับสถานการณ์ทำให้น่าติดตาม นำไปแก้ไขปัญหาและปฏิบัติจริงได้	๔.๑๒	๐.๖๙	มาก
๑๑. พระวิปัสสนาจารย์กำหนดระยะเวลาการปฏิบัติธรรมได้เหมาะสม ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเลือกได้	๔.๐๓	๐.๗๘	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๐๖	๐.๖๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสมาทปนา (การเชิญชวน) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.06$, S.D.=0.62) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระวิปัสสนาจารย์ใช้คำพูดเป็นที่ประทับใจต่อผู้ปฏิบัติธรรมทำให้เกิดความยินดีและยอมรับ ($\bar{X}=4.12$, S.D.=0.71) รองลงมา ได้แก่ พระวิปัสสนาจารย์สอนเนื้อหาที่เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันทำให้น่าติดตามนำไปแก้ไขปัญหาและปฏิบัติได้จริง ($\bar{X}=4.12$, S.D.=0.69) พระวิปัสสนาจารย์มีวิธีการในการนำปฏิบัติธรรมได้ทั้งในระดับต้น ระดับกลางและระดับสูง ($\bar{X}=4.04$, S.D.=0.75) พระวิปัสสนาจารย์กำหนดระยะเวลาการปฏิบัติธรรมได้เหมาะสมทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเลือกได้ ($\bar{X}=4.03$, S.D.=0.78) พระวิปัสสนาจารย์หยาบยกเอาธรรมะมากกล่าวได้อย่างถูกใจ ($\bar{X}=4.03$, S.D.=0.77) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ พระวิปัสสนาจารย์มีหลักในการพูดเพื่อเชิญชวนให้ปฏิบัติตามได้ ($\bar{X}=4.01$, S.D.=0.76)

ตารางที่ ๔.๑๔ ผลการวิเคราะห์การพัฒนากการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสมุตเตชนา (การสร้างกำลังใจให้แก่วก้า)

(n=๓๔๗)

การพัฒนากการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น		การแปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑๒. ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความกระตือรือร้นและมีกำลังใจใน การปฏิบัติธรรม	๔.๐๐	๐.๗๗	มาก
๑๓. ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความอูสาหะในการปฏิบัติธรรม	๓.๙๗	๐.๗๕	มาก
๑๔. ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ	๓.๙๖	๐.๘๒	มาก
๑๕. ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถนำผลของการปฏิบัติธรรมไป แก้ไขปัญหาและอุปสรรคได้	๓.๙๙	๐.๗๘	มาก
๑๖. ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถนำเอาการปฏิบัติธรรมไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	๔.๐๖	๐.๗๖	มาก
๑๗. ผู้ปฏิบัติธรรมได้รับการพูดปลุกปลอบใจให้มีความ สดีใสร่าเริง	๔.๐๗	๐.๗๖	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๐๐	๐.๖๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า การพัฒนากการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสมุตเตชนา (การสร้างกำลังใจให้แก่วก้า) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๐๐$, S.D.=๐.๖๕) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้ปฏิบัติธรรมได้รับการพูดปลุกปลอบใจให้มีความสดีใสร่าเริง ($\bar{X}=๔.๐๗$, S.D.=๐.๗๖) รองลงมา ได้แก่ ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถนำเอาการปฏิบัติธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X}=๔.๐๖$, S.D.=๐.๗๖) ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความกระตือรือร้นและมีกำลังใจในการปฏิบัติธรรม ($\bar{X}=๔.๐๐$, S.D.=๐.๗๗) ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถนำผลของการปฏิบัติธรรมไปแก้ไขปัญหาและอุปสรรคได้ ($\bar{X}=๓.๙๙$, S.D.=๐.๗๘) ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความอูสาหะในการปฏิบัติธรรม ($\bar{X}=๓.๙๗$, S.D.=๐.๗๕) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ($\bar{X}=๓.๙๖$, S.D.=๐.๘๒)

ตารางที่ ๔.๑๕ ผลการวิเคราะห์การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสัมปหังสนา (การสร้างอารมณ์ร่าเริง)

(n=๓๔๗)

การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น		การแปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑๘. ผู้ปฏิบัติธรรมได้รับฟังหัวข้อธรรมะในเชิงบันเทิง ทำให้รู้สึกร่าเริง	๔.๑๒	๐.๗๑	มาก
๑๙. ผู้ปฏิบัติธรรมเห็นว่า การปฏิบัติธรรมมีผลดีสร้างความร่าเริงสดชื่นในการทำงานได้	๔.๐๕	๐.๖๙	มาก
๒๐. ผู้ปฏิบัติธรรมจะสามารถมองเห็นถึงผลเสียและความเสียหายของการกระทำแล้วทำให้ลดความวิตกกังวลได้	๔.๐๖	๐.๗๐	มาก
๒๑. ผู้ปฏิบัติธรรมมีความหวัง มีเป้าหมายในชีวิต ทำให้เกิดความร่าเริงเบิกบานในชีวิต	๔.๐๘	๐.๖๗	มาก
๒๒. ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความผ่อนคลายจากภาระหน้าที่การทำงาน	๔.๐๙	๐.๗๗	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๐๘	๐.๕๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสัมปหังสนา (การสร้างอารมณ์ร่าเริง) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =๔.๐๘, S.D.=๐.๕๙) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้ปฏิบัติธรรมได้รับฟังหัวข้อธรรมะในเชิงบันเทิงทำให้รู้สึกร่าเริง (\bar{X} =๔.๑๒, S.D.=๐.๗๑) รองลงมา ได้แก่ ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความผ่อนคลายจากภาระหน้าที่การทำงาน (\bar{X} =๔.๐๙, S.D.=๐.๗๗) ผู้ปฏิบัติธรรมมีความหวังมีเป้าหมายในชีวิตทำให้เกิดความร่าเริงเบิกบานในชีวิต (\bar{X} =๔.๐๘, S.D.=๐.๖๗) ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถมองเห็นถึงผลเสียและความเสียหายของการกระทำแล้วทำให้ลดความวิตกกังวลได้ (\bar{X} =๔.๐๖, S.D.=๐.๗๐) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้ปฏิบัติธรรมเห็นว่า การปฏิบัติธรรมมีผลดีสร้างความร่าเริงสดชื่นในการทำงานได้ (\bar{X} =๔.๐๕, S.D.=๐.๖๙)

ตารางที่ ๔.๑๖ ผลการวิเคราะห์การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่

(n=๓๔๗)

การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น		การแปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๒๓. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีศาลาหรือห้องปฏิบัติธรรมที่ เหมาะสม ไม่แออัด	๔.๑๑	๐.๗๗	มาก
๒๔. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีความเงียบสงบ ปราศจาก เสียงรบกวน	๔.๑๐	๐.๗๓	มาก
๒๕. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีความสะอาด ร่มรื่น	๔.๑๘	๐.๗๕	มาก
๒๖. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีการรักษาความปลอดภัย มี ไฟฟ้าแสงสว่างเพียงพอ	๔.๑๑	๐.๗๗	มาก
๒๗. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีที่พัก ห้องน้ำห้องสุขา และ แยกเป็นสัดส่วน	๔.๑๑	๐.๗๗	มาก
๒๘. วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีความสัปปายะและการเดิน ทางไปมาสะดวกสบาย	๔.๑๔	๐.๗๗	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๑๒	๐.๖๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๑๒$, S.D.=๐.๖๕) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีความสะอาดร่มรื่น ($\bar{X}=๔.๑๘$, S.D.=๐.๗๕) รองลงมา ได้แก่ วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีความสัปปายะการเดินทางไปมาสะดวกสบาย ($\bar{X}=๔.๑๔$, S.D.=๐.๗๗) วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาและแยกเป็นสัดส่วน ($\bar{X}=๔.๑๑$, S.D.=๐.๗๗) วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีศาลาหรือห้องปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมไม่แออัด ($\bar{X}=๔.๑๑$, S.D.=๐.๗๗) วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีการรักษาความปลอดภัยมีไฟฟ้าแสงสว่างเพียงพอ ($\bar{X}=๔.๑๑$, S.D.=๐.๗๗) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมีความเงียบสงบปราศจากเสียงรบกวน ($\bar{X}=๔.๑๐$, S.D.=๐.๗๓)

ตารางที่ ๔.๑๗ ผลการวิเคราะห์การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านวิทยากร (พระวิปัสสนาจารย์)

(n=๓๔๗)

การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น		การแปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๒๙. พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้ที่มีความรู้ผ่านการฝึกอบรม	๔.๑๔	๐.๖๙	มาก
๓๐. พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้ที่มีความสามารถในการสอน การปฏิบัติธรรมได้ดี	๔.๑๙	๐.๗๑	มาก
๓๑. พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี เป็นที่น่า เลื่อมใสศรัทธา	๔.๑๙	๐.๗๔	มาก
๓๒. พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้ที่มีน้ำเสียงและวาจาอ่อนโยน น่าฟัง	๔.๑๖	๐.๖๘	มาก
๓๓. พระวิปัสสนาจารย์ที่ทำหน้าที่ในการอบรมการปฏิบัติ ธรรมมีจำนวนเพียงพอ	๔.๑๐	๐.๗๗	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๑๖	๐.๖๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านวิทยากร (พระวิปัสสนาจารย์) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๑๖$, S.D.=๐.๖๑) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ($\bar{X}=๔.๑๙$, S.D.=๐.๗๔) รองลงมา ได้แก่ พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้ที่มีความสามารถในการสอนการปฏิบัติธรรมได้ดี ($\bar{X}=๔.๑๙$, S.D.=๐.๗๑) พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้ที่มีน้ำเสียงและวาจาที่อ่อนโยนน่าฟัง ($\bar{X}=๔.๑๖$, S.D.=๐.๖๘) พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้ที่มีความรู้ผ่านการอบรม ($\bar{X}=๔.๑๔$, S.D.=๐.๖๙) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ พระวิปัสสนาจารย์ที่ทำหน้าที่ในการอบรมการปฏิบัติธรรมมีจำนวนเพียงพอ ($\bar{X}=๔.๑๐$, S.D.=๐.๗๗)

ตารางที่ ๔.๑๘ ผลการวิเคราะห์การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการบริหารจัดการ

(n=๓๔๗)

การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น		การแปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๓๔. เนื้อหาของการปฏิบัติธรรมมีหลากหลายรูปแบบตาม ความเหมาะสมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม	๔.๐๙	๐.๗๑	มาก
๓๕. เนื้อหาการปฏิบัติธรรมมีลำดับขั้นตอนที่ไม่ทำให้สับสน และเข้าใจได้ง่าย	๔.๑๒	๐.๗๐	มาก
๓๖. เนื้อหาการปฏิบัติธรรมมีใจความที่กระชับไม่เยิ่นเย้อ	๔.๐๖	๐.๗๕	มาก
๓๗. เนื้อหาการปฏิบัติธรรมมุ่งสอนให้เห็นคุณค่าของการฝึก ปฏิบัติ	๔.๑๑	๐.๗๐	มาก
๓๘. เนื้อหาที่ผู้ปฏิบัติธรรมได้ปฏิบัติแล้ว สามารถนำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้	๔.๑๒	๐.๗๖	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๑๐	๐.๖๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านรูปแบบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๑๐$, S.D.=๐.๖๒) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เนื้อหาที่ผู้ปฏิบัติธรรมได้ปฏิบัติแล้วสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X}=๔.๑๒$, S.D.=๐.๗๖) รองลงมา ได้แก่ เนื้อหาของการปฏิบัติธรรมมีลำดับขั้นตอนที่ไม่ทำให้สับสนและเข้าใจได้ง่าย ($\bar{X}=๔.๑๒$, S.D.=๐.๗๐) เนื้อหาการปฏิบัติธรรมมุ่งสอนให้เห็นคุณค่าของการฝึกปฏิบัติ ($\bar{X}=๔.๑๑$, S.D.=๐.๗๐) เนื้อหาของการปฏิบัติธรรมมีหลากหลายรูปแบบตามความเหมาะสมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม ($\bar{X}=๔.๐๙$, S.D.=๐.๗๑) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ เนื้อหาการปฏิบัติธรรมมีความกระชับไม่เยิ่นเย้อ ($\bar{X}=๔.๐๖$, S.D.=๐.๗๕)

๔.๓ แนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์

มหาเถรสมาคมได้ออกระเบียบของมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เพื่อให้วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมที่จัดตั้งขึ้นสามารถรองรับประชาชนที่สนใจการปฏิบัติธรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่ได้รับการจัดตั้งจากมหาเถรสมาคม ซึ่งจากการศึกษาวิจัยจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีดังนี้

๔.๓.๑ ด้านสถานที่(วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม) พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมจะต้องมีสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม มีความเงียบสงบ ร่มรื่น มีอาคารสถานที่หรือศาลาปฏิบัติธรรมที่กว้างขวาง ไม่แออัด รวมถึงการมีห้องพัก ห้องน้ำห้องสุขาที่เพียงพอ และต้องแบ่งแยกตามเพศของผู้ปฏิบัติธรรมด้วย การเดินทางไปมาสะดวก อยู่ใกล้แหล่งชุมชนและสถานพยาบาล วัดทุกวัดควรจัดให้มีพื้นที่สำหรับให้ประชาชนสามารถเข้าปฏิบัติธรรมได้ตลอดเวลา ไม่จำเป็นต้องเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่ได้รับการแต่งตั้งจากมหาเถรสมาคมเท่านั้น หากวัดใดมีสภาพวัด สถานที่ที่เหมาะสมตามหลักของอวาสสแปายะ ก็สามารถเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมได้เช่นกัน ลักษณะของสถานที่ที่มีความสัปปายะ ได้แก่ มีความสงบ ร่มรื่น มีพื้นที่ปฏิบัติแยกจากที่พัก การเดินทางสะดวก มีความปลอดภัย มีเครื่องอำนวยความสะดวกพอเหมาะแก่การเข้าปฏิบัติธรรม เป็นต้น ต้องส่งเสริมให้วัดทุกวัดเป็นสถานที่ที่สอนปฏิบัติธรรมได้

๔.๓.๒ ด้านวิทยากร(วิทยากรหรือพระวิปัสสนาจารย์) พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมจะต้องมีพระวิปัสสนาจารย์ ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรของคณะสงฆ์หรือมหาวิทยาลัยสงฆ์จนมีความสามารถสอนการปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี และต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติปฏิบัติดีเป็นแบบอย่างที่ดีงามให้แก่ประชาชนทั่วไป พระวิปัสสนาจารย์ต้องพัฒนาความสามารถของตนเองให้เพิ่มขึ้นตลอดเวลา และต้องสร้างความน่าเชื่อถือในศรัทธาแก่ผู้พบเห็นทั่วไป พระสังฆาธิการควรจัดให้มีการส่งเสริมให้ฝึกพระวิปัสสนาจารย์รุ่นใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถรองรับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมได้อย่างเพียงพอ การมีพระวิปัสสนาจารย์จำนวนมาก ๆ จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีทางเลือกเพิ่มขึ้นในการเข้าปฏิบัติธรรม เพราะพระวิปัสสนาจารย์แต่ละรูปก็มีความสามารถที่ต่างกัน มีเทคนิคการสอนการฝึกอบรมที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป

๑) ด้านสันติศึกษา พบว่า การปฏิบัติธรรมของประชาชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ยังมีความจำเป็นต้องมีพระวิปัสสนาจารย์คอยให้การฝึกอบรมได้อย่างถูกต้อง พระวิปัสสนาจารย์เองก็ต้องมีการพัฒนาให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น และต้องปรับตัวให้ทันกับโลกาภิวัตน์ เพื่อเพิ่มทางเลือกให้กับประชาชนได้เข้าวัดเข้าสำนักปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

๒) ด้านสถาปนา พบว่า พระสงฆ์หรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องให้ความสนใจและรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น พระสงฆ์หรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องสร้างบุคลิกภาพที่ดี เพื่อเป็นการสร้างความเลื่อมใส ความศรัทธาให้เกิดขึ้น ต้องมีการกำหนดโครงการปฏิบัติธรรมในโอกาสต่าง ๆ ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติธรรมในวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม หรือหน่วยงานต่าง ๆ อาจจะไปเปลี่ยนเป็นการปฏิบัติธรรมนอกสถานที่บ้างก็ได้

๓) ด้านสมุทเตชนา พบว่า ผู้ที่ปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอหรือบ่อย ๆ จะเป็นผู้ที่มีความสุขุมเยือกเย็น มีบุคลิกภาพงดงาม การปฏิบัติธรรมจะทำให้เกิดศีล สมาธิและปัญญา มีความรอบคอบและสงบนิ่ง ซึ่งจะสร้างความแก่กล้าให้เกิดขึ้นได้นั่นเอง ในส่วนของพระสงฆ์และพระวิปัสสนาจารย์ก็มีส่วนสำคัญในการสร้างความแก่กล้าให้กับผู้ปฏิบัติธรรม ด้วยการปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง ให้กำลังใจผู้ปฏิบัติธรรมให้มีความพากเพียรอดสาหัสและความมั่นใจ

๔) ด้านสัมปหังสนา พบว่า การปฏิบัติธรรมจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสงบทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อมีความสงบก็จะส่งผลให้เกิดความร่าเริงแจ่มใส ความสดชื่นทั้งร่างกายและใจขึ้นได้ ซึ่งทำให้ประชาชนเข้าปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ในการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมควรจัดให้มีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดความผ่อนคลาย

๔.๓.๓ ด้านรูปแบบ (วิธีการปฏิบัติธรรม) พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมจะต้องส่งเสริมการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม ต้องนำเอาการฝึกปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องมาใช้ในการฝึกอบรมให้แก่ประชาชน มีการจัดการฝึกอบรมบุคลากรหรือพระวิปัสสนาจารย์ให้มีเพียงพอ ต้องมีการสร้างโครงการปฏิบัติธรรมให้เป็นโครงการแบบประจำของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แต่ละแห่งจัดให้มีการปฏิบัติธรรมตามที่พระวิปัสสนาจารย์มีความถนัด แต่ละแห่งอาจจะใช้รูปแบบที่แตกต่างกัน จึงควรมีการร่วมกันกำหนดให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน แล้วให้แต่ละแห่งทำการบริหารจัดการด้วยการเสริมกิจกรรมอื่น ๆ ในการฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง ควรให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีโอกาสในการเลือกรูปแบบการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน

ข้อเสนอแนะ การปฏิบัติธรรมเป็นส่วนหนึ่งของงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหนึ่งในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ จึงเป็นความจำเป็นที่วัดทุกวัดต้องเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าไปปฏิบัติธรรมได้ ไม่จำกัดเวลาว่าจะเป็นวันธรรมดา วันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือไม่ วัดต้องอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนได้ ภายในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอยู่ทั้งหมด ๒๖ แห่ง แต่ละแห่งบริหารจัดการกันเองเป็นเอกเทศ เพื่อทำให้สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทั้งหมดมีมาตรฐานเดียวกัน จึงต้องมีการสร้างเครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อกำหนดเป็นนโยบายในการบริหารจัดการของคณะสงฆ์ได้ ซึ่งจะให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

ด้านสถานที่ มีความสัปปายะ คือ ต้องมีความร่มรื่น สถานที่พัก อาหารและห้องน้ำเพียงพอ มีความสะอาด และมีความปลอดภัย มีการสนับสนุนอุปกรณ์บำรุงสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น มีบรรยากาศที่ดี มีความสงบร่มเย็นเป็นธรรมชาติ มีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสม

ด้านวิทยากร พระวิปัสสนาจารย์หรือวิทยากร มีความสำคัญที่จะพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม ให้ก้าวหน้า เป็นที่รู้จักกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความมีภาวะผู้นำที่มีความรู้ความสามารถในการ ถ่ายทอดการฝึกอบรม การสอนกรรมฐานให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจและรับไปปฏิบัติได้ง่าย การมีจริยวัตรที่ ดงงามจะทำให้เป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติได้ด้วย

ด้านการบริหารจัดการ มีรูปแบบบริหาร ควรจัดให้มีเครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมเป็น ศูนย์กลางของจังหวัด จัดให้มีการประเมินผลสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพ ให้ การศึกษาการบริหารจัดการแก่บุคลากรเพื่อนำไปพัฒนาการบริหารจัดการ กำหนดรูปแบบการฝึก ปฏิบัติธรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จัดโครงการฝึกปฏิบัติเป็นครั้งคราว เป็นช่วงระยะเวลาสั้นบ้าง ระยะเวลายาวบ้าง บางสำนักที่สามารถเปิดรับการฝึกปฏิบัติในระดับพื้นฐาน ก็ให้เปิดสำนักให้การ ฝึกอบรมได้ตลอดเวลาทุกวัน อาจจะเป็นช่วงเวลาทำวัตรเช้า ทำสังฆกรรม และจัดการอบรมแบบทั้งวัน ในวันพระหรือวันธรรมสวนะ

๔.๔ การสนทนากลุ่มเฉพาะ

ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หลังจากที่ถูกวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการ สัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม ในประเด็นที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไป ของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ องค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ และเสนอการพัฒนาการส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งได้สรุป ประเด็นที่สำคัญต่าง ๆ ดังที่ไดกล่าวแล้วข้างต้น จากนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แน่ชัดในประเด็นที่เกี่ยวข้อง จึงได้ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยเลือกผู้รวมสนทนาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการปฏิบัติ ธรรม ได้แสดงความคิดเห็นโดยไม่ตั้งประเด็นหัวข้อการวิจัยรายด้าน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

การปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ยังไม่ค่อยได้รับการส่งเสริมให้เป็น รูปธรรมเท่าที่ควร จำเป็นที่จะต้องได้รับการพิจารณาส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรมเพิ่มขึ้น ในจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์มีสำนักปฏิบัติธรรมกระจายอยู่ในแต่ละอำเภอรวมกันทั้งหมด ๒๖ แห่ง แต่ละแห่งยังมี ประชาชนเข้าปฏิบัติธรรมไม่มากนัก มีสำนักปฏิบัติธรรมบางแห่งที่มีผู้เข้าปฏิบัติธรรมมาก แต่ก็ เป็น การปฏิบัติธรรมในลักษณะของการทำเป็นโครงการของสถานศึกษาจึงทำให้มีสถิติของผู้ปฏิบัติธรรม เป็นจำนวนมาก การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าปฏิบัติธรรมจึงมีความสำคัญที่จะต้องพิจารณาถึงสิ่งที่เป็น สาเหตุที่จะทำให้ประชาชนมีความสนใจเข้ามาปฏิบัติธรรมได้มากขึ้น วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมจะต้อง

มีการบริหารจัดการที่ดี การจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีความสำคัญที่ต้องจัดเตรียมอาคารสถานที่ เพื่อให้เกิดความพร้อมใช้งาน มีความสวยงามเป็นระเบียบถูกต้องตามกฎหมายที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ มีสภาพแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวกสบาย มีความปลอดภัย เป็นต้น

การปฏิบัติธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียด เรื่องรูปแบบ กระบวนการ สถานที่ บุคลากร และอื่น ๆ อีกหลายประการ จะขึ้นอยู่กับว่า แต่ละสำนักปฏิบัติธรรมจะบริหารจัดการ มีคำถามว่า จะทำอย่างไร จึงจะสามารถทำให้ทุก ๆ สำนักปฏิบัติธรรมมีการบริหารจัดการในรูปแบบเดียวกันทั้งหมด ตัวอย่างสำนักปฏิบัติธรรมของหลวงพ่อวิริยงค์ที่สามารถกำกับดูแลการบริหารจัดการสถานที่ปฏิบัติธรรมให้เป็นแบบเดียวกันทั้งหมด^{๑๖๒}

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อรองรับการเข้ามาปฏิบัติธรรม จะต้องเตรียมการให้มีความพร้อมใน ๓ ด้าน ดังต่อไปนี้ คือ

๑) ด้านสถานที่

วัดทุกวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมทุกแห่งที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามมติของมหาเถรสมาคมจะมีความพร้อมในด้านสถานที่ แต่ก็ต้องมีการปรับปรุงให้อยู่ในสภาพที่มีความพร้อมใช้งานตลอดเวลา

เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีการออกไปศึกษาดูงานของสำนักที่มีมาตรฐานมีความพร้อมเพียงสมบูรณ์ แล้วนำมาปรับปรุงสำนักของตน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสวนใหญ่มีความพร้อมด้านสถานที่ มีการแบ่งแยกที่พักตามเพศของผู้ใช้ มีความสะอาด บรรยากาศ รมรื่นเย็นสบาย มีอาคารนั่งฟังหรือปฏิบัติธรรมเพียงพอ สถานที่พักมีการป้องกันสัตว์และแมลงที่เป็นอันตราย มีห้องน้ำห้องสุขาเพียงพอ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ของสถานที่สำนักให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ และมีกฎระเบียบในการเข้าพักสำหรับผู้มีใช้บริการ ต้องมีการสำรวจอาคารสถานที่ เพื่อเป็นการประกันคุณภาพให้มีมาตรฐานอยู่อย่างสม่ำเสมอ^{๑๖๓}

ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องประกอบด้วยสัปปายะ ๗ ได้แก่

๑) อवासสัปปายะ ได้แก่ ที่อยู่อาศัยหรือวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม เป็นที่สบาย สงบ การเดินทางไปมาสะดวก ไม่ใกล้แหล่งชุมชนจนเกินไป อันอาจจะก่อให้เกิดความรำคาญจากการไปมาของผู้คน มีรั้วรอบขอบชิดปลอดภัยต่อความเป็นอยู่ เป็นสถานที่ที่มีบริเวณเหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม การเดินจงกรมเปลี่ยนอิริยาบถของผู้ปฏิบัติธรรม

๒) โจรสัปปายะ คือ สถานที่ที่มีการเดินทาง ถนนหนทางไปมาได้สะดวก ไม่ใกล้หรือไกลมากนัก ภายในสถานที่ปฏิบัติธรรมก็ควรมีทางเดินจงกรมที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม

^{๑๖๒} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสุนทรศิริวงศ์, เจ้าอาวาสวัดเขาอติสุคโต/เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๒๓, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๖๓} สทนากลุ่มเฉพาะ อาจารย์ ดร.อำนาจ บัวศิริ อธิการบดีผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๓) ภัตตสัปปายะ ได้แก่ การสนทนาพูดคุย การฟัง การสนทนาพูดคุยกันแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติ ได้ฟังสิ่งที่จะทำให้เกิดศัทธา วิริยะ อุสาหะ มีความสงบระงับในการที่จะทำความเพียร มีผู้รู้ครูอาจารย์ที่ให้การอบรมสั่งสอนกรรมฐานเพื่อการเจริญกรรมฐานก้าวหน้า ให้เว้นการสนทนาพูดคุยในสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ไม่เป็นสัปปายะ

๔) บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่อยู่ร่วมกัน บุคคลที่ติดต่อกับหา ควรเป็นผู้ตั้งมั่นในศีลธรรม มีความสันโดษ มกน้อย ชักจูงแนะนำไปในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเพียร ความสงบ และถ้าเป็นครูบาอาจารย์ หรือบุคคลที่เคยเจริญกรรมฐานมาแล้ว ก็จะต้องเป็นประโยชน์มาก ให้ฟังว่าการคบหาสมาคมกับบุคคลที่มีจิตฟุ้งซ่าน บุคคลที่มากไปด้วยกามารมณ์ในทางโลกีย์

๕) โภชนสัปปายะ ได้แก่ อาหารที่บริโภค ควรเป็นอาหารที่สบายต่อความเป็นอยู่ตามแต่สภาพ เมื่อบริโภคเข้าไปแล้วไม่ทำให้เกิดทุกข์ เช่นปวดท้อง ท้องร่วง ต้องเป็นอาหารที่จะมีคุณประโยชน์ต่อร่างกาย

๖) อุตุสัปปายะ ได้แก่ ฤดูอันเป็นที่สบาย หมายถึง อากาศเป็นไปตามตามฤดูกาล ความร้อนเย็นของอากาศ ไม่ร้อนจัด หนาวจัดจนเกินไป หรือกลางวันร้อนจัด กลางคืนหนาวจัด ซึ่งสภาพอากาศเช่นนี้จะทำให้เกิดการเจ็บป่วยแก่ผู้ปฏิบัติธรรม จึงต้องเลือกให้เหมาะสมแก่สภาพร่างกายด้วย

๗) อิริยาปถสัปปายะ ได้แก่ อิริยาบถอันเป็นที่สบาย คือ อิริยาบถทั้ง ๔ หรือการเคลื่อนไหว ยืน เดิน นั่ง นอน อิริยาบถใดที่ทำให้จิตสงบระงับ ก็แสดงว่าอิริยาบถนั้นสบายมีความเหมาะสม ควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติในอิริยาบถนั้น หากเมื่อจำเป็นก็ใช้แต่น้อย

ทั้งหมดนี้เรียกว่า สัปปายะ ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมสำคัญที่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติปฏิบัติธรรมของประชาชน^{๑๖๔}

๒) ด้านวิทยากร

บุคลากรเป็นสวนสำคัญในการบริหารจัดการ ต้องยอมรับว่าการบริหารทรัพยากรบุคคลมีความสำคัญและสามารถที่จะเอื้อประโยชน์ให้องค์การดำเนินงานไปสู่เป้าหมายได้อย่างมั่นคง การบริหารงานบุคคลคือ งานที่คัดเลือกสรร คนดี มีความรู้ความสามารถเข้ามาปฏิบัติหน้าที่และเมื่อได้คัดสรรใหญ่บุคลากรเหล่านี้เข้ามาแล้ว งานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ก็ไม่ได้หยุดอยู่เพียงเท่านั้น ยังจะต้องดูแลฝึกอบรมและพัฒนาให้บุคลากรได้รับความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์ที่ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่จะเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพ พร้อมจะปฏิบัติงานที่ท้าทายความรู้ความสามารถ สร้างความสำเร็จมากยิ่งขึ้น การบริหารจัดการงานของสำนักปฏิบัติธรรม ถ้าเจ้าสำนัก

^{๑๖๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลืออง, รองคณะบดีคณะสังคมศาสตร์ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีคณะในการทำงานที่เข้มแข็ง ก็จะช่วยส่งเสริมให้สำนักปฏิบัติธรรมดำเนินไปได้ด้วยดี ช่วยให้สำนักปฏิบัติธรรมนั้น ๆ เจริญรุ่งเรือง ยิ่งถ้ามีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงาน ไปอบรมเพิ่มเติมความรู้ ก็ยิ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมต่อไป^{๑๖๕}

สำนักปฏิบัติธรรมจะต้องมีพระวิปัสสนาจารย์ ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรของมหาเถรสมาคม มีความสามารถสอนการปฏิบัติธรรมได้ทุกระดับ หรือหลากหลายรูปแบบเป็นอย่างดี และต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติปฏิบัติดีเป็นแบบอย่างที่ดีงามให้แก่ประชาชนทั่วไป พระวิปัสสนาจารย์ต้องพัฒนาความสามารถของตนเองให้ตลอดเวลา ต้องสร้าง ความน่าเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็นทั่วไป^{๑๖๖} ควรจัดให้มีการส่งเสริมให้มีการฝึกพระวิปัสสนาจารย์รุ่นใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถรองรับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมได้อย่างเพียงพอ การมีพระวิปัสสนาจารย์จำนวนมาก ๆ จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีทางเลือกเพิ่มขึ้นในการเข้าปฏิบัติธรรม และยังต้องพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ที่มีอยู่แล้วให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น ๆ ขึ้นด้วย

พระวิปัสสนาจารย์หรือพระวิทยากรเองต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะของผู้เผยแผ่ตามหลักพุทธวิธี ๔ ส. คือ

๒.๑ ด้านสันติสนา การปฏิบัติธรรมของประชาชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ยังมีความจำเป็นต้องมีพระวิปัสสนาจารย์คอยให้การฝึกอบรมได้อย่างถูกต้อง พระวิปัสสนาจารย์เองก็ต้องมีการพัฒนาให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น และต้องปรับตัวให้ทันกับโลกาภิวัตน์ เพื่อเพิ่มความทางเลือกให้กับประชาชนได้เข้าวัดเข้าสำนักปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น ประชาชนจะให้ความสนใจในการปฏิบัติธรรมได้มากน้อยเพียงใด ประชาชนเองจะต้องได้รับรู้ถึงผลของการปฏิบัติด้วยตัวเอง ได้รู้ถึงคุณประโยชน์ของการปฏิบัติธรรมทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม การที่ผู้ปฏิบัติธรรมได้รู้ถึงที่มาของธรรมะทำให้ตั้งตนอยู่ในศีลธรรม สามารถพัฒนาตนเองในการดำเนินชีวิตได้จากการปฏิบัติธรรม

ดังนั้น หากได้รับรู้ถึงผลของการปฏิบัติธรรมว่ามีประโยชน์จะทำให้ประชาชนเองมีความสนใจและหาเวลาและโอกาสเข้าปฏิบัติได้มากขึ้น

๒.๒ ด้านสมาทปนา พระวิปัสสนาจารย์มีหลักในการพูดเพื่อเชิญชวนให้ปฏิบัติตามได้ พระวิปัสสนาจารย์มีวิธีการในการนำปฏิบัติธรรมได้ทั้งในระดับต้น ระดับกลางและระดับสูง พระวิปัสสนาจารย์ต้องรู้จักการใช้คำพูดให้เกิดความประทับใจเกิดเป็นความยินดี ยอมรับในการอบรมทำให้น่าติดตาม สามารถนำไปแก้ไขปัญหาและปฏิบัติจริงได้ การกำหนดระยะเวลาของการปฏิบัติธรรม

^{๑๖๕} สทนากลุ่ม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๖๖} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสุนทรศิริวงศ์, เจ้าอาวาสวัดเขาอีดุศโคกเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๒๓, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

ให้เหมาะสมกับผู้เข้าปฏิบัติจะทำให้ไม่เบื่อหน่าย ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเลือกช่วงเวลาได้ ก็จะเป็นประโยชน์กว่า

๒.๓ ด้านสมุตเตชนา ที่ปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอหรือบ่อย ๆ จะเป็นผู้ที่มีความสุขุมเยือกเย็น มีบุคลิกภาพงดงาม การปฏิบัติธรรมจะทำให้เกิดศีล สมาธิและปัญญา มีความรอบคอบและสงบนิ่ง ซึ่งจะสร้างความแก่กล้าให้เกิดขึ้นได้นั่นเอง ในส่วนของพระสงฆ์และพระวิปัสสนาจารย์ก็มีส่วนสำคัญในการสร้างความแก่กล้าให้กับผู้ปฏิบัติธรรม ด้วยการปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง ให้กำลังใจผู้ปฏิบัติธรรมให้มีความพากเพียรอดทนและความมั่นใจ การปฏิบัติธรรมทำให้เกิดสติและปัญญา ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ในการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒.๔ ด้านสัมปหังสนา การปฏิบัติธรรมจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสงบทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อมีความสงบก็จะส่งผลให้เกิดความร่าเริงแจ่มใส ความสดชื่นทั้งร่างกายและใจขึ้นได้ ซึ่งทำให้ประชาชนเข้าปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ในการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมควรจัดให้มีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดความผ่อนคลาย เพื่อให้ได้หยุดพักเป็นระยะ ๆ

๓) ด้านการบริหารจัดการ

การปฏิบัติธรรมในปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบ ที่เป็นที่ยอมรับและมีการนำมาปฏิบัติกันเป็นที่แพร่หลาย ได้แก่ ๑) การกำหนดองค์ภาวนา พุทโธ ๒) อานาปานสติ ๓) การกำหนดองค์ภาวนา ยุบหนอ พองหนอ ๔) การกำหนดรูปและนาม และ ๕) การภาวนา สัมมาอรหัง ในแต่ละองค์ภาวนาผู้ปฏิบัติธรรมจะเลือกปฏิบัติด้วยจริตของตนเอง การสอนปฏิบัติธรรม คือ การสอนให้ทำสมาธิภาวนา เพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามจริงของสังขาร ประชาชนจะปฏิบัติธรรมตามที่พระวิปัสสนาจารย์มีความถนัด แต่ละแห่งอาจมีความแตกต่างกัน จึงควรมีการร่วมกันกำหนดให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน แต่สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งนั้นก็ต้องมีความสามารถในการอบรมการปฏิบัติธรรมในแต่ละแบบนั้นได้ด้วย เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีโอกาสในการเลือกรูปแบบการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้สามารถปฏิบัติธรรมอย่างได้ผลดี และทำให้ปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน

ในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีความเจริญทันสมัยขึ้น ในการปฏิบัติธรรมอาจจะต้องมีการปรับรูปแบบการดำเนินการให้มีความทันสมัยขึ้นด้วย เพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติธรรมสูงขึ้น การนำเอาวิทยาการเทคโนโลยีเข้ามาประกอบเพื่อส่งเสริมการฝึกอบรมการปฏิบัติธรรม เช่น การใช้เครื่องมือสื่อสาร และอุปกรณ์วีดิทัศน์ประกอบการอบรม สำนักปฏิบัติธรรมที่ทำหน้าที่ให้การฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมจะต้องนำเอาการฝึกปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องมาใช้ ต้องมีการจัดการฝึกอบรมบุคลากรหรือพระวิปัสสนาจารย์ให้มีจำนวนเพียงพอต่อปริมาณของประชาชนที่เข้ามาใช้บริการ ต้องมีการสร้างหรือกำหนดโครงการปฏิบัติธรรมให้เป็นโครงการแบบประจำของสำนักปฏิบัติธรรม วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจำวงศัรค์ชั้นแต่ละแห่งจัดฝึกและอบรมพระวิปัสสนาจารย์ให้มีความถนัดที่หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้สามารถให้การอบรมแก่ประชาชนได้หลากหลายทาง ในสำนัก

ปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งอาจจะใช้รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่แตกต่างกัน จึงควรมีการร่วมกันกำหนดให้รูปแบบการปฏิบัติธรรมให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน แล้วให้แต่ละแห่งทำการบริหารจัดการด้วยการเสริมกิจกรรมอื่น ๆ ในการฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง ควรให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีโอกาสในการเลือกรูปแบบการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน

ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ต้องประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อกัน ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติธรรม กับผลสัมฤทธิ์ของสำนักปฏิบัติธรรม ต้องแยกให้ออกว่า เป็นความหมายใด ระหว่างผลที่ได้จากการปฏิบัติธรรมของประชาชน หรือเป็นการบริหารจัดการ แต่ถ้าส่งเสริมให้คนเข้ามาปฏิบัติธรรมเยอะ ๆ ก็จะเป็นการส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมมากกว่า แต่ถ้าเข้ามาปฏิบัติธรรมแล้ว สามารถรู้ เข้าใจประสบผลสำเร็จจากการปฏิบัติธรรม ก็จะเป็นความหมายตามชื่องานวิจัย คือ การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจากกรอบแนวคิด^{๑๖๗}

การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในงานวิจัยนี้ควรจะหมายถึง ส่งเสริมผลของการปฏิบัติธรรมให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพมากกว่า คือ ผลที่ได้จากการปฏิบัติธรรมแล้วส่งผลให้มีการปฏิบัติธรรมมากขึ้นด้วย^{๑๖๘}

๑. ด้านสถานที่

ในด้านสถานที่ของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สามารถสรุปสาระสำคัญได้^{๑๖๙} ๑) อาคารสถานที่ต่าง ๆ ที่มีของสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีการวางกฎระเบียบการบริหารจัดการให้เคร่งครัดในการใช้บริการ เพื่อสร้างเป็นบรรทัดฐานของสำนักปฏิบัติธรรม ๒) มีสถานที่พักและห้องน้ำแบ่งแยกเพศ จัดทำให้เหมาะสมต่อจำนวนผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม ๓) สำนักปฏิบัติธรรมบางแห่งมีสถานที่ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ปฏิบัติธรรม จะต้องมีการสร้างห้องปฏิบัติธรรมเพิ่มเติม อาจจะสร้างเป็นห้องปฏิบัติธรรมที่บรรจุจำนวนไม่มาก แต่ทำเป็นหลาย ๆ ห้อง ๔) สถานที่โดยรอบ อาคารปฏิบัติธรรม อาคารพักต้องมีความสะอาด จำนวนเพียงพอและแยกตามเพศของผู้ใช้ มีความเงียบสงบ ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก สำหรับห้องพัก ควรมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี ๕) การตรวจสอบประเมินผลการ

^{๑๖๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๖๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ อาจารย์ ดร.สุรียา รักษาเมือง อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษาศาสนา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๖๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ อาจารย์ ดร.อำนาจ บัวศิริ อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

บริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรม พร้อมทั้งมีการจัดทำรายงาน สรุปผลการดำเนินการ เพื่อให้มีการตรวจสอบและนำมาพัฒนาปรับปรุงได้

สถานที่สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่ง ก็จะมีการจัดสถานที่ตามสภาพภูมิประเทศของตนเอง ให้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความร่มรื่น สอดคล้องตามหลักเกณฑ์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้เป็นสถานที่สัปปายะนาถุ นาทาศัย นาทะยาไปปฏิบัติธรรม มีความเป็นระเบียบ เกิดความสบายตาสบายใจ เพื่อให้เกิดความเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรม ในกระบวนการของแต่ละด้าน จะส่งผลให้เกิดการเกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม และสร้างความสงบกายสงบใจตามหลักของการปฏิบัติธรรม และเป้าหมายของการปฏิบัติธรรม^{๑๗๐}

จะต้องมีการปรับปรุง แบ่งเขตพื้นที่การใช้งานออกจากกันให้ชัดเจน เช่น เขตพุทธาวาส ธรรมาวาส สังฆาวาส^{๑๗๑}

สำนักปฏิบัติธรรมจะต้องมีสภาพความเป็นสัปปายะ ๗ อย่าง มีการจัดการสถานที่ อวาสะ โคจรระ ผัสสะ โภชนะ ปุคคละให้เป็นสัปปายะที่ดี ทำให้เกิดคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการสัปปายะ ซึ่งเป็นตัวที่หนุนหรือส่งเสริมให้การปฏิบัติธรรมบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุด

๒. บุคคลากร การพัฒนาบุคคลากร หมายถึง การให้การศึกษาที่จะส่งเสริมความรู้ ความสามารถความชำนาญและทักษะบุคคลากร โดยมีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาศักยภาพของบุคคลากร ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านความรู้ความสามารถความชำนาญและประสบการณ์ นอกจากนี้การพัฒนาบุคคลากรยังมีความหมายที่จะพัฒนาทัศนคติการปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางที่ดีมีกำลังใจในการทำงานและมีความคิดที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น ในการพัฒนาบุคคลากรเป็นการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความรู้ประสบการณ์รวมทั้งแนวคิดและยังเป็นกระบวนการใหญ่บุคคลเจริญในหน้าที่ให้มีทักษะในการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น ทำให้เกิดความชำนาญในหน้าที่ที่รับผิดชอบอยู่ทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพราะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาบุคคลากรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

การพัฒนาบุคคลากรมีแนวทางในการพัฒนา ๓ แนวทาง คือ

๑) การให้การศึกษา หรือการเรียนรู้ เป็นการเตรียมการขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความรู้ เติมความรู้ ปลูกฝังคุณค่าและทัศนคติให้รู้จักการใช้วิจารณ์ญาณ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือหรือกระบวนการอย่างหนึ่งที่จะทำให้เกิดคุณภาพของบุคคลากร

^{๑๗๐} สทนากกลุ่ม พระครูปริยัติธรรมสาร เจ้าอาวาสวัดสุขสำราญ/เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๗๑} สทนากกลุ่มเฉพาะ อาจารย์ ดร.สุรียา รักษาเมือง อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

๒) การฝึกอบรม เปนกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ให้ได้เรียนรู้ และเสริมสร้างทักษะความชำนาญ โดยมีวัตถุประสงค์ในการยกมาตรฐานการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

๓) การพัฒนาบุคลากร เปนกระบวนการที่เกี่ยวข้องของเชื่อมโยงในผลของการปฏิบัติหน้าที่จากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งที่สูงขึ้น เป็นการเพิ่มศักยภาพของบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรนั้น เปนกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคลากรที่ต้องการบุคลากรที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น โดยการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ทั้งนี้การพัฒนาบุคลากรดังกล่าว มีวิธีการหลายวิธีที่จะเพิ่มพูนความรู้ให้แก่บุคลากร เช่น การฝึกอบรม การศึกษาต่อ การศึกษาดูงาน และการประชุมสัมมนา เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาบุคลากรนั้น จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนา ก่อน โดยพิจารณาลักษณะของงานเป็นหลัก จึงจะจัดการพัฒนาบุคลากรในรูปแบบต่างๆ และต้องมีการประเมินติดตามผลการพัฒนาบุคลากรและต้องมีการประเมินติดตามผลการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอด้วย เพื่อให้รับทราบข้อบกพร่องในการพัฒนาเพื่อนำมาปรับปรุงในการจัดการพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสมต่อไป^{๑๗๒}

ด้านวิทยากรควรจะมีถึงบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือจากพระวิปัสสนาจารย์ เช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่น ๆ เช่น แม่ครัว พนักงานต้อนรับ แม่บ้าน เป็นต้น^{๑๗๓} การปฏิบัติธรรมยังเป็นลักษณะที่เป็นนามธรรม ยากต่อการทำความเข้าใจ ต้องร่วมกันคิดว่า จะทำอย่างไรให้เป็นรูปธรรมได้^{๑๗๔} จะทำอย่างไรให้ประชาชนเข้ามาปฏิบัติธรรมได้มากขึ้น อาจจะต้องมีการปรับรูปแบบของการปฏิบัติธรรมให้เหมาะสมกับผู้เข้าปฏิบัติธรรม^{๑๗๕}

๓. การบริหารจัดการ

การอบรมปฏิบัติธรรม มีรูปแบบการจัดการศึกษา ได้แก่ การศึกษาในระบบ คือ จัดเป็นหลักสูตรในสถานศึกษา การปฏิบัติธรรมจึงเกิดความรู้ควบคู่กับคุณธรรม ผู้ปฏิบัติรู้ถึงธรรมะตามความเป็นจริง ฝึกตนได้ ทำให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การปฏิบัติธรรมมีกระบวนการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการการสาธิตการปฏิบัติ การบรรยายธรรม มีเนื้อหาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร มีการ

^{๑๗๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ อาจารย์ ดร.อำนาจ บัวศิริ อธิการผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

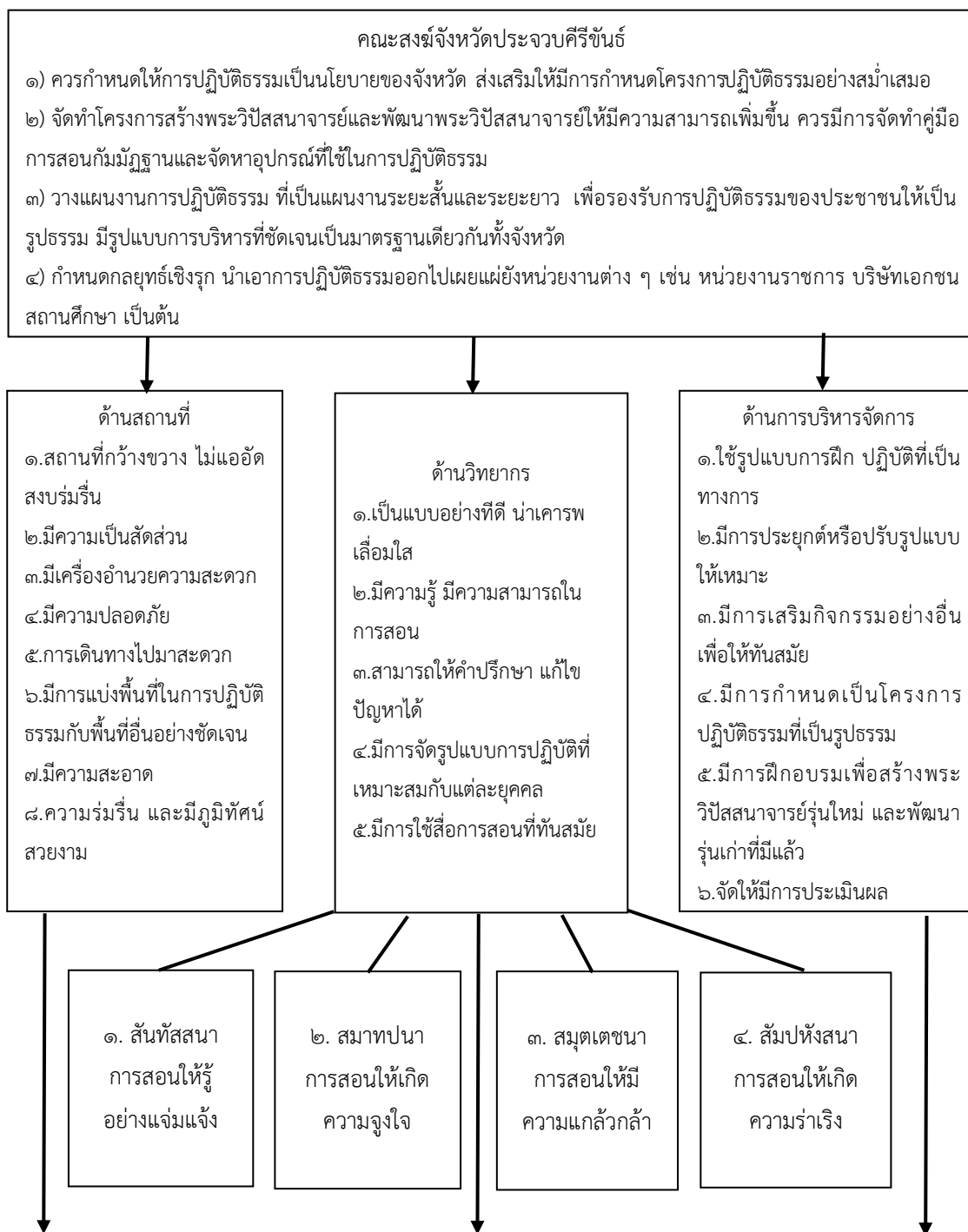
^{๑๗๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ อาจารย์ ดร.สุรียา รักษาเมือง อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษาศาสนา ภาควิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๗๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ อาจารย์อมร พัฒน์ทอง อธิการผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๗๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ อาจารย์ ดร.สุรียา รักษาเมือง อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษาศาสนา ภาควิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

จัดสถานที่ปฏิบัติธรรมให้สัปปายะ จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการส่งเสริมสนับสนุนวิปัสสนาจารย์ให้ได้รับการศึกษาปฏิบัติธรรมเพิ่มเติม เพื่อพัฒนาตนเองแล้วจะได้เป็นประโยชน์ต่อการสอนการอบรม

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

แผนภาพที่ ๔.๑ การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ดังในแผนภาพที่ ๔.๑ ผู้วิจัยได้สรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ได้ดังนี้

๑. ด้านสถานที่

สำนักปฏิบัติธรรม จะต้องมีความพร้อมในการให้บริการหรือรับรองการเข้ามาปฏิบัติธรรมของประชาชน รวมทั้งสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีการจัดการสถานที่ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม คุณสมบัติในด้านสถานที่ ได้แก่

- ๑) สถานที่กว้างขวาง ไม่แออัด สงบร่มรื่น
- ๒) มีความเป็นส่วนตัว
- ๓) มีเครื่องอำนวยความสะดวก
- ๔) มีความปลอดภัย
- ๕) การเดินทางไปมาสะดวก
- ๖) มีการแบ่งพื้นที่ในการปฏิบัติธรรมกับพื้นที่อื่นอย่างชัดเจน
- ๗) มีความสะอาด
- ๘) ความร่มรื่น และมีภูมิทัศน์สวยงาม

๒. ด้านวิทยากร เจ้าสำนักหรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีลักษณะความเป็นผู้นำ มีปฏิภาณไหวพริบ สามารถให้คำปรึกษาและสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติธรรมได้ รู้การประยุกต์หลักธรรมคำสอนให้นำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม และทันสมัย คุณสมบัติของเจ้าสำนักหรือพระวิปัสสนาจารย์ ได้แก่

- ๑) เป็นแบบอย่างที่ดี น่าเคารพเลื่อมใส
- ๒.) มีความรู้ มีความสามารถในการสอน
- ๓) สามารถให้คำปรึกษา แก้ไขปัญหาได้
- ๔) มีการจัดรูปแบบการปฏิบัติที่เหมาะสมกับแต่ละยุคคัล
- ๕) มีการใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย
- ๖) ใช้หลัก ๔ ส. พัฒนาบุคลากร โดยหลัก ๔ ส. สามารถอธิบายสนับสนุนการพัฒนา ด้านบุคคล ได้คือ ๑) สันทัตสนา พระวิปัสสนาจารย์อธิบายให้เห็นชัดแจ้งว่าการปฏิบัติธรรมนั้นสามารถทำให้เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ ๒) สมบาทสนา พระวิปัสสนาจารย์สามารถทำให้เกิดความสนใจเกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติธรรม ให้เห็นว่าการปฏิบัติธรรมสร้างความสุขได้ ๓) สมุตเตสนา พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง สร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่ผู้ที่พบเห็น ๔) สัมปหังสนา พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้ที่มีความสงบ ความเรียบง่าย มีความสดใส ทำให้สร้างบรรยากาศร่าเริงร่วมกันกับผู้ปฏิบัติธรรม

๓. **ด้านการบริหารจัดการ** ในการปฏิบัติธรรม ต้องยึดรูปแบบการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง ที่เป็นทางการ อาจจะนำเอากิจกรรมอื่น ๆ เข้ามาเสริมการฝึกอบรมได้ แต่ก็ต้องเหมาะสมกับผู้เข้าปฏิบัติธรรม

- ๑) ใช้รูปแบบการฝึก ปฏิบัติที่ถูกต้องตามที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้
- ๒) มีการประยุกต์หรือปรับรูปแบบให้เหมาะสม
- ๓) มีการเสริมกิจกรรมอย่างอื่นเพื่อให้ทันสมัย
- ๔) มีการกำหนดเป็นโครงการปฏิบัติธรรมที่เป็นรูปธรรม
- ๕) มีการฝึกอบรมเพื่อสร้างพระวิปัสสนาจารย์รุ่นใหม่ และพัฒนารุ่นเก่าที่มีแล้ว
- ๖) จัดให้มีการประเมินผลการอบรม

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เป็นวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวม ข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม(Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนที่เข้าวัดปฏิบัติธรรม จำนวน ๓๔๗ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม ข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๙๗๙ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามปลายเปิด จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติแจกแจงความถี่ โดยผู้วิจัยได้ข้อมูลตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) จากนั้นนำมาสังเคราะห์เบื้องต้น ก่อนที่จะนำเสนอสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ความสมบูรณ์ขึ้นแล้วนำเสนอผลต่อเวทีประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เพื่อหาข้อสรุปก่อนที่จะนำเสนอผลงานวิจัยต่อสาธารณะ ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผล อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยสรุปตามลำดับ ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดได้จัดพื้นที่สำหรับให้พุทธศาสนิกชนให้เข้าไปปฏิบัติธรรมได้ตลอดเวลา แต่ประชาชนทั่วไปก็ยังไม่เข้าปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ยังไม่ค่อยมีใครให้ความสำคัญกับการปฏิบัติธรรมมากเป็นพิเศษ กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เข้าวัดปฏิบัติธรรมจะเป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษา สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่งดำเนินการบริหารจัดการแยกจากกัน ไม่มีการประสานงานกันเป็นเครือข่าย ไม่มีศูนย์กลางในการบริหาร ทำให้ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน จึงควรกำหนดให้มีสำนักปฏิบัติธรรมแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นหลักหรือศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรม วัดแต่ละวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการปฏิบัติธรรมในโอกาสต่าง ๆ ให้มากขึ้น ต้องมีการพัฒนาความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ของเจ้าสำนัก

ปฏิบัติธรรมและพระวิปัสสนาจารย์ให้สูงขึ้นเพื่อรองรับความทันสมัยกับสภาพการณ์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา โดยเฉพาะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่สามารถนำมาส่งเสริมให้การปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพให้กับวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมมากยิ่งขึ้น

การบริหารจัดการของวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม ถ้าเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมและพระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์และบุคลากรที่มีคุณภาพจะทำให้ผลการปฏิบัติธรรมของประชาชนมีคุณภาพมากขึ้น ส่งผลให้ประชาชนเข้ามาปฏิบัติธรรมได้มากขึ้นด้วย ดังนั้น เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมและพระวิปัสสนาจารย์จะต้องมาการฝึกอบรมเพิ่มเติมความรู้ความสามารถ เพื่อพัฒนาตนเองเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอก็จะเป็นประโยชน์ต่อการให้การอบรมแก่ผู้ปฏิบัติธรรมต่อไป

จากการสรุปวิเคราะห์ข้อมูลของการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สรุปสาระได้ดังนี้

๑) ประชาชนยังเข้าปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังในจำนวนที่น้อย ส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนนักศึกษาที่เข้าปฏิบัติธรรมตามโครงการที่สถานศึกษาจัดขึ้น แต่ละโครงการปฏิบัติธรรมก็จะเป็นเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ไม่มีการส่งเสริมให้ปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดทั้งปี

๒) วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่งแยกการบริหารจัดการกันเอง โดยไม่มีการประสานงานกันเป็นเครือข่าย ทำให้สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งมีรูปแบบการปฏิบัติธรรมที่ไม่ได้มาตรฐานเดียวกันหรือเหมือนกัน หากมีการบริหารจัดการกันเป็นเครือข่าย จะทำให้สามารถเปรียบเทียบให้เห็นได้ว่าการบริหารจัดการใด รูปแบบการปฏิบัติธรรมอย่างไรมีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อจะได้นำมาเป็นหลักในการบริหารจัดการต่อไป

๓) การพัฒนาส่งเสริมบุคลากรของสำนักปฏิบัติธรรมให้มีความรู้ความสามารถให้สูงขึ้นเพื่อให้ถ่ายทอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔) การปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีงามของเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมและพระวิปัสสนาจารย์รวมทั้งพระสงฆ์รูปอื่น ๆ ในสำนักปฏิบัติธรรมด้วย เพื่อสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้พบเห็นทั่วไป

๕) พระวิปัสสนาจารย์นำการปฏิบัติธรรมต้องทำให้สม่ำเสมอและถูกต้องตามแบบตรงตามหลักธรรม

๖) การปฏิบัติธรรม ต้องไม่จำกัดว่าเป็นวันหยุด วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือวันพิเศษใด ๆ ควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติได้ทุกวัน ให้ปฏิบัติธรรมกันเป็นปกติ

๗) ควรจัดให้มีการบริหารงานบุคลากรให้เป็นระบบ มีความเหมาะสม ต้องนำเอาวิธีการสมัยใหม่เข้ามาบริหารจัดการ

๘) สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งยังไม่ค่อยมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมให้กว้างขวางมากนัก ขาดการนำเอาวิทยากรที่ทันสมัยเข้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๙) พระวิทยากรต้องเป็นผู้ที่มีเทคนิค วิธีการ และมีจิตวิทยาในการสอน รู้จักการประยุกต์แบบการสอนการอบรมให้กับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม

๑๐) การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เจ้าสำนักต้องให้ความสำคัญกับบุคลากร ด้วยการส่งเข้ารับการศึกษเพิ่มเติม ควรส่งเสริมให้บุคลากรได้ศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา เช่น การส่งไปอบรมเพิ่มสมรรถนะ การส่งเรียนในระดับสูงขึ้นไป

๑๑) เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมต้องเป็นพระวิปัสสนาจารย์หรือพระวิทยากร ด้วยตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ ด้วยสภาวะความเป็นผู้นำ จะทำให้ประชาชนปฏิบัติตามได้โดยง่าย

๕.๑.๒ องค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผลจากการศึกษาการสัมภาษณ์การวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑) ด้านสถานที่

วัดทุกวัดควรจัดให้มีพื้นที่สำหรับให้ประชาชนสามารถเข้าปฏิบัติธรรมได้ตลอดทั้งปี ไม่จำเพาะว่าต้องเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่ได้รับการแต่งตั้งจากมหาเถรสมาคมเท่านั้น หากวัดใดมีสภาพวัด สถานที่ที่เหมาะสมตามหลักของอาวาสสี่ปายะ ก็สามารถเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมได้เช่นกัน ลักษณะของสถานที่ที่มีความสี่ปายะ ได้แก่ มีความสงบ ร่มรื่น มีพื้นที่ปฏิบัติแยกจากที่พัก การเดินทางสะดวก มีความปลอดภัย มีเครื่องอำนวยความสะดวกพอเหมาะแก่การเข้าปฏิบัติธรรม เป็นต้น ต้องส่งเสริมให้วัดทุกวัดเป็นสถานที่ที่สอนปฏิบัติธรรม

วัดเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรม ด้านสถานที่จึงมีความสำคัญต้องมีความสี่ปายะ เพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ อาคารสถานที่เพียงพอ แบ่งออกเป็นสัดส่วนระหว่างที่พักกับที่ปฏิบัติธรรม มีความเงียบสงบ ร่มรื่น ปลอดภัยและสะดวกสบาย สถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรมบางแห่งบางที่สามารถจัดการเรื่องภูมิทัศน์ให้มีความสวยงาม ร่มเย็นและเป็นธรรมชาติ

สรุปได้ว่า ด้านสถานที่ปฏิบัติธรรมที่เหมาะสม ต้องมีความสี่ปายะ ได้แก่

- ๑) ต้องมีความร่มรื่น สถานที่พัก อาหารและห้องน้ำอย่างเพียงพอ
- ๒) มีความสะอาดและมีความปลอดภัยในการอยู่ปฏิบัติธรรม
- ๓) สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งมีที่ตั้งต่างกัน บางแห่งอยู่ในชุมชน บางแห่งอยู่ห่างไกลชุมชน สภาพของสถานที่ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการบริหารจัดการจึงแตกต่างกันด้วย
- ๔) ด้านสภาพแวดล้อมมีความเหมาะสม สะอาด ร่มรื่นบรรยากาศดี เงียบสงบ ร่มเย็นเป็นธรรมชาติ

๕. มีการนำเอาอุปกรณ์เครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกเข้ามาใช้ เพื่อทำให้มีเวลาและโอกาสในการฝึกการปฏิบัติได้มากขึ้น

๖. นำเอาเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเสริมการปฏิบัติ ทำให้เข้าใจและเข้าถึงการปฏิบัติได้รวดเร็วขึ้น

๒) ด้านบุคลากร

พระวิปัสสนาจารย์ต้องพัฒนาความสามารถของตนเองให้เพิ่มขึ้นตลอดเวลา และต้องสร้างความน่าเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็นทั่วไป คณะสงฆ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ควรจัดให้มีการส่งเสริมให้ฝึกอบรมพระใหม่ ๆ ให้เป็นพระวิปัสสนาจารย์ให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น เพื่อให้สามารถรองรับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมได้อย่างเพียงพอ การมีพระวิปัสสนาจารย์จำนวนมาก ๆ และมีความหลากหลาย จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีทางเลือกเพิ่มขึ้นในการเข้าปฏิบัติธรรม เพราะพระวิปัสสนาจารย์แต่ละรูปก็มีความสามารถที่ต่างกัน มีเทคนิคการสอนการฝึกอบรมที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป สามารถตอบข้อซักถามสามารถแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี เป็นผู้ที่มีวัตรปฏิบัติที่ต้งามน่าเลื่อมใส เป็นแบบอย่างที่ดี

สำหรับพระวิปัสสนาจารย์ จะต้องมีคุณลักษณะของผู้เผยแผ่ตามหลักพุทธวิธี ๔ ส. คือ

(๑) ด้านสันตัสสนา

การปฏิบัติธรรมของประชาชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ยังมีความจำเป็นต้องมีพระวิปัสสนาจารย์คอยให้การฝึกอบรมได้อย่างถูกต้อง พระวิปัสสนาจารย์เองก็ต้องมีการพัฒนาให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น และต้องปรับตัวให้ทันกับโลกาภิวัตน์ เพื่อเพิ่มความหลากหลายหรือทางเลือกให้กับประชาชนได้เข้าวัดเข้าสำนักปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น พระวิปัสสนาจารย์ที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนหรือผู้ปฏิบัติธรรมจะทำให้สามารถให้ความรู้ความเข้าใจ อธิบายให้เห็นชัดได้มากขึ้น ทำให้รู้ว่าการปฏิบัติธรรมสามารถพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จได้

(๒) ด้านสมภาพนา

การปฏิบัติธรรมของประชาชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พระสงฆ์หรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องให้ความใส่ใจและรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น พระสงฆ์หรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องสร้างบุคลิกภาพที่ดี เพื่อเป็นการสร้างความเลื่อมใสให้เกิดขึ้น กำหนดโครงการปฏิบัติธรรมในโอกาสต่าง ๆ ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในวัด ในสำนักปฏิบัติธรรม หรือหน่วยงานต่าง ๆ อาจจะเปลี่ยนเป็นการปฏิบัติธรรมนอกสถานที่บ้าง

(๓) ด้านสมุตเตชนา

ผู้ที่ปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอจะเป็นผู้ที่มีความสุขุมเยือกเย็น มีบุคลิกภาพงดงาม การปฏิบัติธรรมจะทำให้เกิดศีล สมาธิและปัญญา มีความรอบคอบและสงบนิ่ง ซึ่งจะสร้างความแก่กล้าให้เกิดขึ้นได้นั่นเอง ในส่วนของพระสงฆ์และพระวิปัสสนาจารย์ก็มีส่วนสำคัญในการสร้างความแก่กล้าให้กับผู้ปฏิบัติธรรม ด้วยการปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง ให้กำลังใจผู้ปฏิบัติธรรมให้มีความพากเพียรอุสาหะและความมั่นใจ

(๔) ด้านสัมพันธสนา

การปฏิบัติธรรมจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสงบทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อมีความสงบก็จะส่งผลให้เกิดความร่าเริงแจ่มใส ความสดชื่นทั้งร่างกายและใจขึ้นได้ ซึ่งทำให้ประชาชนเข้าปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ในการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมควรจัดให้มีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดความผ่อนคลาย

๓) ด้านการบริหารจัดการ

สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งจัดให้มีการปฏิบัติธรรมตามที่พระวิปัสสนาจารย์มีความถนัด แต่ละแห่งอาจจะใช้รูปแบบที่แตกต่างกันออกไป จึงควรมีการร่วมมือกันกำหนดการบริหารจัดการเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน รวมถึงการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมให้มีคุณภาพ เจ้าสำนักและพระวิปัสสนาจารย์ต้องมีความรู้ในด้านการบริหารจัดการ เพื่อใช้ในการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ แล้วให้แต่ละแห่งทำการบริหารจัดการด้วยการเสริมกิจกรรมอื่น ๆ ในการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง ควรให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีโอกาสในการเลือกรูปแบบการปฏิบัติธรรมด้วยตนเองเพื่อทำให้สามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ กิจกรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมที่สามารถทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามหลัก ๔ ส. การนำเอาหลักธรรมมาเป็นเครื่องมือสนับสนุนจัดการการปฏิบัติธรรมให้เหมาะสม ซึ่งเป็นการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

๕.๒ การอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลดังนี้

๕.๒.๑ สภาพทั่วไปและและปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์และผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมต่อสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรจง โสดาดี และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑ สรุปได้ว่า แนวทางพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ สิ่งปลูกสร้างให้เป็นระเบียบเพียงพอต่อการดำเนินการ^๑ ดวงกมล ทองคณารักษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งสมณะและวิปัสสนา ตลอดจนปัจจัยที่

^๑ บรรจง โสดาดี และคณะ, “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

เกื้อกูลการปฏิบัติธรรม เช่น การตัดปลีโพธ การแสวงหากัลยาณมิตร การเลือกกรรมฐานที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรม และสัปปายะในการปฏิบัติธรรม ล้วนมีผลต่อผู้เข้าปฏิบัติธรรม นอกจากนี้รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมของชาวต่างประเทศในประเทศไทย ควรมีจัดโครงการปฏิบัติธรรมแยกตามกลุ่มของผู้เข้าปฏิบัติธรรม เช่น การจัดคำแนะนำเบื้องต้นสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจการปฏิบัติแต่ยังไม่พร้อม ที่จะเข้าฝึกอบรมโครงการ การปฏิบัติธรรมเบื้องต้น โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ที่เคยฝึกปฏิบัติมาก่อน และโครงการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมขั้นสูง ตลอดจนการจัดบวชให้แก่ชาวต่างชาติที่สนใจ นอกจากนี้ควรประยุกต์หลักสัปปายะ ๗ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนการปฏิบัติธรรม^๒

๕.๒.๒ องค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรม

๑) **ด้านสถานที่** ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ และผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม ต่อด้านสถานที่ โดยมีความเห็นด้วยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทยอังกฤษ” ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการ การสอนกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในอังกฤษทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านบริหารจัดการที่ไม่เพียงพอแก่ความต้องการ และการบริหารจัดการยังขาดสภาพคล่องตัว เนื่องจากไม่มีทุนสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ขาดเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำงาน ขาดแคลนพระธรรมทูตที่มีความรู้ ความสามารถในด้านการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานและด้านภาษา อีกทั้งมีกฎหมายควบคุมการเข้าประเทศอังกฤษที่มีผลกระทบต่อการเข้าไปพำนักในประเทศไทย ส่วนรูปแบบที่ควรพัฒนา คือ ด้านสถานที่ ควรมีการจัดให้มีความเป็นสัปปายะ สำหรับจัดกิจกรรมการสอนกัมมัฏฐานให้เพียงพอ และให้ความอบอุ่นเพียงพอ ด้านวิทยากร ควรมีความรู้ดี ควรประพฤติดี และมีความสามารถนำหลักพระธรรม มาประยุกต์ใช้ได้ อย่างเหมาะสม ด้านการบริหารจัดการ ได้มีการวางแผนงานระยะสั้นและระยะยาว ควรมีรูปแบบ การบริหารที่ชัดเจน รวมทั้งควรมีคู่มือการสอนกัมมัฏฐานและอุปกรณ์ในการเผยแผ่^๓ **พระมหาแก้ววาลธีรธมโม (ศรชัย)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมทั่วไปของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม

^๒ ดวงกมล ทองคนารักษ์, “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๓ พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์), “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทยอังกฤษ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

ประจำจังหวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ในปัจจุบัน มีปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ เกิดประสิทธิภาพนั้น คือการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก โดยต้องมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ มีปัจจัยสนับสนุน คือ การวางแผนโครงการเพื่อเป็นแนวทางของการทำงาน การจัดองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การอำนวยความสะดวก การควบคุมกำกับกิจกรรมต่างๆ ให้ดำเนินตามแผนที่วางไว้ การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงาน การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงินและตรวจสอบ สอนการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมนั้น เน้นหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการจัดให้มีกิจกรรมที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกสำนักรูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ที่เป็นมาตรฐาน คือ ๑) เจ้าสำนักมีวิสัยทัศน์ มีการชวนชวนศึกษาดูงานของสำนักที่มีมาตรฐานนำมาปรับปรุงสำนักตนเอง รู้จักริเริ่มโครงการที่เป็นแก่นสารประโยชน์ รู้จักวางแผนโครงการเพื่อปฏิบัติงานจัดที่พัก อาคารปฏิบัติธรรม ให้มีความสะอาดพร้อมใช้งานได้ ๒) ด้านบุคลากร รู้จักแบ่งงานและการมอบหมายอำนาจหน้าที่การงาน รู้จักประสานความสามัคคีและประสานประโยชน์ร่วมกัน รู้จักปกครองบังคับบัญชา รู้จักติดตามและประเมินผลงานพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองและบุคลากรให้มีภาวะความเป็นผู้นำ จัดการศึกษาทั้งด้านปริยัติควบคู่กับการปฏิบัติ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ๓) ด้านการบริหารจัดการภายในสำนัก จัดทำบัญชี รายรับ-จ่ายให้เป็นระบบ โปร่งใส ชัดเจน ตรวจสอบได้บัญชีการเงินของสำนักปฏิบัติธรรมควรแยก จากบัญชีวัด จัดทำสถิติผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรม มีการลงทุนเพื่อการเผยแพร่ของสำนักปฏิบัติธรรม ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทางสื่อ เช่น แผ่นป้าย แผ่นพับวิทยุชุมชน ทางอินเทอร์เน็ต เช่น Line และ Facebook เป็นต้น จัดทำสื่อการปฏิบัติธรรม เช่น แผ่นซีดี ดีวีดี หนังสือสวดมนต์ และหนังสือคู่มือการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน^๔

๒) ด้านวิทยากร ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ และผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม โดยมีความเห็นด้วยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **เฉลิมเกียรติ สง่าศรี** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านแก่นทราย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑” พบว่า การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ เพื่อดำเนินการครบทุกกิจกรรมแล้ว ทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ

^๔ พระมหาแก้ววาล ธีรธมโม (ศรชัย), “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัด”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ในเรื่องการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ และสามารถเขียนแผนการสอนได้ จัดกิจกรรมการสอนได้ดีขึ้น ทำให้สามารถแก้ปัญหาข้อบกพร่องการสอนของคุณ เปลี่ยนพฤติกรรมที่คุณเน้นการบรรยายมาเป็นครูขยายการเรียนรู้เป็นการแนะนำช่วยเหลือผู้เรียนได้คิดและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความสนใจและความถนัด ส่งผลให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^๕

พระมหาศรณชัย มหาปุณฺโณ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์” ผลวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะด้านการเผยแผ่ ได้แก่ มีการพัฒนาให้พระสังฆาธิการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบันมีความพร้อมทั้งในการพูด การเทศน์ การบรรยาย การเขียนและพิมพ์ ตำราทางพระพุทธศาสนาและแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงมีการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีนำการปฏิบัติธรรมที่ถือว่าเป็นการสั่งสอนในภาคทฤษฎีและปฏิบัติที่ควบคู่กันไป จึงควรมีแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว ในการฝึกอบรมผู้นำสงฆ์ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติด้วยการจัดให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่และฝึกการพูด การเทศน์ การบรรยายและการผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ทำงานการเผยแผ่เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๖

อนวัช ยาวิชัย และสุนัดดา สัตตวัตรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อรองรับการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อมุ่งสู่ประชาคมอาเซียน” พบว่า บุคลากรต้องการฝึกอบรมในด้านต่างๆ เพื่อปรับปรุงตนเองให้มีความรู้ ทักษะ และมีความสามารถในการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานของตนเองให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการฝึกอบรมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องนำมาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพ อีกทั้งเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างให้บุคคลเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและทัศนคติต่อการดำเนินกิจกรรมใดๆ ได้อย่างมีคุณค่าและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ ด้านกิจกรรม การที่จะทำให้คนเรามีความรู้ ความเข้าใจ หรือเกิดทักษะในสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากยิ่งขึ้น การฝึกอบรมนับว่าเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้หรือพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพได้เป็นอย่างดี^๗

ฉัตรชัย ธรรมนครบุรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทาง

^๕ เฉลิมเกียรติ สงาศรี, “การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านแกนคราย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙), หน้า ๗๙.

^๖ พระมหาศรณชัย มหาปุณฺโณ, “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๗ อนวัช ยาวิชัย และสุนัดดา สัตตวัตรกุล, “การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อรองรับการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อมุ่งสู่ประชาคมอาเซียน”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๖).

พระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน มี ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑) การให้การศึกษา โรงเรียนได้มีการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา บูรณาการการเรียนรู้กับทุกสาระวิชา มีระบบการประกันคุณภาพภายใน ๒) การฝึกอบรม โรงเรียนได้ส่งเสริมกิจกรรมทักษะวิชาการ การประกวดโครงงาน จัดการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ๓) การพัฒนา โรงเรียนได้สนับสนุนพัฒนา กิจกรรมต่างๆ มีการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา มี ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ศิล โรงเรียนได้ให้การ ฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมระเบียบวินัย และงานทั้ง ๔ ฝ่าย ถูกกำกับด้วยระเบียบ ทางราชการและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ๒) สมาธิ โรงเรียนตระหนักในการพัฒนาการเรียนการสอน ทุกกลุ่มสาระ มีการส่งเสริมทักษะวิชาการ ส่งเสริมการรักการอ่าน ๓) ปัญญา โรงเรียนได้ดำเนินการ พัฒนาข้อมูลระบบสารสนเทศ พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา มี Best Practice ของโรงเรียน และพัฒนาแหล่งเรียนรู้^๕

๓) **ด้านการบริหารจัดการ** ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระ วิปัสสนาจารย์ และผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม โดยมีความเห็นด้วยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม, ดร. (ศรีประสม)** ได้ ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบล จันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรีจังหวัดจันทบุรี” เป็นการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อบริการชุมชนในวัด เป็นการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม เพื่อความเจริญด้านเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมชุมชนผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลให้ภารกิจหรือกิจกรรมของวัด บังเกิดผลสำเร็จเจ้าอาวาสสามารถสร้างวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เป็นศูนย์กลางพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชาชนและพัฒนาชุมชน คือ ๑) พระสงฆ์ชั้นปกครองของวัด ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย อย่างเคร่งครัดเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน เมื่อประชาชนเกิดความศรัทธา วัดจึงสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ จนบังเกิดผลสำเร็จได้ในที่สุด ๒) มีการจัดระบบการบริหารงานในวัด โดยการวางระเบียบและมอบอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ของวัดให้แก่รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุสงฆ์ในวัด ตามความรู้ความสามารถรวมถึงการตัดสินใจ ได้ตามความเห็น เหมาะสมทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานต่างๆ ตามภารกิจของวัดอย่างมีประสิทธิภาพ และ เกิดประสิทธิผลยิ่ง ๓) การสร้างคติธรรมประจำใจของเจ้าอาวาสแต่ละรูป เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ใน การเตือนใจสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนรอบวัดให้ยึดถือปฏิบัติ ๔) วัดสืบทอดวิธีการระบบ และระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนและประชาชน ให้คงอยู่เป็นวัฒนธรรมประเพณีคู่

^๕ ฉัตรชัย ธรรมครบุรี, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัล พระราชทาน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๗).

กับวัดสืบไป ๕) วัดทำหน้าที่เป็นสื่อการในการโอนถ่ายระหว่างผู้ให้และผู้รับ เพื่อสร้างโอกาสผู้ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาค และเกื้อกูลกันในสังคม ๖) การสร้างสายสัมพันธ์ในระหว่างวัดกับชุมชน และวัดกับประชาชน เป็นการดึงชุมชนและประชาชนเข้าหาวัดแนะนำวัดสู่ชุมชนและประชาชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ๗) การสร้างความรู้สึกให้เกิดแก่ประชาชนว่า “วัดเป็นแหล่งชุมชน” โดยประชาชนเข้ามาร่วมใน “ศูนย์การเรียนรู้ของวัด” โดยสรุป วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยมีหน้าที่หลักในการให้บริการแก่ชุมชนด้านการ ศึกษาและคุณธรรม ดังนั้นควรมีการส่งเสริมและพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในด้านศาสนธรรมและความรู้นอกระบบอื่น ตามความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อพัฒนาจิตใจและสร้างคุณภาพการดำรงชีวิตของประชาชน^๙ พระมหาสนธยา ชมพู ได้ทำวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง” ผลของการวิจัยพบว่า การประกาศการสอนธรรมะที่ได้บ่งบอกว่า ทั้งสองวัดนี้มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างสูงต่อสาธารณะ และมีความเป็นจริงในการติดต่อสัมพันธ์ กับสมาชิกซึ่งได้รับความสำเร็จเป็นอย่างสูงทั่วโลกวัดทั้งสองได้เป็นตัวอย่งเกี่ยวกับการบริหารวัดเป็นศูนย์การสอนสมณะและวิปัสสนาเป็นศูนย์กลางบำเพ็ญบุญสุนทาน เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตที่ยิ่งใหญ่ โดยการใช้สื่อเชิงพหุเพื่อเชื่อมต่อเครือข่ายสมาชิกทั่วโลก โดยผ่านดาวเทียมและที่มีประสิทธิภาพสูงสุดคือ การใช้เทคนิคที่ก้าวหน้าในการสอนและการฝึกอบรม มุ่งมั่นเพื่อสร้างศักยภาพมนุษยความรักและความเมตตาเพื่อแบ่งปันคุณค่าในการสร้างสันติภาพภายในจิตใจของมนุษยชาติ ดังนั้นวัดทั้งสองได้กลายเป็นวัดที่มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดในโลก^{๑๐} ฉันทนา กล่อมจิต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัย พบว่า ด้านการเผยแผ่ศาสนธรรมได้จัดอบรมปฏิบัติธรรมและกิจนิมนต์ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจร มีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ แม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่ธรรมให้เด็กและเยาวชน^{๑๑}

^๙ พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม, ดร. (ศรีประสม), “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”, รายงานการวิจัย, (หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม พระอารามหลวง, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

^{๑๐} พระมหาสนธยา ชมพู, “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์), ๒๕๕๒.

^{๑๑} ฉันทนา กล่อมจิต, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน

เลขาธิการการศึกษา , ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “ การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ” ผู้วิจัยขอเสนอแนะไว้ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ด้านสถานที่ ต้องมีการบริหารจัดการวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมให้มีความพร้อมในการที่จะรองรับผู้ปฏิบัติธรรมไม่ว่าจะเป็นจำนวนน้อยหรือมาก สำนักปฏิบัติธรรมเองต้องมีมาตรฐานตามที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ มีการปรับปรุงสถานที่ให้มีความพร้อมใช้งานได้ตลอดเวลา นำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ส่งเสริมการอบรม ปรับปรุงสถานที่ ภูมิทัศน์ให้มีความสวยงาม มีความมั่นคงแข็งแรง

๒. ด้านบุคลากร สำนักปฏิบัติธรรมต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้สร้างพระวิปัสสนาจารย์ให้มีเพิ่มขึ้น รวมถึงการเพิ่มความสามารถให้กับพระวิปัสสนาจารย์ที่มีอยู่ก่อนแล้ว

๓. ด้านการบริหารจัดการ ต้องสามารถให้การฝึกอบรมปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องตามที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ สำนักปฏิบัติธรรมต้องสามารถให้การอบรมได้หลากหลายรูปแบบ

๔. ข้อคิดเห็น คณะสงฆ์ควรสร้างศูนย์กลางของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขึ้น เพื่อให้การสนับสนุน ส่งเสริมการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม รวมถึงการกำกับดูแลโดยกำหนดให้มีการประเมินผลสำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่ เพื่อเป็นการตรวจสอบมาตรฐาน ประเมินผลสำนักปฏิบัติให้มีคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ พร้อมให้การบริการกับประชาชนทั่วไปได้ตลอดเวลา จัดให้มีการอบรมปฏิบัติธรรมที่เป็นการจัดประจำปี ๆ ละหลายครั้ง ทั้งที่เป็นการปฏิบัติแบบระยะสั้น หรือระยะยาว

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. เจ้าอาวาสทุกวัดต้องเป็นพระวิปัสสนาจารย์ ที่สามารถให้การฝึกอบรมสอบการปฏิบัติธรรมให้แก่ประชาชนได้ เพราะเจ้าอาวาสจะเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชน สามารถชักชวนให้เกิดศรัทธาปสาทะในการปฏิบัติธรรมได้โดยง่าย

๒. สนับสนุนให้วัดทุกวัดสามารถเป็นสำนักปฏิบัติธรรมได้ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรมอย่างกว้างขวาง

๓. เจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการกำหนดให้เป็นนโยบายเป็นงานของคณะสงฆ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พระสังฆาธิการ พระวิปัสสนาจารย์และพระสงฆ์ทั้งหมดรับผิดชอบร่วมกัน โดยเชิญชวนให้ฝ่ายคฤหัสถ์เข้าร่วมรับผิดชอบด้วย เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ได้ทราบถึงการจัดงาน

๔. จัดให้มีการประสานงานกันระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งให้สามารถสนับสนุนกันเอง แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้และประสบการณ์ของแต่ละสำนัก เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาบุคลากรขาดแคลน

๕. สร้างเครือข่ายให้มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อให้ความสนับสนุนกันในอนาคต เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลองค์ความรู้และเพิ่มคุณภาพ ต่อไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาการตรวจสอบประเมินผลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อให้มีการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชน

๒. ควรมีการศึกษาการวิจัยเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชนของแต่ละจังหวัด เพื่อเป็นการนำไปสู่การประยุกต์ใช้ที่เป็นรูปธรรมในการบริหารในจังหวัดอื่น ๆ

๓. ควรมีการศึกษาเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมว่าแต่ละแห่งมีส่วนสัมพันธ์หรือสนับสนุนกันและกันอย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปฏกั ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑. หนังสือ:

จันทร์ธานี สงวนนาม. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพ้อยส์, ๒๕๔๕.

ธงชัย สันติวงษ์. หลักการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ. กรุงเทพมหานคร : บิซิเนสอาร์แอนด์ดี. ๒๕๕๒

บรรยงค์ โตจินดา. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : รวมสาสน์, ๒๕๔๕.

ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สุทธการพิมพ์, ๒๕๔๒.

พระธรรมโกศาจารย์ ประยูร ฆมมจิตโต. พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. ธรรมนุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระราชญาณวิสิฐ เสริมชัย ชยมงคล. การบริหารวัด. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๙.

พะยอม วงศ์สารศรี. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒.

พัชสิรี ชมพู่คำ. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แมคกรอ-ฮิล, ๒๕๕๕.

รัชยา ศาสติยานนท์. รูปแบบการบริหารจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

วันชัย มีชาติ. การบริหารองค์การ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

วิโรจน์ สารรัตน์. การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์
วิสุทธิ, ๒๕๔๒.

วิโรจน์ สารรัตน์. การบริหาร หลักการ ทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์
วิสุทธิ, ๒๕๔๕.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. การบริหารตลาดยุคใหม่ ฉบับปรับปรุงใหม่ ปี ๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสาร, ๒๕๕๒.

สมคิด บางโม. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : วิทย์พัฒน์, ๒๕๔๕.

สมศักดิ์ คงเที่ยง. หลักการบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, ๒๕๔๒.

สุรพล สุยะพรหม และคณะ. ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหา วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

๒. ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

ฉัตรชัย ธรรมครบุรี. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระ
ราชทาน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ดวงกมล ทองคนารักษ์. รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูนิวาสิตขันธ์ ณรงค์ จิตวฑฺฒโน. รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ ปกานนท์ พิลาพันธ์. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของ
ผู้นำชาวพุทธในประเทศไทยอังกฤษ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหา กังวาล ธีระมโฆ ศรชัย. การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ
จังหวัด. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต การจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระมหาศรณชัย มหาปุณฺโณ. การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาสนธยา ชมพู. ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตและวัดหนองป่าพง. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๒.

๓. รายงานวิจัย:

ฉันทนา กล่อมจิต. รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพฯ มหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๕๖

เฉลิมเกียรติ สงาศรี. การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านแกทราย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๙.

บรรจง โสดาดี และคณะ. การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม. ดร.(ศรีประสม). การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี. **รายงานการวิจัย**. หน่วยวิทยการวิจัย. หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม พระอารามหลวง. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

อนวัช ยาวิชัย และสุนัดดา สัตตวัตรกุล. การพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อมุ่งสู่ประชาคมอาเซียน. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๖.

๔. สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.sptcenter.org/สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด>, [๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.]

บรรณานุกรม (ต่อ)

๕. สัมภาษณ์:

พระเทพสิทธิวิมล ละเอียด สุหนฺโต. เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

พระราชสิทธิญาณ บุญเตือน สิริธมฺโม. ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

พระราชรัตนวิสุทธิ์. รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

พระเมธีคุณาภรณ์ อุดม สิริวณฺโณ. เจ้าคณะตำบลปากคลองปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

พระศรีปริยัติเมธี. เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

พระครูโกศลสิกฺกกิจ. เจ้าคณะอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

พระครูปัญญญาชยาภรณ์ ชัยชนะ ชวนปญฺโญ. เจ้าคณะอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

พระครูสิริสุภกิจ ฌรงค์ มหาสุโภ. รองเจ้าคณะอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

พระครูวาปีวรรณธรรม. เจ้าคณะตำบลหนองพลับเขต ๑ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑

พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ วิรัตน์ วิรัตน์. เจ้าคณะตำบลไร่เก่า-ไร่ใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

พระครูพิทักษ์ปราณเขต ลำยอง ทีปกโร. เจ้าคณะตำบลปากคลองปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

พระครูปลัดวชิรนนท์ วชิราวุโธ. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนาห้วย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นางยุวณิตย์ ศรศิลป์. ผู้อำนวยการสถานีวิจัยโทรทัศนศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

นายจิรวัดน์ พรหมณี. ปลัดเทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.
 ผศ.ดร.อธิสิทธิ์ นุชเนตร. รองคณบดีประจำพื้นที่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
 วิทยาเขตวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายสิทธิเดช ศรีสวัสดิ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

นายเกริกชัย ชาตไทยไตรรงค์. อธิบดีวัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๘ สนทนากลุ่มเฉพาะ:

พระอุดมสิทธินายก รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒

พระครูสุนทรศิริวงศ์. เจ้าอาวาสวัดเขาอติสุกโต/เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
 แห่งที่ ๒๓, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

พระครูปริยัติธรรมสาร เจ้าอาวาสวัดสุขสำราญ/เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
 แห่งที่ ๒๖, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวน
 ดุสิต, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง. รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

อาจารย์ ดร.อำนาจ บัวศิริ อธิการผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๑๑ มีนาคม
 ๒๕๖๒.

อาจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลาว อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

อาจารย์ ดร.สุรียา รักษาเมือง อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

อาจารย์อมร พัฒน์ทอง อธิการผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๑ มีนาคม
 ๒๕๖๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

๒. ภาษาอังกฤษ

Ernest Dale. **Management : Theory and Practice**. New York : McGraw-Hill, 1973.

_____. **Management : Theory and Practice**. Tokyo : McGraw-Hill Kogakusha, 1978.

Harold Koontz & Cyril O' Donnell. **Principle Of Management : An Analysis of**
McGraw-Hill, 1967.

Herbert A. Simon. **Administrative Behavior**. New York : Macmillian, 1947.

Jonh G. Hutchinson. **Organization : Theory and Classical Concepts**. New York :
McGraw-Hill, 1967.

Wiliam L. Dejon. **Principles and Management : Text & Cases**. California : The
Benjamin Cummings, 1987.

Schemerhom. John R. JR.. **Managemeny**. 5th ed. USA : John Wiley & Sons, 1999.

Price. Alan. **Human Resource Management**. In a Business Context. 2 edition.
London, 2001.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ

ภาคผนวก ข

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล
เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก จ

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก ฉ

หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เชิงลึก

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ภาคผนวก ซ

ตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซี่ และมอร์แกน

ตารางแสดงจำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ของ Krejcie and Morgan

จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
10	10	220	140	1200	291
15	14	230	144	1300	297
20	19	240	148	1400	302
25	24	250	152	1500	306
30	28	260	155	1600	310
35	32	270	159	1700	313
40	36	280	162	1800	317
45	40	290	165	1900	320
50	44	300	169	2000	322
55	48	320	175	2200	327
60	52	340	181	2400	331
65	56	360	186	2600	335
70	59	380	191	2800	338
75	63	400	196	3000	341
80	66	420	201	3500	346
85	70	440	205	4000	351
90	73	460	210	4500	354
95	76	480	214	5000	357
100	80	500	217	6000	361
110	86	550	226	7000	364
120	92	600	234	8000	367
130	97	650	242	9000	368
140	103	700	248	10000	370
150	108	750	254	15000	375
160	113	800	260	20000	377
170	118	850	265	30000	379
180	123	900	269	40000	380
190	127	950	274	50000	381
200	132	1000	278	75000	382
210	136	1100	285	100000	384

ภาคผนวก ฉ

รูปภาพประกอบการสัมภาษณ์

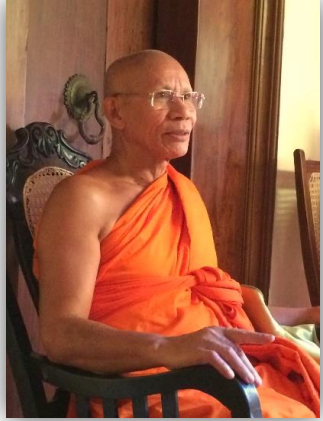
ภาคผนวก ญ

หนังสือขอความอนุเคราะห์การสนทนากลุ่มเฉพาะ
(Focus Group Discussion)

ภาคผนวก ฎ

รูปภาพประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ประวัติผู้วิจัย

พระครูวิจิตรธรรมวิภัช (บุญเลิศ หงษา, ปณณวโร)

เกิด ๒๔๙๓

สังกัด วัดบุษยบรรพต

บล.หัวหิน อ.แก่งหัวหิน จ.หัวหิน ประจวบคีรีขันธ์

การศึกษา นอก, ป.ธ.๓, พธ.บ.(กจพ.), พธ.ม.(กจพ.)

ประสบการณ์การทำงานและตำแหน่งหน้าที่

ครูสอนพระปริยัติธรรม, เจ้าอาวาสวัดบุษยบรรพต, พระธรรมทูต,

รองเจ้าคณะตำบลหัวหิน, เจ้าคณะตำบลหัวหิน, พระอุปัชฌาย์,

รองเจ้าคณะอำเภอหัวหิน, เจ้าคณะอำเภอหัวหิน

ผลงานทางวิชาการ : บทความเรื่อง

๑. ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดสันติวิธีของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)
๒. ศึกษาการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี
๓. ดอกบัว ดอกไม้ศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา

อุปสมบท ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ ณ พัทธสีมาวัดเกาะ จังหวัดสมุทรสาคร

สังกัด วัดบุษยบรรพต(เขาดินงิ้ว) ตำบลหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ปีที่เข้าศึกษา ๒๕๕๙

ปีที่สำเร็จการศึกษา ๒๕๖๒